

VÄRSKE
RÕHK

INTERVJU
KRISTEL
ALGVEREGA

KELLY
TURK

JOONAS
OJAP
nihilist.fm-ist

ELIS
BURRAU

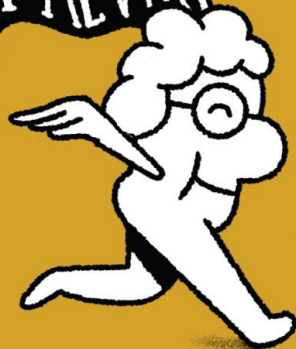
MAARJA
HELENA
MERISTE
TÕNU
ÕNNEPALUST

ILLUSTRATSIOONID
SANDER
JOON

JOONAS
VEELMAA

TRIIN
PAJA

FOTOD
MARKUS
AROVEDLER
VELMETI
PÄEVIK

JOONAS VEELMAA

**ma igatsen seda aega
kui mehed said olla mehed**

ma igatsen seda aega
kui mehed said olla mehed
ja naised kehastas enamasti hannes võrno

ma igatsen seda aega
kui last võis veel füüsiliselt karistada
ja mitte üks
ametnik
sotsiaaltöötaja
ega lapse perekonnaliige
ei kõhinud
vat ühistransport ei ole jutuajamise koht

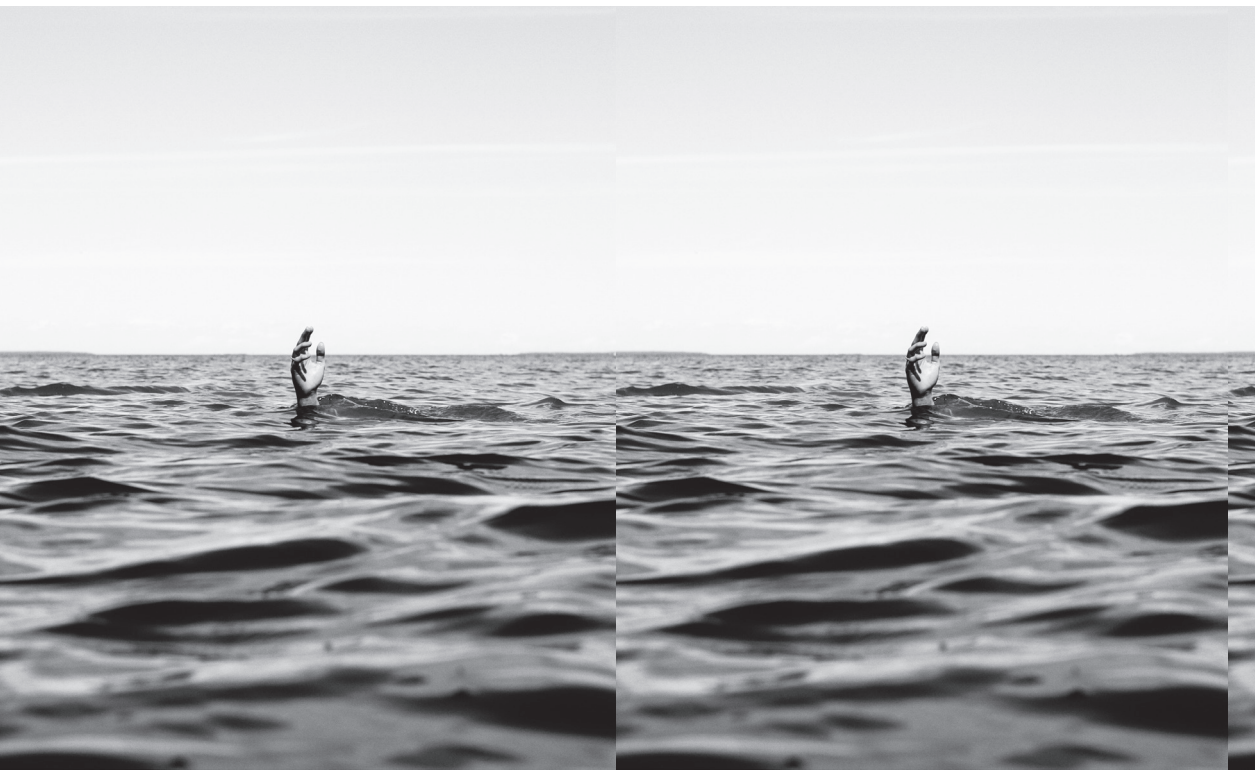
ma igatsen seda aega
kui robotid ei võtnud
inimeste käest tööd ära
pensionipõlveks oli vanaisa
ausa tööga tõstnud
laoriulitele rohkem kui
kaheksa miljardit
pakki nätsu

ma igatsen seda aega
kui lihasöömine oli veel
au sees
ja veganeid kutsuti
nende õige nimega –
pederastid

ja ma igatsen seda aega
kui homoseksualistid ei käinud
tänaval õigusi taga nõudmas
vaid tegelesid
oma asjadega omaette
või noh seni kuni nad
välja nuhiti

ma igatsen seda aega
kui ülikoolilõpetajad
ei tahtnud kohe
kaks tuhat eurot
kätte saada
no nad tahtsid
kümme tuhat krooni
mis oli sel ajal sama suurusjärg
aga asi on põhimõttes

ma igatsen seda aega
kui inimesed ei plaganud
välismaale õnne otsima
mida mujal on
mida meil pole?
(peale serena)

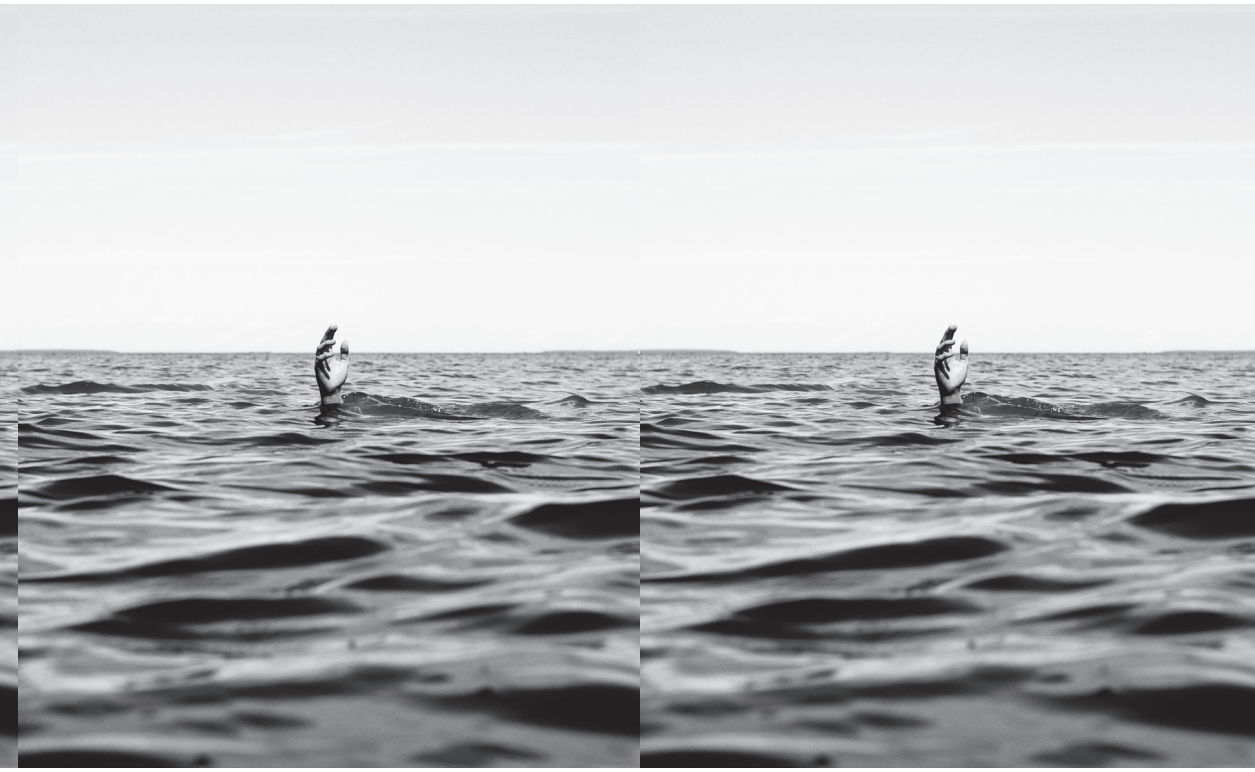

ma igatsen seda aega
kui inimene ei pidanud häbenema
kes ta on ja mida mõtleb
ning võis hirmuta
anonüümselt kommenteerida

ma igatsen seda aega
kui kõigil oli kodus lauatelefon
ja kui vastu ei võetud
teadsid kindlalt
järelikut pole kodus
või siis ei taha rääkida

ja ma igatsen seda aega
kui filmid olid veel kvaliteetsed
nii et ei pidanud
igal aastal uut tegema

kõik läheb halvemaks
ja seda juba aastast
nooo ei mäleta enam
aga umbes ajast kui ma 18 sain
HÄSHTÄG PASK

*

kas ei ole mitte hurmav mõelda
et võib-olla ongi ühe inimese
ainsaks eesmärgiks olla
tumedate tunnete zewasoft

absorbeerida endasse
kõike negatiivset

maksimaalselt
nukrust
seletamatut melanhooliat
õnnetuid hetki
ja nii palju traagilisi lähisuhteid
kui vähegi jaksad

tormata seejärel
halbade emotsioonide kamikazena
mullakamarasse
kus sinu ussitanud põrnast
kasvavad roosipuud

ja kõik mida oled kunagi kogunud
ei saa enam kellelegi teisele
liiga teha
maailm on tänu sinule
ilusam paik aitäh

kas ei ole mitte hurmav mõelda et
mida halvemini end tunned
seda paremini sul läheb

kas ei ole mitte
oi oi kui
hurmav

tänase päeva *to-do* nimekiri

tee inimestele komplimente
kui nad kannavad
midagi sinist

leia taevast päike
aga ära lehvita talle
sest päike ei saa
vastu lehitada

naerata kolleegile
isegi kui ta
näeb vaene välja

sõida liinibussiga
üks peatus kaugemale
kui tarvis
see näitab et
austad bussijuhi ametit

ära libastu lumisel tänaval
sest kojamehel on
ka tunded

helista telia klienditeenindajale
ja sosista et sul on
lihtsalt hea meel
tema häält kuulda
(sinu jaoks on see väike asi
aga teenindaja jaoks
võib see olla
suur asi)

kui kassiir lööb
kauba läbi
ja ütleb maksmisele kuuluva
summa õigesti

plaksuta talle
sest just väikesed asjad
on need kõige olulisemad

tee õhtul 11 paiku
naabrite välisustele
headöödmusi

tunne elust
vähem rõõmu
kui teised
sest nii on lihtsalt
solidaarne

jõua arusaamiseni et
su tänastel tegudel ei olnud
erilist mõtet
aga samas
millel oleks

armastust on mitut liiki

on emasid
kes armastavad oma
lapsi ja tädisid
kes jumaldavad oma
telia tooni juuksevärvi

mina armastan oma kilekotte
kaksikuid
mõlemale panin nimeks
konsum

kallistan neid hommikuti
ja annan sanga vahele musi
smugeldan salaja ujulasse
loomaaeda õhupalliga sõitma kinno
alati ühe pileti hinnaga

ja kui õhtul bussiga koju sõidame
mahutame end kenasti kolmekesi
kahele pingile

aeg-ajalt vaatavad siis
inimesed meid põlastava pilguga
sest nemad ei tea mida tähendab
armastus

*

isa õpetussõnad

ole enesekindlam
ole enesekindlam
ole enesekindlam
muidu inimesed peavad
sind selliseks mökuks
nagu sa päriselt oled

*

isa luges mulle
tihti sõnu peale

et ära ole selline
mõttetu pask

aga kes see ikka
oma vanemaid kuulab

mees teab mis mees luuletab

mees teab mis mees teeb
mees teab mis mees sööb

mees teab mis mees ei käinud sõjaväes
mees teab mis mees kükitas kehalise tunnis hobuse otsas ega julgenud alla tulla
mees teab mis mees kardab elus kõige rohkem neerukivisid
mees teab mis mees ei oska tegelikult elektrijuhtmeid parandada
mees teab mis mees kuulab salaja beyonce'i
mees teab mis mees kakelda ei taha sest

mees teab mis mees luuletab

*

vahel avaldan oma nime alt
teiste loodud luuletusi

sõna-sõnalt
täht-tähelt

aga täiesti teise
ideega

*

luuleõhtu
esineja alustab
„noo tere ühiskonna ülejäägid”

ja sa mõtled – fakk
ma kuulun kuskile
olen osa millestki suuremast
lõpuks ometi

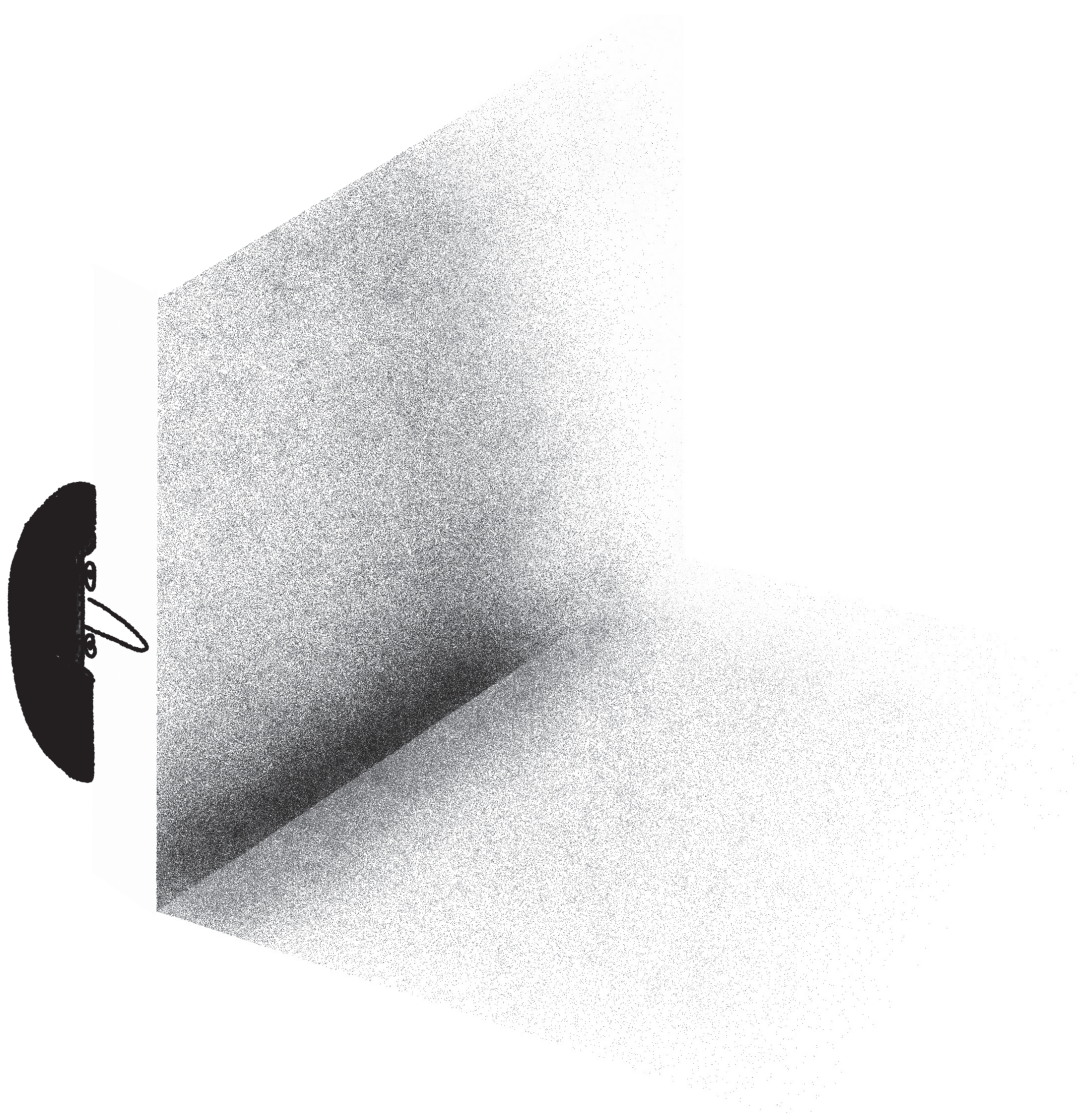
*

erinevalt paljudest mu iidolitest
ei ole mul peas hääli ja
see ajab mind hulluks

KELLY TURK

**FASSAAD, MILLE TAHA KEEGI
EI VAADANUD**

Temaga kohtumine oli ootamatu, nii ootamatu, kui üks ootamatus olla võib. Kuigi ausalt öeldes olin just sel samal päeval temast mõelnud. Olin mananud silme ette tema nägu ja häält, nime mäletamata. Aga see kujutus oli läbi põimunud absurdse kadedusega. Säärane kadedus, mis soovib subjekti lausa haiglaslike detailideni lahti võtta. Tahtsin aru saada, miks just tema ja mis on temas, mida pole minus, peale selle väikese, kuid ometi nii häbi-väärselt määrava nüansi, et tema on valinud selle elu elamiseks mehe kehas ja mina naise omas. Jah, ja pakun, et just sellesama pitsitava ängistuse tõttu pidimegi teineteist tol päeval nägema.

Pealegi on ta üks neist paljudest, kellega olen laskunud vastastikusesse imetlemisse ja kelle puhul suuremeelselt lubanud taasnägemisel võtta see aeg vestluseks mõnes kohvikus või lokaalis. Loomulikult ikka tema ettepanekul. Justkui oleks meil miskit tulevikus rääkida, justkui miski ühendaks meid. Oh, aga ma tean neid kohtumisi, saatus mängib nad alati ette nõnda, kui elus on kas keerutav vaikus või paradiislik põrgu. Mina isiklikult viibisin tol hetkel taaskord põrgus. Koht, mis on mulle kõige südamelähedasem ja mida mõistan ehk pareminigi kui paradiisi. Ma vist ei ole veel lihtsalt õppinud paradiisis ellu jääma. Kui säärane koht üldse on olemas. Mulle meeldiks isegi mõte, et see on näiliselt olemas. Pürgiksin kasvõi siis selle näilisuse poole. Pooleldi olin seda ka juba tasapisi harrastanud. Olen aga õppinud kõike ilusat rüvetama, et ta oleks vähemalt kuidagigi sarnane sellega, mis mulle on alati olnud turvaline. Jah, ma olen siia maani osanud kõigest kaunist ainult ära põgeneda. Ära joosta. Ükskõik kuhu. Pärast seda järgneb korrapärane kahetsus ja korrapäratu unustus.

Tema oli just inetusest pääsenud. Tema oli jõudnud sinna, kus mina olin alles hiljuti. Seal, kus on veel lootus kõigeaks kauniks. Seal, kus ei pea endalt veel küsima, kas kusagil on midagi ilusat. Tajusin seda kohe. Milline süljelaakas keset inimtraagikat.

Kuigi mind on alati häirinud need niisama momendi kihus õhku visatud mõtted, need katteta lubadused. Jah, põlgan katteta lubadusi, sest

nendega tilpneb kaasas armutu vabandamine. See sentimentaalsuse puudumine. Aga siiski.

Ma poleks vist ealeski temaga kohvile läinud, vähemalt kindlasti mitte minupoolsel ettepanekul, oleksin rutanud edasi, aga see umbne rind, kopsudes pakitsev kadedus, mööda selgroogu jooksev hirm sundis mind takka. Selles oli miskit alandavat ja paanilist. Jah, jälestan meelegeitlikke inimesi, sest ka minus ilmneb meelegeitid nii jaburalt tihti, et see isegi pigem meenutab hüsteeriat kui meelegeitid. Ainuke, mida tol momendil lootsin, oli, et ta ei näe mind läbi. Ta ei taipä märgata minu sees olevat kivistunud kurbust, vaid näeb seda, mida alati tihatakse näha, minu lõbusust, minu õpitud lõbusust ja kergust.

Ja otseloomulikult ta vabandas. Ta mäletas nagu minagi giljotiinina õhus rippuvat kohvitamist ning nüüd tundis ta end olevat sunnitud välja vabandama, miks ta ei saanud varem, mis teda takistas, küll elu, küll aeg, küll mured, küll rõõmud. Palun, säästke mind vabandustest. Ma ei hooli. On nii nagu on. Ju ei pidanud teisiti. Pealegi, ma ju teadsin kohe talle otsa vaadates, et see olen lõpuks ikka mina, mitte tema. Nagu ikka. Nagu alati. Vähemalt siiani.

Vaadake, ma nägin teda, kohe esimesest hetkest, kui kohtusime. Ta on üks neist, kes armub särasse. Kes tuleb sätenäse peale. Ta on see, kes näeb fassaadi, aga pelgab vaadata fassaadi taha. Üks neist, kellele meeldib kasutada võimekaid naise sotsiaalset redelit mööda kõrgemale ronimiseks. Neid on kõige lihtsam tituleerida vaegnägiäteks, nad suudavad ainult ühest nurgast teise orienteeruda, haistes kullapalavikku. Neist peab hoiduma. Pimedatest peab suure kaarega mööda käima või vähemalt olema neist kavalam. Minu õnneks oli ta liiga noor, et mind ohustada. Minu õnneks hindas ta minu intelligentsi üle. Minu õnneks arvas ta minust rohkem kui mina iseendast.

Pealegi on mind alati tülpivalt häirinud inimesed, kes teavitavad juba enne tegevuseni jõudmist, et neil aega napib. Nii võib ju tõesti olla, aga see mõjub kui võimalik põgenemisplaan. Iha lahkuda enne, kui midagi on jõudnud juhtuda. Ebamugavuse eeldamine. Ah, aga säärane põgenemine on niivõrd tühine, niivõrd pisku, ta on justkui ainult imitatsioon grandioossest ärajooksmisest. Sellest rutakast lahkumisest, millega mina olin oma elus niivõrd palju juba kokku puutunud. Seetõttu mõjub see mulon-kiire nõnda halenaljakalt, et too inimene tekitab säärast lauset vaibale visates minus kergelt öeldes kahtlusi.

Astusime lähimasse kohvikusse, tellisime kohvi ja suundusime lauda. Taaskord ilmnas minu närvilisusest tingitud kohmetus – lõbus kohmetus,

nimetaksin seda nõnda. Põrkusin vastu toole, porisesin ja viskasin nalja. See kõik muutus niivõrd jandiks, et pidime mõlemad itsitama. Tundsin iga löögiga, et minu autoriteet kustub, paljastan oma labiilsuse, tõmban teki pealt oma kurbuselt. Pidime leppima minu narrusega, et päästa olukorra kentsakust. Kuigi arvan, et temale jäi taas mulje, et olen lihtsalt üks hooletu ja kerge inimene, kes põrkub küll kõige vastu, kuid jääb ikka ellu. Kes teeb aina nalja, mis iganes temaga ka parasjagu ei juhtu. See, kellele võib öelda sõnu, mõtlemata nende tähendusele, kes võtab elu kui suvist romanssi, mis jätab küll kustumatu mulje, kuid see kustub varsti. Ah, milline inimkomöödia. Ah, milline farss. Sama hästi oleksin võinud pakkida oma soolikad valgesse paberisse, sõlmida pakikese ümber esteetiliselt nauuditava lipsu ja visata siis see vastu seinale. Naudiskledes silmitseda templina seinale jäädvustunud vereplärakat, valgest paberist läbi immitsevat puna.

Minus oli läppuv kadedus tema vastu. Iiveldama ajav kadedus, mida püüdsin salalikult varjata. Kadedus, mida süvendas valu, et tema saab ligi ja mina ei saa, sel lihtsal põhjusel, et olen naine ning pean kartma võlude möödumist. Kas mõistate, kui nurjatu on olla naine, elada pidevas möödumise hirmus. Siin ei päästa isegi tarkus, naiivsus ega ilu. Kõige vähem viimane. Päästab ehk ainiti ratsionaalne külmus, mis tundeinimestele on sama rappiv kui seismine kohas, kus keegi ei seisa. Jah, see on tundeliste inimeste needus, olla ratsionaalne, olla kaalutletud, hoida end valvsana. Rääkida viimistletult. Rääkida teadusest. Rääkida nimedest. Rääkida saavutustest, mainimata kaotusi, või mainida neid niimoodi möödaminnes. Vaadata kannatuste peale, justkui oleksid nad mingisugused uuritavad objektid, eraldiseisvad emotsioonidest.

Aga kõige tüütum oli see, et tema oli minu enda peegeldus ja mitte ainult, ta oli ka selle peegeldus, mida mina armastan, keda mina armastan. Aga ta ei tohtinud teada. See oleks olnud minu häving. Pealegi on ta liiga toores, et aru saada. Ja mina natuke rohkem süütust rüvetanud kui tema. Kuigi mõistsin ju ometi, et terve selle vestluse aja oli ta nii upsakalt kindel, et just tema on see, kes on enam rikutud kui mina. Naiivsus. Puhas naiivsus. Säärase naiivsuse eest võiks nuga saada. Tõsisemates kohtades saabki. Mida enam on süütus haihtunud, mida enam oled sellega hooletult ümber käinud, seda enam teeskled selle olemasolu. Seda nimetatakse õpitud moraaliks. Jah, ümberringi võib olla häving, aga minu sees on oaas. Minu sees on oaas. Minu sees on oaas. Ainult pooleldi rikutud kiitlevad hääbumisega, need, kes on näinud põrgut, püüavad vähemalt manada eeterlikkust. Jätke see endale meelde.

Ta rääkis ja rääkis ning mina küsisin ja küsisin. Mul oli lihtsam küsida kui rääkida. Õppisin selle tehnika juba mõni aeg tagasi. Luua mulje justkui vestluspartner oleks niivõrd lummas, et minu küsimusteniivoo ei lange eales. Järjekordne farss, see on lihtsalt taktika varjamaks kõike seda, mida tahan varjata. Kõike seda, millest ma ei soovi rääkida. Ma ei ole olnud kunagi väga osav valetaja, seega on kergem olla kuulaja. Inimestele meeldib ju ikkagi iseendast rääkida, kellest teisest neil rääkida olekski.

Aga vaadake, küsimustega on nõnda, et mingil hetkel nad siiski lõpevad. Ja siis juhtub see, mis juhtuma peab. Tõlgendus jääb igapähe enda mõelda ja kanda.

Olime lõpetamas kohvi, mina hoidmas sümbolsest viimast tilka tassi põhjas. Žestina, näitamaks, et vestlus pole veel läbi. Me ei ole veel jõudnud kohtumise puändini.

Silmitsesin kohvikus istuvaid inimesi, kes mõjusid mulle kui tapeet. Keegi neist ei paistnud millegagi silma, peale ehk kõrvallauas istuva vanade naiste pundi, kes polnud siseruumis viibimisest olenemata mütse peast võtnud. Mulle tundus, et nende koosviibimine oli kuidagi rõõmsam, see näis palju tühisem, kuid enam rahuldust pakkuvam. Teadsin, et nemad ei mõtle hetkel sääraseid mõtteid, mis minul peast läbi jooksid, neil pole seda enam tarvis mõelda.

Asetasin käe põsele ning plahvatasin süüdimatult välja, et just praegu sooviksin langeda minestusse muljuva korseti tõttu, lebada teadvusetult põrandal, minu kahvatunud nägu kaunistamas suunurgast langev vere-nire. Aga see nire on vaevumärgatav, tema eesmärk on ainult pakkuda meelelahutust. Lisada müstikat, justkui keeruline diagnoos. Niivõrd habras nire, mis jätab ka põrandale ainult pisikese punase tomбу.

Minu vestluspartner silmitses mind teravdatud tähelepanuga ning küsis – ma isegi ei ütleks, et murelikul toonil –, kas mul on tihti sääraseid mõtteid, sääraseid mõtteid suremisest.

Oh, aga selles küsimuses polnud midagi uut, ma juba tean neid küsimusi, neid täpselt samu küsimusi olen iseendalt küsinud lõpmata kordi, küll variatsioonidega, küll muutes vastuseid, püüdes aina enam nihkuda tõele lähemale, püüdes aina enam tõde moonutada.

Seega vastasin ettevalmistatud kiirusega, et ei, ma ei mõtle suremisest niimoodi otseses mõttes, vaid pigem pean silmas maha kukkumist ja mitte kunagi enam üles tõusmist. Ja seda kõige mittemidagiütlevamates kohtades. Kõige tühisemates paikades. Kuid me mõlemad teame, et see pole võimalik.

Nimetasin seda althusserlikuks allaandmise ihaks. Aga ainult hetkeks. Loobuda hetkeks, aga sedagi mitte päriselt. Selles mõttes, et see stseengi on mul peas poolik, see on ainult pilt. Fragment. Ma lihtsalt langen toolilt maha, leban põrandal silmad pahupidi, veritsen kergelt, et lisada koloriiti. Ja sellega see kõik lõppeb või just teisalt jääb lõpetamata. Sel stseenil puudub algus ja puudub ka lõpp. Ta on kontekstist välja kistud, ja ka seda konteksti pole olemas. Puudub seos kõigega, mis on, ja kõigega, mis tuleb. Võin öelda, et ma pole kindel, kas see langemine pärineb üldse sellest sajandist või mõnest teisest. See visioon on ajatu ja samas aegunud katkend kõigist langemistest, mis üldse on võimalikud, kuid mis suure tõenäosusega ei saa mitte kellelegi osaks. Ja ma pole kindel, kas see minestusse vajuja olen mina või hoopis keegi teine. Pealegi olen ma liiga edev, et end tappa, ütlesin madalama hääletämbriga.

Õige, see oli õige lause, mida öelda.

Ta hüüatas: täpselt, just täpselt, ka tema on see, tema on ka liiga edev, et end tappa.

Ennast turvalisemalt tundes jätkasin: ja kahjuks olen ma ka veel liiga lootusrikas. Mul on – ma nimetaksin seda haiglaseks lootuseks või optimismiks, mõni võib seda lausa tituleerida utopismiks – usk paremasse homsesse või noh, kas just homsesse, aga paremasse hetke, mis kord ootab mind taas ees. Kõik vaheldub. Ja siis ma ei mäleta enam seda, seda, mida kogesin siis, kui kõik tundus asjatu. Lõpuks ju haihtub ikka kõik. Elu lõpetamisel pole ka suuremat mõtet, näiteks pean siin silmas taassündi, ma ei tea, kas sina nõnda arvad või usud, aga hinge lahutamine kehast läbi iseenda vägivaldse käe sunniks mind lihtsalt taassündima sellesse hetke, mis mind murdis, seega peaksin end kordama. Enese kordamine on ju sama tüütu kui enese tsiteerimine.

Jah, ta kuulas huviga, talle tundus, et mul on midagi öelda. Ja see vist oligi ainuke, mis mul oli võimalik sel hetkel öelda, ainuke jutt, mida suutsin rääkida automaatselt, mõtlemata millelegi, olin kui näitleja, kes etendas oma rolli olemata sellest teadlik. Asjaolu muutis ainult keerukaks see, et ma polnud veel päris kindel, kuhu ma võin oma jutuga triivida või mis hetkest võib paljastuda minu habras mentaalne seisund.

Miski aga sundis mind ikka muudkui jätkama ja jätkama. Nagu enese kiuste tahtsin Teda intrigeerida oma viimase aja kujutluspiltidega. Ma ei tea, ehk oleksin sellest rääkinud peaaegu igapähele, kes oleks minuga tol momendil seal istunud, või utsitab inimesi alateadlik tahe iseennast reeta.

Kuid jah, tõsi see on, või nii on, et olen viimasel ajal tabanud end kujutlemas üpris kummalisi stseene. Ma ei ütleks, et need mind häirivad. Näiteks olen viimasel ajal mananud silme ette pilti, kuidas laman voodis valgel linal ning minu ihust, minu lihast, minu nahast, minu kõhust immitseb verd. Aga ma rõhutan, olen siis täiesti elus. Ma olen kindlasti samal ajal elus. Just see elus olemine pakub selle pildi juures kõige suuremat naudingut. Ja võikust lisab asjaolu, et ma ei kujutle ses olevat valu. Jah, ja see polegi seega kui lõppemine. Vaid pikutamine voodis. Niimoodi teisiti.

Ja ikka ma tahtsin jätkata.

Jah ja kui kõnnin vahetevahel tänaval, siis järsku tärkab minus sund haarata enda kõrist, kontrollimaks, et keegi pole, kas just keegi, aga et ega mu kõri pole juhuslikult läbi lõigatud. Et ma kõnnin ja jooksen samal ajal verd ja minu kurgul laiutab haav. Olen juhuslikult, enese teadmata lämbumas oma ihu mahladesse. Vahest elan sellesse kujutluspilti niivõrd sisse, et teen lausa lämbumishäälitsusi. Säärasi tasaseid, et teised inimesed ei kuuleks. Nimetaksin seda mänguliseks vägisemiseks. Minu meelest on see kuidagi naljakas ja isegi armas. Vähemalt minule.

Aga kui aus olla, remargina, siis kõri poolitamine on alati tundunud mulle väga tülgestavana ja samavõrra hirmsana, väga ebamugavana, ja ma polegi päris kindel, miks säärast mõtet veeretan. Eriti veel keset tänavat kõndides.

Miski ei saanud minus enam pidama. Minu klaasmaja oli purunenud, emotsioonid valla pääsenud. Murdusin ja muudkui jätkasin oma perversete mõtetega.

Või näen, kuidas istun taburetil, viimati istusingi siis taburetil, ja vaatan aknast välja, ja just nimme on see vaade rahustav, ütlesin, et isegi kaunis, selline hubane. Ja kõige kontrastiks, mida vaatan ja millest ma küll päriselt osa pole, laiutab keset mu ihu ilmatu suur haav, mis mind peaaegu et pooleks löikab, see haav jookseb verd kahasse mädaga.

Tundes nüüd, et olen ületanud igasugused kõlbluse piirid, pidin serveerima oma põhilise vabanduse või õigustuse kõigele. Aga need kõik visioonid või pildid, kuidas iganes neid nimetada, mõtted, on ainiti kirjanduslikul eesmärgil. Jah, see ongi nende põhiline mõte. Mõtiskelu. Nagu ma juba enne ütlesin, olen ma liiga edev inimene. Lihtsalt soovin kukkuda ja mitte tõusta. Althusser.

Mul polnud tol hetkel õrna aimugi, mida ta täpselt minust mõtles, peale selle, et olen ju lihtsalt talle kummaline ja seetõttu paeluv. Momendiks oli

vaikus, mille järel ta nentis, et ka temal on tihti säärane igatsus kukkuda ja eales enam tõusta. Aga rohkem barthes'lik. Noogutasin. Näiteks on tal sundmõte trammi alla jääda. Ehk isegi säärane neurootilise kalduvusega mõte jääda peatuks. Jälle noogutasin. Isegi mina olen ehmunud mõttest, et mu pea lahutatatakse kehast. On kummitanud elu traagiline lõpp trammi-rööbastel ja kes meist poleks peaaegu trammi alla jäänud.

Olime hetke taas vaikides.

Silmitsesin valge tassi põhjast oma viimast tilka. Tajusin, kuidas väga kaua ma enam siin eteldes vastu ei pea. Varsti ütlen midagi, mida kahetsen. Mida ma ei saa enam märglevalt välja keerutada. Inspiratsiooniks tituleerida või mistahes šedöövriks.

Aga inimesed ei saa ju ometi rusuvas meeleolus laiali minna, jäädes teadmatusse, kas vestluskaaslane oli just hiljuti läbi elanud midagi närvivapustusesarnast või ongi tal lihtsalt elav fantaasia. Seega võtsin kohustuseks öelda enne lahkumist midagi lõbusat. Otsustasin lõpule viia oma minestamisstseeni rikastava nüansiga.

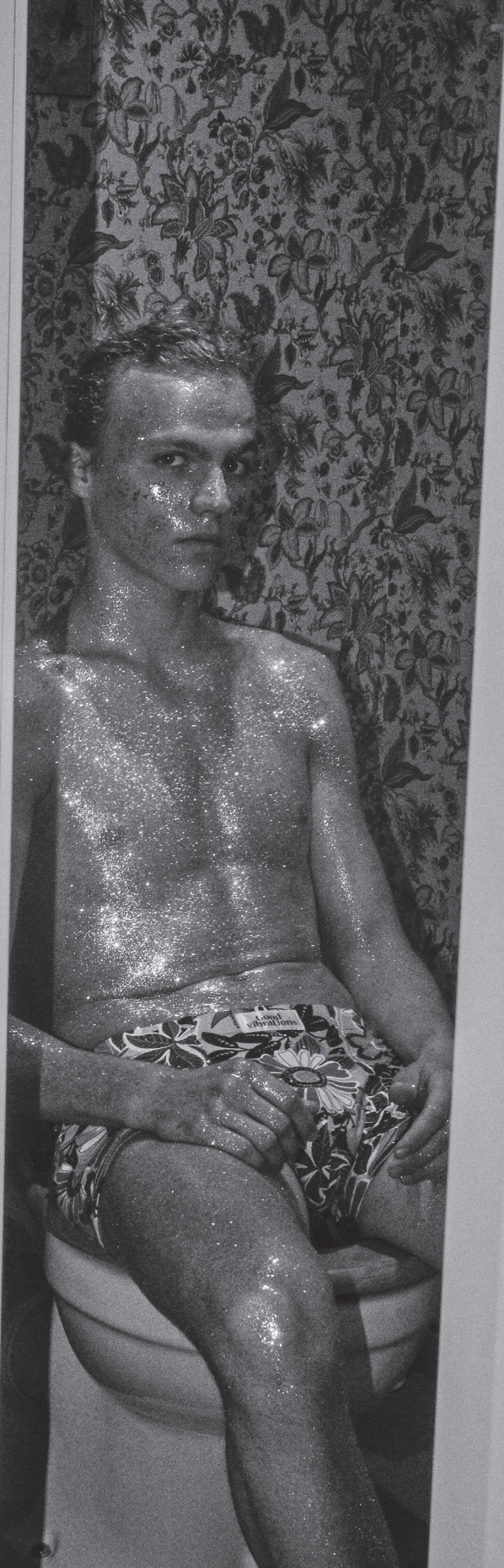
Libistasin pilgu hetkeks igatsevalt mööda ruumi ning laususin, aga ma soovin, et samal ajal, kui mina immitsen verd siin puidust põrandal, mängiks taustaks Boney M-i „Rasputin”.

Ah, milline asjatu nali!

Ta oli liiga noor, et mõista.

ELIS BURRAU

rootsi keelest Carolina Pihelgas

**mulle meeldivad galad
muidugi vedelen nüüd diivanil ja
vaatan vähihaigete laste galat**

mõtles kui kellelgi oleks teema
käia Oslos ennast tätoveerimas
iga natukese aja tagant
ainult sellepärast et Oslos
on tätoveerimise natuke kallim

viisakus on seksikas

töö juures astus sisse
politseinik
ja ütles
mina olen politseinik
laske mind ülemisele
korrusele
et näeksin
kesklinnavaadet

lootena oli mu juhtlauseks *fake it til' you make it*, aga paari nädala pärast sain siiski aru, et see on üks kehv ja salakaval deviis

kui sa ei taha oma kallimat suudelda
näiteks kui see tekitab sinus jälestust
või sa lihtsalt ei taha oma kallimat suudelda
siis iga kord kui peaksid oma kallimat suudlema
(põhjendusi pole vajagi!)
pane nüüd hästi tähele (sest ma karjun praegu)
ütle alati niimoodi: „tahaksin sind vaadata,
oled liiga ligidal, ma ei näe sind õieti,
aga ma tahaksin sind näha.”
eemalt ei saa suudelda

põleng

mu parima sõbra pulm
minu teise parima sõbra pulm
mu halvima sõbra pulm
mu halvim sõber on mu vaenlane
ma vihkan oma vaenlast
minu vaenlase totakas pulm
ma tõesti ei kavatse sinna minna
aga kui peaksin minema siis
ei ole mul seal eriti lõbus
ma rikun selle ära
viskan puruks veinipudeli
või midagi muud
kergesti purunevat, jumal küll
laske mul ometi rahus mõtelda

meeldejäädvaid õhtusöögid

kui 1953 tõlgiti taani keelde
„The Catcher in the Rye”
kandis see pealkirja
„Neetud noorus”

mul on nõrkus karisma vastu
kui sa oled karismaatiline, aga kuri
siis tõenäoliselt varjab karisma
peaaegu kogu kurja ära

ärme defineerime karisimat
ärme tapame rõõmu
jätame õuduse puutumata
peaaegu

kõik saadavad tervitusi

kõige erutavam on see
kui inimesed
ei tea mida öelda
oled sa oma elus kunagi
kõbamisi sõnu otsinud
ole hea ja koba
veidi veel

*

ikka veel on öö
mind liigutab väga
kui loen enda kirjutatud asju
sest ma tunnen ennast ära

*

kõige õnnelikum hetk minu elus:

spordikommentaator osutas
et tõepoolest jäi selline mulje
nagu oleks üks hiiglaslik robotkaru
„tahtnud” olümpiatuld kustutada

*

tahan purustada rekordi
tahan purustada seda passiiv-agressiivselt
justkui silitades
siis teatan et läkski korda
ja et nüüd olen ma kurb

luuletus

igal öösel väänled
korra naeru käes
aitäh internet
aitäh tööõpetus

*

kustutasin paar rida ära
kes aru saab, saab aru niikuinii
aga kes ei saa, see sureb
minu luulekogu kätte

*

üks mees paneb käe silmadele

silmade varjamine on väga inimlik žest
käe sisekülj puutub nägu
sellega väljendatakse eelkõige
häbi või kohkumist

selle luuletuse kirjutas Vikipeedia
ja ta tundub sentimentaalne

ühe asja peaks jätma ütlemata:
ikka on erutav mängida tulega

ikka tahaks mõttetuse põlema panna
miks ei saa puudutada valu või näoilmet
kompromiss poleks ju teab kui suur
reetmine

*

labürindis on mängimine keelatud
kes teab
võib-olla vigastame
tsivilisatsiooni olemust
võib-olla
trügime jõuga
sisse

armastan hullupööra, kuidas me kõik võimalused ammendame
armastan luule poeetilist enesehävituslikku
õiglust

meid innustatakse otsima
ridade vahelt
see on täiesti ilmne vägivald

sulle
meile
kõrini

mis siis kui kõik ühekorraga üle reageeriks

minu väike nõbu sööb rahatähekujulisi komme
täna õhtul ta suhtlebki nõnda
mina tahaks alati alla kugistada kõige ilusama austri
ma absoluutselt ei arva, et ta peaks ellu jääma

oivaliselt konstrueeritud

Courtney Love jagas videot
kus laps tuleb ilmale kinnises lootekotis
titt lebas ja karjus nagu kristallmulli sees
ja Courtney Love kommenteeris ainult ühe sõnaga: „ilus”
mina oskan endiselt väga hästi nutta
kuigi olen aastatega veidi kehvemaks jäänud
kinnises lootekotis sündimisel oli ka mingi nimi
laps sündis õnnesärgis
see oli tõesti ammu
titt võitis
kui oleks võimalik sooviksin vaid üht
et ma oleksin nuttes ilus
kas see on arusaadav
kas ma olen nüüd piisavalt tüütu
heameelega looksin maailma rohkem ilu
näitleksin suhkruvatti süües krampe
hakkaksin rohkem hindama minusse kapseldunud viha

LAURA ACCERBONI

italia keelest Kristjan Haljak

Uppunu rollis (1)

Külm on kaunis
ebameeldiv.

Värin

hävitab

usutavuse.

Seepärast õppisingi

kätesse

naelu taguma.

Nüüd ei kõiguta

mind enam miski.

Uppunu rollis (2)

Koolis

võtavad

tüdrukud rivvi

küünarnukkide

pikkuse järgi.

See on uus reegel.

Õues

ajavad emad

poekottidesse kive

ja peidavad

ostutšekke

hulte vahele.

Kõigil on oma number,

mis näitab sünniaega,

eristab „õiget sündi”

„õigest vahemaast”.

Kodus

ajavad tüdrukud

endale vett sisse

ja unistavad

tugevatest küünarnukkidest,

millega edasi trügida

nagu sõjas.

Ellujääjad

võtavad väikse eine,

teised põrutavad vannituppa,

et oma huku üle

järele mõelda.

Uppunu rollis (3)

Eile võttis
kõige pikem poiss
endale kivi hambusse
ja kukkus närima.
Ta näitas emale,
mida suudab
üks suu
äärmuslikes tingimustes
ja et purunenud kodu
ongi lihtsalt purunenud kodu.
Eile panid kõik pikemad poisid
oma vaenlased nälgima
ja korjasid nende mänguasjad
kiiruga kokku.
Nad näitasid emadele
surnute korda
ja distsipliini,
siis jooksid
käsi pesema
ja uudiseid
kuulama
unelaulude
kujul.

Uppunu rollis (4)

Minu meelest
ei ole õiglane
sundida kalu
elama surnukehas,
et see rutem
laguneks,
kui ta
lasti põhja
nõnda,
et teda ei leitaks,
jalad
tsemendikämbus,
köis ümber
ja kott peas.
Kalale ei tohiks
nii teha:
ei tohiks teda
veresoontesse ajada
ega sundida õppima
teiste liikide
kopsugeograafiat.

Uppunu rollis (5)

Kui tahan,
võin olla metsssiga
ja
kui tahan,
kihutada endale
kuuli
silmade vahele.
Ja mitte kellelgi
pole
selle peale
midagi kosta.
Keegi peaks küll
nägema vaeva,
et tina
laibast
kätte saada.
Et see ei satuks
hammaste vahele
ega lõhuks põski
päise päeva ajal.

Uppunu rollis (6)

Uut naeratust
kannan
vaid välja minnes.
Mis seda ikka
kodus
kulutada.
Ma ju särangi eredamalt,
kui see pole harjumus,
tõusen kõigile troonidele
ja näitan
nõrgematele teed.
Mul on veel kümme last
ja väike koer,
kellega jalutada.
Siiski tantsin sulle kodus,
kui sa sööd,
ja näitan sulle müüki,
kui sa magad,
ja säran
sinu peas,
säran
ega hinga.

Uppunu rollis (7)

Mind sunniti
sööma
ja lausuti
õhtune ennustus:
„Kasva suureks ja tugevaks,”
aga mu hambad
murdusid,
valus ei olnud,
ükski teerada
ei jäänud kauaks
üksi
ja et midagi polnud öelda,
polnud ka
midagi süüa.
Selline oli uni,
mida nägin,
kui väikesteks tükkideks
tehtud ennustus
jahtus mu ees
taldriku peal.

MARTEN
KEVADE

EDWINI
OLUKORD

Põrandad on kohutavalt siledad. Hirmus siledad. Ja nad on poleeritud ning läigivad. Selliseid ma polegi varem näinud. Pean vaikselt astuma, siin võib kukkuda. Nojah, kena rongijaam. Pole nii suurt ruumi varem näinudki. Kohver on ikka paganama raske. Mida see noormees seal teeb? Ta röövis just selle torbiku maiustustega! Kas keegi ... Ah, jaamavalvur juba läheb ja saab ta kätte. Küllap on see siin tavaline, kui keegi teist nägugi ei tee. Noh, seal läheb mingisugune rikas perekond oma portjeega. On neil aga pagas! Mina pean oma kohvrit ise tassima. Kas siin pinki on?

Nüüd saan ringi vaadata. Pool tundi pean veel ootama, pagana kuueviieteistkümnene rong, vist kõige varajasem. Hmh. No seal käib mingi tants. Uut rongi pannakse kokku, mehed lükkavad talle muudkui vaguneid otsa. Tekitab aga valju müra. Ei tea, kas siin jaamas rongid kunagi ka hiljaks jäävad. Kõik tundub selleks liiga korralik. Nii ... oi, kena näoga neiu. Aga väga tõsine. Ja vist ära hellitatud. Küllap otsib oma guvernanti. Hmh!

Brr! Siin on õigupoolest väga jahe. Väga jahe tõepoolest. Selle hiiglasest kuppellae all on üpris tuuline. Pagana pihta. Mu mantel on liiga vilets.

„Edwin. Tere hommikust,“ kõlas vaikne hääl mu selja tagant, tundsin ka kellegi kätt oma õlal.

„Vabanda, ma jäin hiljaks.“

Ma pöörasin end ümber ja uurisin hääle omanikku. See oli mu tädi. Ma sain loomulikult kohe aru – tundsin hääle ära ning ühtlasi ootasingi teda. Aga alustuseks põrnitsesin ikkagi teda altkulmu. Olin tõsine ja ei näidanud välja, et ta ära tundsin.

„Ära lollita nüüd. Kohver on korralikult pakitud?“

Alles nüüd otsustasin teda tervitada.

„Oi, tädi. Teie. Tere hoommikust! Kuidas läheb?” Ma räägin nii, sest tean, kuidas see teda vihastab. Juba ta vaatabki mind kulmu kortsutades ja nina kirtsutades. Mulle meeldib teda sellisena näha, sest ta ei saa mind õigupoolest korrale kutsuda. Tal puudub selleks autoriteet ja ta teab seda, kuid naljakas on, et ta siiski teeskleb, et see on tal olemas – küllap ta lihtsalt tunneb, et peaks olema, ning kuna see puudub, ei suuda ta minuga suheldes seda tunnistada ja nii ta teeskleb enda õigsusesse uskudes ja püüab samal ajal selle peale mitte väga mõtelda. Kuid kui käitun nagu praegu, on ta sunnitud seda tegema ja see mulle meeldibki. Pagana hea nali.

„Ja mina pidin sulle veel Thomase kohta teatama ning lootsin, et see sul meelega rõõmsaks teeb. Aga sina käitud nagu tänavapois. Olgu, vahet pole. Thomas maksab sulle iga kuu poole summast, mis nõudsid.” Jutt on mu ülalpidamise rahast. „Rohkem sa ei saa, ning sa ei kujuta ette, mis lahinguid ma pidin sellegi saamiseks pidama.” Thomas, mu tädi ammune elukaaslane, on küll ihuskoi, kuid see daamike siin küll mingeid lahinguid ei ole pidanud – ta on selleks liiga laisk ning hoolib minust liiga vähe. Ja seetõttu ei olnud ma talle tänulik. Ega ma rohkem ei oodanudki, nii et see teade mulle pettumust ei valmistanud.

„Suurepärane, tädi. Suurepärane. Ma olen alati öelnud, Thomasest inimsamat inimest pole siinpool maalkera küll olemas.”

„Edwin! See on suur summa. Ole tänulik, natukenegi. Thomas on väga hea inimene.” Thomas tunneb mind juba viiendast-kuuendast eluaastast peale, mistõttu on ta mulle justkui isa eest. Kuid ta on tõnts, egoist ja laiskvorst. Vahel teeb head nalja, kuid mis see loeb.

Tädi hakkas ma enam ei mäletagi millest rääkima; otsustasin oma kohvri kätte võtta ning perroonile ootama jääma. Nägin, et mu rong tagurdab parasjagu meie poole.

„Oled närvis? Peaksid olema. Sa oled esimene minu suguvõsast, kes ülikooli läheb. Albertki, puhaku ta rahus, oleks uhke.” Albert on minu bioloogiline isa, ammu surnud. Tädi räägib kord Albertist, kord Thomasest, vahetades neid pidevalt ära – tema jaoks on nad üks ja sama inimene. Ma pole oma pärisisa kunagi näinud. „Oleks ta elus, töötaksid sa koos temaga metsas.” Nüüd hakkas ta minevikust rääkima, kuid ma ei kuulanud teda enam ning uurisin hoopis jaama. Siin oli parajasti kohal vaid üks rong, lisaks siis too minu rong, mis alles tagurdades lähenes ja palju tossu tekitas, täites sellega osaliselt katusealuse ruumi. Rahvast oli mõõdukalt, reisi- ja saatjaid. Minu kodulinna vaksalis ei olnud kunagi nii palju inimesi,

ega jaamateenijaid. Siin on neid tosin, kõigil ilus sinine munder seljas, kuldnööpidega. Ja neid poode ei olnud meil samuti. Ja see restoran seal ning too kohvik siin, praegu veel suletud, kuid pärast käib seal arvatavasti suur hulk inimesi.

Näe, rong jõuabki kohale. Surun tädil kätt – meil mõlemal on peopesa kätt surudes miskipärast alati külm –, ütlen hüvasti, tema soovib mulle head teed, ronin rongi peale, vaatan tagasi, ronin kupeesse, vaatan uuesti tagasi, kuid tädi sammub juba minema. Pean valmistuma pikaks rongisõiduks: neli ja pool tundi. Tädiga hüvasti jättes mõtlesin ma vaid ühest: oleksin pidanud toekama hommikusöögi sööma; ning teda lahkumas nähes mõtlesin, tõesti-tõesti oleksin pidanud toekama hommikusöögi sööma.

Pool tundi enne keskpäeva peatus troska mu tulevase kodu välisukse ees. Voorimees tõstis mu kohvri sillutisele ning pärast maksmist lahkus. Nonii. See punastest tellistest valgete trepiastmetega maja on nüüd mu kodu järgmised neli aastat. Mõtlen endiselt selle peale, kui välisust lahti tõmmates kellegi väljaastujaga kokku põrkan.

„Vabandage. Oi. Sa oled uus üliõpilane, eks ole?”

„Pole hullu, ärge muretsege. Jah.”

„Kas ma saan sind kohvritega abistada? Mis su toa number on?”

„Tänan, aga ma saan ise.” Kuid lisasin: „12.”

„See on kolmandal korrusel. Kindlasti on sul abi vaja.”

Kuna mu käsi oli lõtv, suutis ta kohvri kergelt mu haardest enda kätte tõmmata. Olin sellise pealetungimise pärast kohe päris vihane. Kuid ma leppisin, lisaks oli ta minust suuremat kasvu ning lõppeks on see päris raske kohver. Ma seisan tihti vastu igasugu muudatustele, aga kui need juba juhtunud on, harjun kiiresti.

„Mina olen Wilmar. Ma olen Birminghamist. Kuidas sinu nimi on?”

„Edwin. Tulen Cornwallist.”

„Mul on seal nõbu, Elinor. S***'is. Oled sa seal käinud?”

„Paar korda olen sattunud.”

„Elinor teeb seal juustu. Ta on meister juustu tegema. Kas sa oled juustuvalmistamisega tuttav?”

Õigupoolest mind ei huvitanud juustuvalmistamine sugugi. „Olen jah. Mul on Hertfordshire'is üks tuttav. Walpole. John Walpole. Ta on suurepärane juustuvalmistaja. Teeb Gouda juustu.” Mul ei ole sellist sugulast. „Me käisime igal suvel tal külas. Ta andis meile alati terve juustukera kaasa. Ma sain ka ise väikese kera valmistada. Alles eelmine kuu, kui me tal külas

olime. Õigupoolest on see mul kaasas. Ma võin pärast jagada, kui soovid?” Miks ma seda räägin? Mul pole mingit totakat juustukera.

„Su enda valmistatud Gouda juustu? Otse loomulikult tahan, kui sa nii lahke oled. Siis sa tead juustuvalmistamisest ilmselt rohkem kui mina. Mul on endal sellised baasteadmised vaid. Kardan su ees rumal näida. Ometi, ma ei saa jätta küsimata: miks on kombeks väiksemaid juuste ilma paberita sahvri ukse ligidal hoida, samas suured kerad peavad olema lae all. See juustuküsimus tuleb sellest, et Elinor palus alati mul tabureti otsa ronida ning aidata tal kõik suured kettad lae alla tõsta. Kui ma talt küsisin, ütles ta, et isa on tal käskinud niimoodi teha, kuid ta pole kunagi tundnud huvi, et miks.”

Juustuküsimus või! Appi! Mis juustuküsimus! Sedamaid mõtlesin vale välja. „Aga kas sa siis ei tea, et suuremad juustud seisavad paremini sooja õhu käes, mis on aga külmast õhust kergem. Niisiis kogu soe õhk on sahvris lae all, kus on ka suured juustukettad, ja külm õhk on jalgade lähedal.” Kena juustuvastus.

Me rääkisime veel samal teemal, kuid ma kaotasin huvi: unustasin endagi laused kohe pärast väljaütlemist. Vähemalt ei pidanud ma oma kohvleid kolmandale korrusele tassima, mis mu lühikese kasvu pärast oleks olnud mulle üpris vaevarikas. Ukse peal jättis ta hüvasti. Tuba oli vastu ootusi avar. Seinud kattis helerohele tapeet. Paar väiksemat plekki, mis olid küll nurga taga peidus, kuid sellegipoolest mu terasele silmale kohe silma hakkasid, üldilmet ei rikkunud. Sekretär asus akna ja ukse vahel. Ma tõstsin kätte üles ja uurisin tillukesti sahtleid. Ohhoo! Ühe sees on mingid paberid. Nii! Mis siin on? Kolm tühja ümbrikku ja tikud ... ei, oota, ühe sees on postkaart. Lugu selle postkaardiga tundub huvitav. See kujutab kolme noort asiaati, neidu, kimonotes, kõik mingitud ja ilusa soenguga. Nende taga seisab midagi džonkitaolist, kuid kunstnik ei ole seda osanud vist õigesti kujutada. See on meresadamast ja päike peegeldub tasasel veel. Otsisin kaardi tagant selgitust, ehk on keegi kirjutanud sinna midagi huvitavat mälestuseks. Ei! „Kallile Johnile. Häid jõule!” Häid jõule?! Kes saadab jõuludeks kaardi kolmest asiaadist! Puhta hull pidi olema. Eluilmast ei usu ma, et selle toa eelmine elanik oli Briti Shanghai konsuli poeg või keegi muu säärane tolgu. Londonist või Birminghamist või mujalt taolisest kohast saatis. Arvas, et on huvitav, kuid jõuludeks on see täiesti vale kaart. Lihtsalt hirmus! Oh jah. Uurin veel toas ringi. Kardinaadid on tumerohelised – õnneks katavad terve akna ära, mulle ei meeldi hommikupäike. Riidekapp on suur, kuid sees on tal veider lõhn.

Mõlemad toolid, polsterdusega vanad pähklipuust toolid logisevad. Panen need üksteisega vastamisi ning asetan oma kohvri neile peale – liiga palju reisiräpasust, et seda voodi peale visata. Raamatud seisavad seal nurgas, kohe riiete all. Hakkan riideid välja tõstma ja kohendan neid. Nii ilmuvad nähtavale köidete pealkirjadega palistatud seljad. Nad on kõik eri toonides, kuna väljaandjad on olnud erinevad: punased, sinised, kaks tumerohelist. Albert oli nad omal ajal omandanud, kuid minule on need arvatavasti olulisemad. Sõrm käib üle raamaturidade ning päike valgustab nende määratud selgi. Ta võttis ühe raamatu, Wilmar, ja avas tiitellehelt.

„Axël”, De l’Isle-Adam. Sa loed prantsuse keeles?”

„Me kõik oleme seda koolis õppinud,” ütlesin, ja asetasin kella, mida näpitsenud olin, lauale.

„Aga lugeda ma küll ei suuda,” vastas ta ning pani raamatu tagasi riiulile. „Oled oma toaga rahul?”

„Siin on liiga palju Hiinat ... Ja banaalsust.”

„Mida sa silmas pead?”

„Seda, et mõned inimesed ei oska kaarte saata. Mis kell on õhtusöök?”

„Pool seitse. Me peaks minema hakkama.”

„Jah. Lähme.”

Terve nädala tutvusin vaid kooliga. Too õhtusöök ei olnud midagi erilist. Kuuskümmend inimest ühes ruumis, veel kaks korda kuuskümmend kahes teises ruumis. Saalid olid raskepärased, gooti stiilis ja kivist. Põrand kivist, kogu hoone oli suur hall kivilahmakas. Või nii ta vähemalt paistis mulle pimedas, kui sinna sammusime. Puud varjasid osa majast ja see osa, mis polnud valgustatud, ei paistnud üldse kätte. Nii sain ma näiteks alles järgmisel päeval teada, et hoonel on suur donžoonitaoline torn. Kivist väravehitis mõjus imposantselt, kuid ainult tol õhtul. Kui ma järgmisel päeval seda paremini päevavalguse käes näha sain, mõjus see tillukesena, ning kaotas alatiseks kogu oma võlu. Ja mis siin enam rääkida. Kõik mu loengud toimusid selle maja lähedal asuvas suures punases võimsa portikusega hoones. Keeletunnid, kirjandustunnid, märkmed ja loengud, õhtusöögid, kivist söögisaalid ja pimedad ööd.

Ma istusin oma valge polsterdusega toolil, kui Davis sisse astus. Panin raamatu käest ja näpitsprillid kokku selle peale. Imestusega vaatasin, kuidas ta pikalt ukse ees kohmerdas ja suure kotiga maadles.

„No ei olnud see hea mõte need pudelid siia tassida. Kolm korda oleks ma peaaegu vahele jäänud. Kolm korda, Edwin! Kõigepealt tänaval vanemale tudengile, siis väravahile ja lõpuks koju naasvale professor Hastingsile.”

„Sa karju Giles'i peale, kui ta siia jõuab. Minul pole selleks mingit tuju. Said kõik?”

„Jah, kurat. Aga teine kord lähed sina.”

„Mida iganes. Sa katkestasid mu lugemise. Kui sul midagi muud öelda ei ole, siis ootame Giles'i vaikuses.”

Mulle ei meeldi Davis, Giles on etem. Temaga saab rääkida. Davis on sellist sorti, kelle kohta öeldakse „taoline”. Kuid sellest pole kuigi palju lugu, kui ta oskab hoolimata ülikooli keeldudest veini ja viskit muretseda ning püsib vagusi siis, kui me kahekesi oleme. Ta on Giles'i sõber ning ajab teda naerma: midagi, mida mina teha ei suuda, sest, ausalt öeldes, ma ei oska nalja teha. Ja veel ausamalt öeldes: enda arvates olen ma üpris hea huumorimeelega, kuid teised ei leia seda hoopis. Seepärast eelistatakse igas seltskonnas Davis'd, Giles'i (eriti teda) või noid kõiki teisi. Mida oskan mina selle kohta öelda? Neil on menu, tõeliselt ...

„Edwin, ava uks!” kostis hää l ukse tagant. Kus hundist juttu.

„Davis, tee lahti.” Ma vaatasin, kuidas ta püsti tõusis ning ukse avas. Miskipärast tundusid praegu kõik ta liigutused mulle hirmus kohmakad, ma tean, et ta pole kohmakas, kuid mu mõistus katsub teda pidevalt rumalamana näidata, kui ta tegelikult on.

„Tere õhtust, Edwin! Tere õhtust, Davis! Kuidas teil läheb? Ma näen, su retk õnnestus. Suurepärase! Harry ja James ootavad heki taga. Kas teil on kõik kaasas? Kui nii, siis lähme.”

Mul oli vaid kerge mantel üll, kuid praegu on veel õhtud enam-vähem soojad ja ma jätsin hõlmad lahti. Jagasime koti sisu kolme vahel ära, et oleks kergem kanda, ja pistsime pudelid igaüks kes ranitsasse, kes portfelli. Me väljusime aiapoolsest uksest trepi taga.

Harry ja James ootasid meid teisel pool hekki. Nad olid varustatud toidu ja mängukaartidega, mille omamine on ülikoolis muide keelatud. Kui end läbi heki saime pressitud, puhkes lõbus vestlus, millest ma, tõsi, kuigi palju osa ei võtnud. Harry ja James olid Giles'iga sarnased: nendele ma enne viitasingi, kui ütlesin „noid kõiki teisi”. Kena jutuga, sõbralikud, saavad kõigiga läbi, kuid eksamitulemused on võrdlemisi kehvad ning õppida väga ei viitsi. Ka mina pole viimasel ajal väga palju õppinud. Tulin siia kuus kuud tagasi, kuid peale jõuluvaheaega olen õppimisele palju vähem aega kulutanud. Enne seda võis mind ikka leida raamatukogust,

kus ma igaks loenguks ettevalmistusi tegin ning eelmise päeva märkmeid korrastasin. Lisaks uurisin ka enda lõbuks erinevaid teemasid: Kolumbia ajalugu ning muuhulgas ka Byroni elu. Ah et miks ma raamatukogus olin? Sest kus mujal mul olla oleks olnud. Tollal ma ei suhelnud nende poistega, Giles'i ja nendega – ning mis suhtlus see nüüdki on –, nii et mul polnud muud teha. Ja peale jõuluvaheaega tulid nemad ning siis kaotasin huvi õppimise vastu. Mitte nende pärast – nad ei avaldanud mulle halba või mingit muud liiki mõju –, huvi õppimise vastu kaotasin nendest hoolimata. Lihtsalt mõtlesin äkki, mille jaoks ma seda kõike teen. Enda jaoks? Tädi või Thomase jaoks? Nüüd ajab see naerma. Seni olen suutnud oma esseed päris korralikult esitada, kuid ega ma vaeva pole näinud – mis tulevikus saab, kes teaks!

See on alati nii. Kui ma olen seltskonnas, triivivad mu mõtted minema. Triivivad üldisest vestlusest üpris kaugele. James vist ei rääkinudki oma headest tulemustest, kuulsin kellegi Georgina nime. Minu teada on tema kallim Alberta, kuid võib olla ta jättis tolle maha. Mind teiste inimeste suhted väga ei huvita. See on kõik niivõrd ...

„Ohhhoooo!” Mis pagan, Giles! „Te olete teinud lõkke! See on kõige suurepärasem lõke, mis ma näinud olen.”

„Nüüd saame kohe liha küpsetada. Tead, me pole oinapead, Giles,” sõnas James.

„Suurepärane! Tubli töö, poisid,” kiitis too.

„Ja mis Georgina vend selle peale kostis?” uuris Davis eelmise jutu juurde naastes.

„Ah, ei midagi. Ma tegin talle kolm pinti õlut välja ja nüüd oleme semud. Alles esmaspäeval saime pubis kokku.”

Kuna edasine vestlus liikus samas laadis, otsustasin taas mitte väga tähele panna, kuigi seekord rääkisin rohkem kaasa. Lihtsalt selleks, et mitte näida tujutu. Ma ei olnud tujutu, olin oma harilikus tujus, teisisõnu ei üks ega teine. Hakkasin hoopis ümbrust uurima. Me olime järve kaldal, päris kaugel ülikooli supelmajast, kohas, kuhu viib kõrvaline, mitte küll salajane, kuid siiski vähekäidav rada. Meie lõket ei õnnestuks neil supelmajast näha, kui seal ka keegi nii hilisel tunnil juhtuks olema. Hõbepajud, põõsad ja kõrge pilliroog varjab meid kolmest küljest. Õigupoolest oleks see kohane armunutele, kuid ka end purju juua on siin tore. Ja õigupoolest ma olengi juba päris purjus. James ja Davis on miskipärast jalgupidi järve sisenenud. Ah jaa, tuli meelde! Läksid kala püüdma. Kuna Giles olevat siin kord keskmise suurusega ahvena kinni püüdnud, kätega (ta rõhutas, et see

oli keskmise suurusega, ilmselt selleks, et jutt usutavam tunduks). Ning meil ülejäänuil oli olnud pikk vestlus ma enam ei tea mis teemal, kuid see vajus ära, kui Harry otsustas magama jääda.

Varsti on hommik. Täiskuu tuli just pilve tagant välja ning kogu taevas on nüüd peaaegu üleni pilvitu. Kaste on juba maas. Õhk on täiuslikult värske. Ning siin on vaikne. Vaikust häirib vaid Jamesi ja Davise sulistamine, kuid see on värske puhta vee hää. See on suurepärane hää (uhh, ma räägin juba nagu Giles!). Maapind on kõva ja külm ning linadest hoolimata üpris ebamugavaks muutunud. Giles läks eemale Harryle ja Davisele midagi ütleva. Järsku ... see on väga veider ... kui tuul puhus, oli mul eriti silmade ümbert külm. Kui ma käeseljaga külma kohta katsusin, oli sealt märg. Õigupoolest ... Ma nüüd ei teagi. Õigupoolest mulle tundub, et ma nutan.

Eksamitel läks kehvasti. Kolm nädalat tagasi sain tulemused teada. Sellest ajast peale ma suitsetan. Jällegi, ega suitsetama hakkamine pole siis tulemustega seotud. Ma pole nõrk, et peaksin oma närve suitsuga rahustama. Ei, hoopiski mitte. Kui ma viimati kolm nädalat tagasi Jamesi nägin, siis ta unustas oma uhiuue sigaretikarbi minu kätte. Kuna ta oli tol korral järjekordselt purjus, ei tulnud tal meelde, kuhu ta selle kaotas. Mis on hea, sest vaevalt ma oleksin talle tagasi andnud. Lihtsalt selline tuju on. Ei taha tagasi anda. Mulle meeldib see sigaretikarp. Hõbedane, Suurbritannia vapp kenasti peal, kuid kõige parem on see, kuidas ta rinnataskusse mahub. Ta vajub sinna. Võib-olla on see üks põhjus, miks ma niipalju järsku suitsetan – mulle meeldib seda karpi pärast väljavõtmist taskusse tagasi panna. Väga mõnus tunne. Ning loomulikult iga selline võtmine ei saa olla ilmaasjata, mistõttu haaran alati ühe sigaretikese näppude vahele.

Suitsetasin ka praegu, kui Wilmar tuppa astus.

„Edwin, kas ma saaksin sinuga rääkida?” No tohoo!

„Palun, ole lahke,” ütlesin küll ükskõikselt, kuid tegelikult olin olukorrast päris huvitatud.

„Ma kuulsin Tobiase käest, et sind ähvardab oht välja kukkuda,” ütles ta ja katkestas mu protesti käeliigutusega. „Ma tean, et me pole mingid parimad sõbrad ning viimati me vestlesime vist tervelt kuu aja eest. Kuid ma olen su pärast mures. Sa oled ikkagi mu korrusenaaber. Ning sa oled nende eksamitulemuste pärast suitsetama hakanud, eks ole?” Olgu, siin pole midagi huvitavat. Ta käib mulle pinda. Tahan, et ta lahkukuks.

„Ma tahaksin sind kuidagi aidata. Kas sa vajad abi mingi ainega? Ma võin sind aidata kirjandusloo või mis tahes muuga ...” Ma ei kuulanud teda enam. Ma olen harjunud niimoodi käituma: väliselt paistan ma justkui suur tähelepanu ise, kuid tegelikult ma lihtsalt noogutan enam-vähem õigete kohtade peal, inimest üldse kuulamata. Ma olen muide selle oma-duse üle uhke. Sellepärast, et ma satun päris tihti inimeste seltskonda, kes mulle üldse korda ei lähe ja kes on tapvalt igavad – noh, nagu praegu – ning sellises olukorras kulub säherdune oskus tõepoolest marjaks ära.

Oh, nüüd ta kohmitseb midagi oma taskust.

„Oi, ma tahtsin sulle ühe maiuse anda, kuid see ununes mul maha. Oota siin, ma lähen käin ruttu oma toast läbi ... kui see just taskust välja ei kukkunud? Ei, ei saa olla. Jah, see jäi mu sekretäri peale. Üks hetk, Edwin.” Ta lahkus toast ja ma mõtlesin, et nii, nüüd on mu võimalus. Ning tõepoolest, mul õnnestus põgeneda enne, kui ta tagasi tuli (ometi on ta tuba minu oma kõrval). Huhh! Jõudsin trotuaarile ning ma ei suutnud oma õnne ära tänada.

Niimoodi ma otsustasingi 24. märtsil mööda linna tuiata. Õnneks oli mu rahatasku seekord rinnataskus, kuid see-eest jäi mu tore sigaretkarp maha. Mis parata! Vähemalt saan minna hommikust sööma. Leidsin peatänaval ühe teemaja, kust tellisin tassi kohvi ja kaks kohevat sarvesaia. Akna all istudes vaatasin tänavale ja mõtlesin. Ma mõtlesin kõike seda, mida alati mõtlen. Samad mõtted, samad tunded. Siis meenus mulle Wilmar. Ma ei kipu väga sinna tagasi. Ma kardan, et ta annab mulle selle maiuse, ning ühtlasi ta uurib Jamesi sigaretkarbi kohta, mida ta mu toas praegu sinna tagasi jalutades kindlasti märkas (unustasin ukse lukustada, kuldpea nagu ma olen) – ta on seda varem Jamesi käes näinud. Ja see ei morjendagi mind väga. Mu poolest käigu nii Wilmar, James, sigaretkarp kui ka kogu ülikool tükkis eksamitega kuu peale. Ma lihtsalt ei taha näha kõiki neid nägusid – mu kaaslaste, nende totakate tudengite, kõikide õppejõudude nägusid. Tühisuse paraad! Oihh, vaat see on nüüd uus mõte. Selles ma pole neid varem süüdistanud. Küllap ma olen enesele teadvustamata mõtelnud, et nad kõik on tühised, kuid see ei loe. Ei, ma lihtsalt ei kannata neid. See, kuidas Wilmar täna käitus, on üks iseloomulikumaid, kuigi harvema näiteid. Harilikult, tõsi, pole mul kaaslastega selliseid lähedasi vestlusi. Seda saaks ju lähedaseks vestluseks nimetada? Kuigi ma ise ei panustanud – vaid noogutasin ning jaatasin. Kuid keegi pole mulle varem niisugusel kombel abi pakkunud – äkki see vestlus ei olnudki nagu iga teine? Veider see temast ei olnud, täiesti ootuspärane. Temast on täiesti ootuspärane kõndida teise inimese tuppa ja hakata oma abi pakkuma

seal, kus seda palutud ei ole. Täiesti temalik! Kelleks ta ennast õigupoolest peab! See Wilmar. Mis abi ta niimoodi jagab, endal on kõigis ainetes pelgalt keskmised tulemused. Täna väga! Saan ise hakkama. Ning sellepärast ma otsustangi: ma ei lähe enam tagasi, tagasi kooli, tagasi oma elamisse. Ei. Mul on rahatasku kaasas, lähen mujale. Ja mitte ka tagasi tädi ning Thomase juurde, oh ei.

Uhh, ma läksin päris ägedaks kohe. Otsustasin kiiremas korras teemajast lahkuda ning tänaval end veidike tuulutada. See on õige, tagasi ma ei lähe. Samas, ega ma ei tea, kuhu mul mujale minna on. Küllap seda hiljem näeb. Praegu on igatahes hea olla. Hommikusöök söödud ja plaanid tulevikuks olemas, mis sest, et ähmased ja mis sest, et ainult lähitulevikuks.

Pärastlõunal jalutasin lossimägedes ja otsustasin öhtul rongile minna. Ning Londonisse sõita. Mõni aeg hiljem astusingi rongi peale ... Veider mõte: ma viibin selles vaksalis alles teist korda – esimene kord oli siis hilissuvel, pärast seda, kui tädi mind teele saatis ja ma lõpuks siin linnas maandusin. Seekord oli rong puhas: ilusad punased pingid mu kolmanda klassi vagunis. Läikima hõõrutud ... läikisid nagu too vaksal, kus tädi mind kunagi ära saatis. Aga mis tobedad assotsiatsioonid. Valisin ühe aknaaluse koha, sellise, kus mu ligidal istuks kõige vähem inimesi.

Ja nagu nimme istus see vanadaam just minu kõrvale, nagu nimme, ma ütlen. Kohe peale seda, kui rong oli nõksatusega sõitu alustanud ja mina olin jõudnud juba kergendatult hingata, tuleb see inimene ja valib koha otse minu kõrval. Niimoodi, et ta käsivars minu oma vastu puutub. Saad sa aru, ma olen akna all, sealt poolt takistab mind sein, ma ei saa kusagile nihkuda. Temal on terve ülejäänud pink, ning ta istub sõna otseses mõttes minu vastu. No ma siis nihelen ja kohendan seal ennast, kuni ta lõpuks märkab ennast veidike tagasi tõmmata.

Katsun silma kinni lasta. Väljas on hakanud sadama: vihm on alati mulle uinutavalt mõjunud.

Ma ei tea, mis kell on, kui ma ärkan, kuid vanadaam on ikka mu kõrval, ning põrnitseb nüüd mind.

„Oh, kui minul oleks nii kerge uni, noorhärra. Te magasite nagu pärast rasket päeva.”

„Vabandage, kuid kas ma tunnen teid?” Olin meelega külm.

„Teie mind!? Oh ei usu. Te olete ilmselt üliõpilane. Mina nimelt ei ela selles linnas, ma käisin oma lapselapsel, Thomasel, Londonist külas.”

„Millisel Thomasel?”

„Thomas Acornil. Ta õpib juurat.”

„Thomas ... Thomas ... Thomas ...” tegin ma, justkui üritaksin nägu meelde tuletada. „Ah jaa. Õpib seadust, on mul õigus? Ma tunnen teda. Tore sell.” Ma pole eluilmas tema nimegi kuulnud. Jälle ma valetan. Miks?

„Ah te tunnete Thomast? Kui palju te olete omavahel suhelnud? Ta on ju tore poiss. Minu ainuke lapselaps.”

„Me oleme temaga suured sõbrad. Alles kolmapäeval käisime Offenbachi kuulamas. Pikka kasvu, veidike paks?”

„Noh, pigem lühike ja ega tema kohta just paks ka ei saa öelda ...”

„Just-just-just, no ma ju räägin „veidike paks”. Vaadake, ma ise tulen põhjast ning seal on kõik inimesed sellised, et kui on veidikenegi liha luudel, siis öeldakse „paks”. Noh, sest seal ollakse uhke selle üle, kui ollakse paks. Seetõttu kõik tahavad põhjas paksud olla. Londonis öeldaks Thomase kohta muidugi kõhn või tavalist sorti või kasutatakse mingit muud nendest moodsatest omadussõnadest, mida ainult pealinlased teavad. Aga jah, paks tema kohta ei saa küll öelda.” Mulle on alati meeldinud sellist soga ajada ning inimestele kärbseid pähe panna. Kuid praegu kuidagi – ei tahaks. Ma pean silmas, et ma küll ei lõpeta hetkel seda valetamist – siin omi mõtteid mõlgutades räägin talle ikka veel Thomasest ja meie sõprusest –, kuid sees on tunne, et see on kuidagi vastik. Ma ei tea, kas see tuleb sellest, et tegu on süütu vana daamiga. Kes on vist kehva silmanägemisega, kui ma teravamalt vaatan, kuidas ta silmi kissitab. Ma ei tea, miks ma neid valesid räägin praegu, või tookord, kui ma esimest korda Wilmariga kohtusin ja talle juustust rääkisin (olin talle pakkunud mu juustu hiljem proovima tulla: käisin ja ostsin selle vahepeal poest), ja ma ei tea, mis on see asi ... mis mul alati kurgus on ... kui ma Giles'i või Jamesi või Harry või Davisega vestlen, suhtlen – ehk vaikin ehk hoian endasse. Mul pole aimugi, miks ma ei suuda korralikult teise inimesega läbi käia, nii nagu normaalne inimene. Kurat! Mul pole aimugi, miks ma täna ülikoolist lahkusin ja seeläbi endale sealt väljaheitmise kindlustasin. Ma ei tea vastust ühelegi neist küsimustest. Miks Wilmar mind ärritab, miks Davis mind ärritab (ta pole ju isegi nii rumal, kui mu haige mõistus teda ette kujutab). Ja kõige enam huvitab mind küsimus, miks ma praegu ... kui ma siin keset rahvatunglemist üritan kähku rongist väljuda ... mind huvitab, miks ma praegu, nagu tookord järvekaldal, miks mul jälle silmad märjad on ... Ma üritan leida vähem rahvarohket kohta – olen Londonisse jõudnud – ja ma istun lõpuks ühe ajalehekioski taha müüriservale. Ja ma nutan! Ma nutan! Ma nutan! Ma nutan! Ma nutan! Ma nutan!

AUTORIST: MARTEN KEVADE (20)

Sa õpid praegu Manchesteris klassikalist filoloogiat. Miks selline valik?

Tegu on peamiselt keskkoolist päritud huviga ladina keele vastu. Ühtlasi paelub mind antiikkultuur – kuna selle peale on rajatud meie kultuur ja maailmapilt, usun, et lääne inimesel on vaja seda tunda. See on lõputu fantaasia ja mängu allikas, ammendamatu.

Kuidas „Edwini olukord” sündis? Millest see idee, tekst alguse sai?

Kirjutasin selle valmis jõuluvaheajal, kuid idee oli olemas juba paar-kolm nädalat või isegi kuu varem. Mulle on Edwin Holden Caulfieldi sarnane tegelane, kelleks ta sai siis, kui ma parasjagu seda jutustust kirjutades Wilmariga kohtumise stseenini jõudes äkki endalegi üllatuseks kolmanda isiku esimeseks muutsin. Nii tundus sobivam. Seda hetke võib Edwini sünniks lugeda, sealt sai ta oma olemuse, mis on minu jaoks üdini caulfieldlik. Muide, ma ei mõistnud siiani Caulfieldi ega tervet „Kuristikku rukkis”, kogu tema populaarsuse fenomen oli minu jaoks müstika, tõeline mõistatus. Minu jaoks oli see romaan kõige harilikum ja igavam. Aga nüüd, kus ma Edwini lõin, oli Caulfield mulle järsku selge. Ma tunnen talle kaasa.

Milline on hea ilukirjandus? Mis omadused tal peaksid olema?

Hea ilukirjandus peaks olema loodud kirega. Kui seda tingimust järgitakse, siis on ülejäänu teisejärguline. Lisaks on mulle kui autorile kirjandus oluline tunnete juhtimise kanal. Teosed on justkui kindlalt suletud klaaskarbid, kuhu surutud tunnet saab imetleda eemalt. Niimoodi on võimalik häid tundeid talletada ning kehvemaid endast ära heita – kirjandus puhastab loojat, leian ma. Ning ka lugejal on huvitav sellisel viisil loodud kirjandusega tutvuda. Mu meelest ei tohiks looming olla ka masstoodang. Ei maksa moode järgida.

Mis raamat sulle viimati korda läks ja miks?

Loen parasjagu James Boswelli päevikut aastatest 1762–1763. Äärmiselt huvitav lugemine, kuna muudab „vestluse sajandi”, nagu Balzac 18. sajandit kutsus, palju lähedasemaks ja reaalsemaks. Kui ta päevikut pidas, oli Boswell 22aastane ja teist korda Londonis. Lugeses selle argiseid sissekandeid on huvitav näha Boswelli eneseparandamise katseid, püüdlusi omandada paremaid kombeid, et sel viisil ühiskonda paremini sobituda – kontrast tänapäevaga, kus on populaarne omaenese individuaalsuse ja sõltumatuse rõhutamine, on märkimisväärne.

TRIIN PAJA

Ääretud

mees korjab kartuleid, tõmbab
nende pruune pärgi mullast.
sügis muudab luuderohu
roosideks ja pingid
joovad kaselehtede meeõlut.
sügist veel on, puudelt
tilgub merevaik
ja õpin kuulama
mitte südant, vaid käsi.
nagu luule, on käed ääretud.

Vaalakõhus

on õhtu, kui kirjutad paneelmajas,
kelle vaalakõhus sa elad.
kuid täna on keel õliplekk
köögitapeedil. kirjutad, kuid täna
on sõnad igijää, vaikus, vaikus, vaikus.
on õhtu, kui lahkud, et leida adruoine kallas,
kus sõnad vajuksid meresoolana
su pilliroo suhu. enne merd on maapind
vahtralehest verine ja su taga
laguneb linn edasi, tema vaalaskellett
kumab vastu mere musta teed,
kus korstnasuits hõljub haigruna öösse,
kus on õhtu ja su silmad, su silmad,
kirjutavad, kirjutavad, kuni taevas lõheneb
valguseks ja koju kannad suus
luigesule vaikust, prügiautost mööda,
burgeriplakatist mööda, kuulates
enda hingetõmbe meretuult
mis ütleb sa ei ole, ei ole linna uni.

Koolibri

naine vajub oma pulmaloori lumme.
ta on võtnud su nime, selle raskus on jõgi.
kui taevas täitub tormi hallide tornidega,
loe talle tulevikku piparmündilehtedes.
ta tulevik on alati päikesetõus.
kui ta voolab haiguse jõesängis,
ole ravitseja, hoia ta käte
rahutuid pääsukesti, kammi
ta pesemata juuste hobuselakka.
õhtul joo teed külapoe trepiastmel.
mitte õlut, mitte mustasõstrabrändit.
naine vajub oma pulmaloori lumme.
kuid siin trepikojas on ainult tolmu
ja katkised liblikatiivad, mis muutuvad
tolmuks. kuulda on naist,
kes pole aastaid väljas käinud.
katkiste liblikatiivade vahel
vedeleb lootus. lootus, et oled
ta jaoks linn täis klavereid ja moone.
lootus, et naise keha võib olla vesi
ilma, et ta su janu peaks kustutama.
ära muretse, naise süda väriseb samuti
kui koolibri. kuid on ainult trepikoda.
luuletus muutub tolmuks.
tühjad viinapudelid
säravad kui teemandid
bussipeatuses.
taevas. lumi. lumi.

Põimivad

punud mu juukseid, punud ja harutad lahti
juuste kummelitee lõhna
ja minu käed
puhastavad õunu aknas on
päikeseloojangu pragunenud granaatõun
käed teavad esimesena
keegi ei suuda kõike mahutada
ühte ainsasse mälestusse
su käed põimivad põimivad
trummeldavad mu naha savil
kuulda on õunakoorte
kukkumist

Juuli

purustan käte vahel raudrohu
salvin kehale,
mis on õuntest paistes aed
ihas hoiavad kehad öö raskust tähtede vahel,
kuid me jalutame, ei puuduta
põld hingab lesivate lehmadega
kuu luust sirp kiigub me kohal
tolmuste kivide kohal
kui kaugele kõik
me taga jääb
mälestuseni on pikk tee
me ei pruugi kohale jõuda

Hall pühapäev

linn, keegi ei vaata su roostetanud
kibuvitsapõõsaid augusti õitsevas
tühjuses. keegi ei vaata vanasid naisi
mere ääres. keegi ei kalla teed plektkassi
rongijaamas. turul tiirleme kõik
tuvidena aegunud kommide ja
kurgitünnide vahel. linn, kas tead
toornafta raskust kajaka sules?
kes ütleks lapsele, ta unustatud prügi
õõtsumas meres näib merelinnule
einena? kes räägiks pudelikorkide
raskusest linnu luukorvis? kuulen
su tehasesosinat, kuid see ei ole keel.
su aknad, kus poolpaljad kehad suitsu
teevad, tunduvad mulle ainsa südame-
tuksena. linn, oled haud, millelt vihm
on kustutanud nime. linn, siin on kuu
kõver selg, siin on tuul nii hoogne,
ta peaaegu suudleb meid, kuigi
ei kuulu sulle.

Nõidadele

kõik naised kannavad nõidade tuhka enda rinnas.
kui küsitakse su nime, ütle nõid. või ütle Medusa.

ütle Philomela, pühak Olga, ema. ütle polaarkõrb,
vulkaaniline järv. ütle tuhamägi, nõiakaev. on öid

kui põled kui tänavalamp udus, kui küünal
neitsi klostrikambris. on öid, kui oled tuli,

mis sööstab rohutirtsuparvena viljapõldu
ja linn peseb kolm nädalat tänavaid su tuhast.

kui küsitakse su nime, ütle nõid. ja naerata, kui põled.
naine peab naeratama. ära unusta sülitamast.

päeval uputad tuhandeid laevu kui Trooja Helena
ja öhtul läidad restoranis küünlad.

kui mehed tulevad, jooda neile enda kätest viina.
jutusta neile isade hauakividest. nõelu

nende veriseid särke. kui nad küsivad su nime,
ütle ema. su kõht kumab kui kuu meenutamaks neile

esimest kodulinna. akna taga nopitakse tüdrukuid
kui võililli. kui küsitakse, mis linnas, ütle linn,

millel puudub süda. ütle Minotaurose labürint.
ütle *psikhushka*. ütle leprosoorium, purgatoorium.

ütle kirik, mida valgustab nõidade
põletamine. kui küsitakse su nime, naerata läbi tule.

Õitseme

see aed on kui mosaiik Rooma pühakust
    siin on vihma klaver
ploomipuuoksad köitmas end taeva külge
    taevas, kes ei suuda puudutada, ka linde mitte
ehkki linnu rind on taevast tulvil
    roostetanud vann õunapuu kõrval
        täitub sooja vihmaveega
soovin libistada end vanni
    juua teed
    imetleda puudutuste värve
oksad kaarduvad roosiste õuntega
    miski tärkab mu mullast

AUTORIST: TRIIN PAJA (20)

Sa oled üles kasvanud ja elad praegugi väikses Lääne-Eesti külas. Kas ja kuidas on maal elamine sinu tekste mõjutanud?

Kui linn, kus viibin tihti, tähendab minu jaoks inimest, tehisvalgust, hoonet, siis maa tähendab aega, kus õpin tundma enda käsi. Vaikust, millest saab keel, lause. Kannatlikkust. Leian, et linnas on kergem kaotada oma pilk: pilk, millest sünnivad meie tekstid. Pean rohkem pingutama, et näha. Maal, kus on rohkem tühja

ruumi ja taevast, on kergem end unustada ja olla vaid pilk. Mingil moel on kõik minu maa-tekstid taevast ja valgusest. Vahest näen küla ja maaelu kui omaette mütoloogiat. Lindude küllus, hüljatud elamud, tavaline umbrohi, sammaldunud kivide vaikus – selles kõiges leidub sõnatut rahvaluulet.

Oled kirjutanud ja avaldanud luuletusi nii eesti kui ka inglise keeles. Kuidas nendes kahes keeles kirjutamine erineb?

Vahetades keeli tunnen, et vahetub ka ilm. Inglise keel ja eesti keel on põimitud eri mälestustega ja neil on erinevad värvid. Inglise keel on keel, milles kasvasin – kirjanikuna – kõige rohkem. Inglise keel on linn ja raamatukogu, kus olen veetnud aastaid. Avastus, et ka võõrkeeles on võimalik olla aus. Eesti keel on nostalgiline, isiklik. Ta on loodus, mälestus, valgus. Kirjutamiseks vajan mõlemaid keeli, kuid alati ei vali seda keelt mina. Miski muu minus dikteerib ja hakkab kirjutama ja ma ei tea, kummas keeles tuleb tekst esile. See ei olegi tähtis. Tähtsam on, et ta tuleb, et ta on aus. Tähtsam on kirj keele ja maailma vastu.

Milline raamat sulle viimati korda läks ja miks?

Hélène Cixous, „White Ink: Interviews on Sex, Text, and Politics”. Cixous läheb alati korda. Tema hääl kirjanduses on minu jaoks väga eriline. Soovitan Cixousi lugeda igapähele, kes soovib leida ainulaadset segu mütoloogiast, unenäost, kriitikast, luulest ja kel on huvi feministliku filosoofia vastu.

ANETE KRUUSMÄGI

*

Õö kukkus raskelt vastu märgi tänavakive
ja lagunes suure suuga tüdruku naeruks,
plahvatas mullina šampuseklaasis,
veeres sõpruskonnana kõrvaltänavast alla Türmi,
võpatas, vapustas kellegi tantsima, kes sõrmedest
tõde otsis ja rõõmust huilgas,
kui heli ja toon ja liigutus hetkeks kokku kõlas.
Omaette ja kõigiga koos,
oodates ja kohal.
Lennujaam, inimplahvatused. Jah – või ei.
Ühest punktist hargneb miljon teed.
Klubiõhk on ootusest paks kui vahukoor,
mida üheskoos limpsime.
Iniminstrument, tuhanded mõtted sees.
Keerukas mehhanism,
kus hammasratas ajab ratast taga.
Vahel tahaks võtta ära oma nahast jaki
ja lasta tähtedel kõhtu auk hammustada,
lasta tähed sisse.
Tunda, kuidas südakuu taob nii kumedalt ja muudkui
ühes rütmis.
Universumiga kokku tahame me kõlada, tahame
ta sisse sulada, ta sulatavat võimu tajuda,
üksteisse peegeldada kuldset valgust, jõudu.
Vahel piisab inimesest,
et maailm võiks säraküünlana lahvatada.

*

Tihti on nii,
et kõik jutud käivad must mööda kui mustad kaljud
ja kõik, mis tahab üllatada, jätab ükskõikseks.
Nad seletavad, räägivad ringiratast, sellest projektist ja teisest.
Mu süda karjub ära.
Huuled võtavad veel ühe lonksu
ja loevad päevi.
Heegelnõelapea sukeldub sujuvalt uude kuusse
ja toob oskuslikult välja uue päeva ahela,
maailma, kus sõnadel on kaalu ja mõtted need annavad elule vürtsi.
Ammu enam pole mind tõmmatud musta meresügavikku,
põrgatatud äikeseeelsesse taeva,
kus siis kellegi sõnade küljes rippuda,
kus pilgust sõltub kas kukun või upun,
nii et kuuõises vahus ma ujun sihita.
Alateadvuses kriipimas pilkasus, mere laiail sirutatud käed.
Kuhu jõuda?
Avastamata manner
või ainult laid, mis mind tervitab.
Ainult meie oma.
Kus öö läbi muusikat kuulata
silmad taeva poole,
mõtted põimunud ja
elu lahti.

*

Sa arvad, et ei suuda kunagi edukalt kirjeldada hetke
kui istusime kõik ringis põrandal
või lebasime vaheldumisi voodil.

Üks inimkombinatsioon ühes hetkes, kui väljas tormituul kakles palmilehega
ja hall ummisõhk pressis end raudtrellide vahelt sisse.

Lukusüvisega avatud õllepudelid ja igavusest tõmmatud sigaretid.

Suured mustad silmad pööratud välja ja unistavad silmad pööratud sisse.

Hing, mis ei mahtunud kehasse ära, mille jaoks läänelik sinine särk jäi kitsaks,
ja hing, mis rahulikult oma triibulises kestas lebas.

Poiss, kellest puhus läbi tuul, kes laskis end kanda, lennutada ideedel ja kes siis
kitarri järele haaras, et mööda helisid ronida ja lasta neil voolata, ja neile järele joosta,
pea ees lainetesse tuisata, veeprintsmeid nahal tunda, unistuselt unistusele hüpata.

Jahe vesi pahisemas varvaste vahel, imetleda ja imestada, loodust endasse neelata.

Ja poiss, kes silmad sulges ja kogemusel laskis kogemusse settida, kes võlutult
pimeduses värvilisi kive uuris, kellele puhusid sõnadest tuuled, kes vaikides istus

hommikul kell kolm lihtsas sööklas, ees kauss võrtsikaid nuudleid, ja lasi tulla mõtetel
mõlemast maailmast, kummalgi pool autodevool. Et neid suunata, juhtida, hoomata,

peab sul olema väga vaikne hääl. Nii kogunesidki kõik metsaloomad ta ümber, nii
kuulasidki metsikumadki meist – sest iga sõna oli saladus. Sissepoole kiirgav rahu.

Miski seal kiskus mu naha, naelutas mu igaveseks hetke. Miski ei anna enam rahu –
jään seda paika alatiseks igatsema kui kivi, mis juba kukkumas valgusaastate taha –
juba hajumas tuhandete hetkede vahele.

*

Sume öö ja võõrad lõhnad,
pimedusest vaatab välja maja.
Võililleseemnena olen lennand üle oma varju,
ei tea veel, mis on uste taga,
kas lugu alles algab või kuskil keskel on ta juba.
Mu maailm su silmis tumedais.
Võlutult me vahime:
ma su kuldset diivanit ja süsimusti lokke,
sa mu nina teravat.
Räägid lakkamata:
kaubanduskeskused, ujumisbasseinid, kinod, *steak house*'id ja vaatamisväärsused.
Ma juurteta taim kinnitamas kanda võõras mullas,
võõraste reklaamtulede voos, võõraste mootorrataste tagaistmel hingates sisse neid
üleelusuuruseid masinaid, muusika nii valjuks keeratud, et ei kuule miskit
peale Starbucks'i maheda maailma ja McDonaldsi riisiportsu.
Laiadeks vajunud naeratuste vahel tuksleb midagi,
miski kumab läbi nende värskelt värvitud villaseinte,
läbi vanaisa, kes krutib raadiot,
mis igalt lainepikkuselt ühtsama muusikat mängib.
Tunnen midagi oma paljaste jalgade all,
midagi tuksub ja kutsub pähklikastmes, maa all ja kivikoletise näojoontes.
Miski tõmbab ja kisub ja ühineb metsikuks karjeks,
liidab ja liimib inimesed ühte.
Üks käsi tõuseb rahvamassist üles.
Üks kumav heli ennustab meloodia algust.
Üks randmepööre.
Üks kaugusesse kinni jäänud pilk.
Üks *wayanginuku* nüke.
Üks tüüne tume naer.
Ja paisu tagant paiskub laine,
ohjamatu mass voolab meist kõigist läbi.
Me tunneme ja kuuleme ja maitseme. Me kehad teavad õppimata, kuidas randmest
murduda, mismoodi mõök käib vöö ja sarong ümber puusade.
Õökarje läbibistab taevaid, maapeal keksivad hiiglaslikud tirtsud.
Liblikate suured tiivad kui kaks peopesa ennustavad algust ja ennustavad lõppu,
pöördumatut ühendust.

Koostantsus liigub vonklev lohe hukatusse,
kes üheks ei saa, see pudeneb ära.
Asfalt põse vastas on tume
kui maa praguneb
ja pragudest tulvab vastuseid.

*

Ka vaikus võib tappa,
kohalolu aimdus raskeks teha õhu.
On lämbe – meri ja taevas sulavad kokku.
Kusagil lillakas meres on kuldpruunid kered.
Sa oled mässinud mind oma vaikimise sisse ja lämmatad tasa.
Ootan ühtainust pilku.
Päikesest põlenud nahk huugab kuuma.
Nagu uss roomad sa sõnaketina mu jalgevahel peast läbi ekraanil sa plahvatad
tekstiks.
Sõnad voolavad mööda ekraani.
Sa küsid mult, mida ma arvan.

Silm silma ja hammas hamba vastu.
Mets hingab ja kaob aouttu.
Ei saa hoida kinni hoomata –
ta elab.

Oleks mul su naeru kõlagi,
millele järgneda
tühermaal pimedal.

*

Pimedas kõrbes puhub kuum kuutuul kuldset liiva musta öhe tähtedeks.
Sinna ilmuvad saladused mu hinge sügavamaist soppidest.
Kuldsete tähtkujudena on ihad kratsitud ihust.
Sõnatult vaatavad sinna kõik maakülge seotud.
Sõnad rebitud suult,
kuidas saakski teisiti.
Kõik on kirjutet taeva.
Ehk seetõttu sa vaikidki,
sest sina oledki kirjutet taeva
ja ma loen võrkiiges pea rippumas raskelt üle ääre
neid kosmosesuuruseid sõnumeid.
Vaata kuhu tahes,
vaiki elu lõpuni.
Kurdistav muusika voolab kuskil
mängeldes mägede vahel.
Mängime.

TONI TOMBAK

see armastus

see armastus

su seltskonna lembe-higine palavus

mu impotentse hinge kognitiivne haridus

see purustatud turvaelement

mu nädalane iluvajadus

see romantiline avaldus

see ajukeemia

tavaline südame suurushullustus

tagurlik progress, kohanemas

vastassoo poliitilise kapitaliga

see armastus

tunnistan kõik üles

kui süütust alibist on saanud aatompomm

su kurjad pilgud mu vesistesse silmadesse

nagu põlevad konid veelompidesse

ma majutan sind oma peas

aga ei saa sulle pakkuda kodu

mu vihma käes niiskunud süda

on kaotanud liiga palju kütteväärtust

see armastus

see orgaaniline õnnetunne

on kasvanud kriitiliseks kinnisideeks

supervõimeks, mis kõigile karuteeneid teeb

see mehhanism, mis tahab teha suuri tegusid

viies paaritamise stsenaariumi ühele lavale

kuid marutauhid raputavad närvisüsteemi

ja lihased kanguvad

armunaudid võtavad kiivrid peast ja lämbuvad

ei mingit *deus ex machina*'t

sest väljaspool seda motiveeritust on kõik suhteline

need kingitused, need vihjed ja ümbernurga üleskutsed

need tõmmet aimata proovivad kurameerimised
leian alati tähtpäeva ja põhjuse
nagu sõltlane süstlavahetuspunkti
kuid su mentaalne tetris ütleb selgelt
et ei taha igatsevat lunijat
vaid printsipi, kel on potentsiaali saada kuningaks
(ja minu pläskust ei saa veel niipea hõbelusikat)
kuid ajapikku haihtuvad need
põhja kõrbenud tunnete surnud pikslid
ja jätkub tavapärase melanhoolia hüpnöös
ja olen ma jälle vaba, läbipaistev ja üksik
ja rinnataskus on järjekordne
närtsinud must roos

sügis

oksüdeeruda nagu märg rohututt
või kurgupastill nagu numbrid
komakohad, tunnid, sekundid
herilane õllekapas käivitab loominguliselt
tappa või anda armu, eraldub empaatiat ja hirmu
tuletades meelde, et varsti saadetakse noorus taas kooli
ranitsais kuuliaugud viimasest vabadussõjast
õppima tuleviku tarbeks tähti ja turumajandust veerima
sest siin ei ole bandanasi ja barrakuudasid
lõbusaid mutatsioone, mis midagi muudaksid
on üksnes dualism ja animism
keha ja vaim ühes gangreenis
turvalise epigoonluse poolt kinnipitseeritud maneeris
sääsekupud kõditavad, kummimadratsid tõmbuvad endasse
käte ümber lõigatakse pääsmepaelad
pimedus koorib päevituse, lehed langevad nõiduslikku noodimustrisse
teisenev stress veab uuesti venitusarmid mõttemusklisse
hoovihmad valmistuvad loputama kehadest elustavaid toksiiene
pitsides soolavett nagu kritseldusi kustutav püha munk
looduse hingest saab taimne ja loomne nullpunkt
hiired sibavad üle mudaste sandaalide, läbi ligunevate karkasside
smugeldamas koerakarvu ja saepuru pesadeks
linnatänavate vesi seguneb turtsuvate autode õliga
kinnitades ühtekuuluvuse esimese suure ökotüluga

ja mina olen peibutuspart, kelle närvide nõgiseid kilde
peab pintsliga hellalt puhastama, kuniks kuuseoksad hoiavad veel
veepiisku vangis, kuniks bussijaamade kohal on hallid tormipilved
määrin oma kolmandale silmale peitekreemi
ning sosistan ootajaile autode numbrimärke
komakohti, tunde, sekundeid
ja seda, et kõik suvesse kiindunud
kukuvad kanalisatsioonikaevudesse
või oksüdeeruvad, tuhniks, pealiskaudseks
nagu märg rohututt või kurgupastill

**NAGU
TUULE
EEST
PÕGENEV
PILV**

INTERVJUU KRISTEL ALGVEREGA

Tõnis Vilu

Kristel Algvere tekste on Värskes Rõhus avaldatud pikka aega, esimene proosapala ilmus juba aastal 2011. Äsja ilmus tema esimene raamat, luulekogu „Merehurmarohi” (2017, Värskes Raamat nr 20). Algvere luuletused on kohatudlikud, neis on palju tema sünnikodu Hiiumaad, lisaks hilisemaid elukohti Tartut ja Berliini. Kohtume ajakirja toimetuses, Kristel käis just Riias õpetajakoolitusel – ta töötab Viljandi Vabas Waldorfkoolis –, räägime alustuseks natuke koolielust, sellest, kuidas talle ise õpilasena üldse koolis käia ei meeldinud ja kuidas ta siis tahtis alati ära minna. Aga kuhu? Ükskõik kuhu, peasi et ära, ütleb Kristel ...

Riiaga seoses tuli mul meelde, et sa oled ju päris palju igal pool välismaal elanud, Göttingenis, Berliinis ja ...

No mitte just väga palju ...

Siiski, Ukrainas ka. Mis sind tõmbab välismaale?

Ilmselt ikka soov ära minna. See on pigem põgenemine, et mitte olla vastamisi sellega, mis on Eestis. Kas siis mingid isiklikud suhted või ühiskond või on maailma mastaabis midagi, mis ahistab, ja ma olen leidnud, et hästi, nüüd tuleb ära minna. Ja seal kaugel on kuidagi hea rahulik olla.

Mis paneb sind neist kohtadest lõpuks ära tulema?

Huvitaval kombel leiavad mind välismaal üles just teised eestlased ja sageli tuleb välja, et neil on sarnased probleemid nagu mul, mingis mõttes olen ma läinud ära ja leidnud seal eest ikkagi iseenda, inimese, kes on ka ära läinud ja kes jutustab mulle justkui minu enda elu. Ja ma mõtlen, et kui oleksin tema, siis läheksin tagasi, aga noh, kuna tema ei lähe päriselt tagasi, lähen järelikult mina ja vaatan ikkagi oma probleemid lõpuks üle.

Sinu raamatust jääb mulje, et Hiiumaa on ka natuke välismaa moodi äraminemise koht, Hiiumaale äraminemise koht. Kas oled mõelnud sinna tagasi kolida?

Muidugi olen, aga aina rohkem saab selgeks, et see ei ole ikkagi väga reaalne mõte. Aga välismaa ja Hiiumaa on kaks väga erinevat asja ja teist sellist kohta maailmas nagu Hiiumaa kindlasti ei ole. Mõnes mõttes ei saa ma sinna tagasi minna sellepärast, et keskkooli ajal, viimased kolm aastat, kui ma seal olin, igatsesin ma väga kogu aeg ära. Pigistasin tolal Hiiumaast välja kõik, mis annab pigistada, et selles ühiskonnatiigis ei peaks enam elama. Hiiumaa on selles mõttes nagu iga teine väike koht.

Kui pika aja jooksul „Merehurmarohu” tekstid kirjutatud on?

Kas tekstid settisid kaua?

Ikka kümme aastat. Alates 2007. aastast, esimesed tekstid on juba keskkooli ajast.

Väga küpsed luuletused selle kohta siis ju.

Hakkasin kirjutama kohalikku lehte juba põhikoolis. Kirjutasin kunstinaütustest ja raamatutest ning tegin intervjuusid. See oli minu jaoks nagu avanemine.

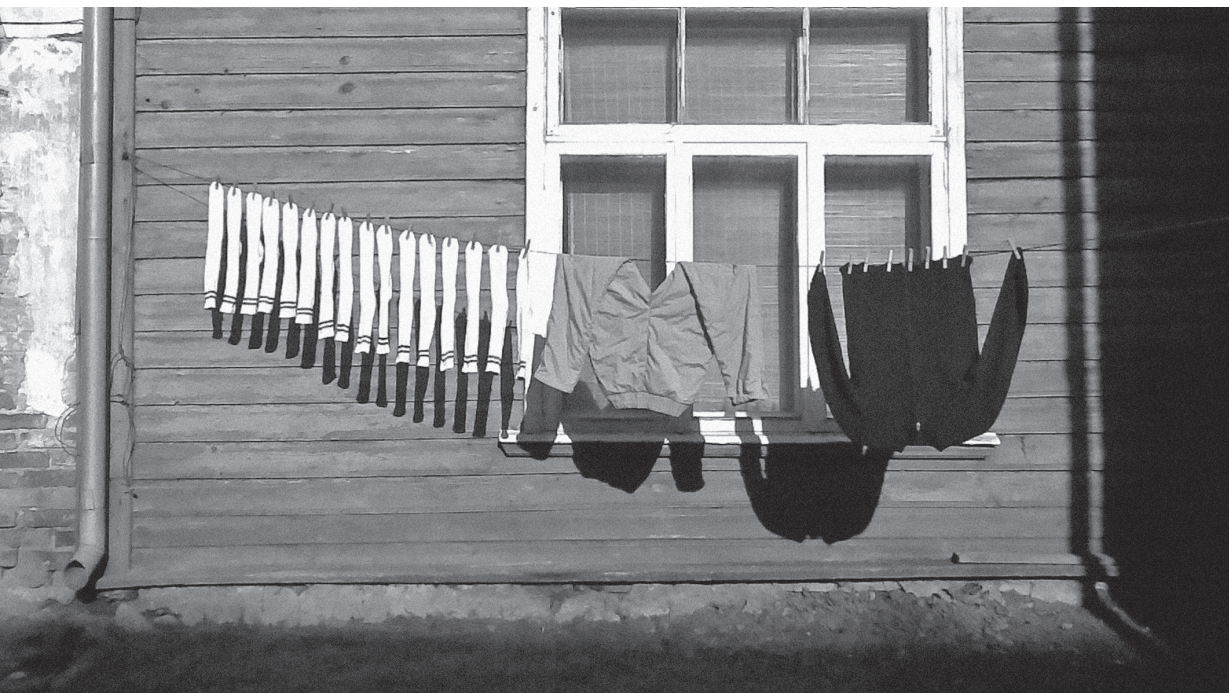
Kas lehte kirjutamine õpetas sind kirjutama?

Jah, absoluutselt. Esimene tekst oli teemal „Kirjutamisest ja headusest”, kirjutasin Ave Alavainust ja sellest, kuidas tal on raske liikuda. Ta on minu jaoks tohutult tähtis inimene, käisin keskkooli ajal väga palju tema juures istumas ja juttu ajamas, ta tegi mulle sageli süüa ja peab mind mingis mõttes oma tütreks. Muide, tema ütles, et olen oma saarelt äraigatsemiste tõttu lihtsalt nagu tuule eest põgenev pilv.

Sinu raamatut lugedes tekkisid mul paratamatult paralleelid

Tõnu Õnnepalu „Paradiisiga”.

Minul on lapsepõlvest peale olnud probleem Tõnu Õnnepaluga. Kui ma sain aru, et ta on siin kuskil ja teeb midagi, siis ma mõtlesin, et mis konkurent see nüüd olgu. Oot-oot, mina sündisin siia ja valisin selle saare ja sina – mis sa teed siin nüüd? Mis, kirjutad Hiiumaast või!? See on minu leib, lõpeta ära! (*Naerab.*) „Paradiis” tundus mulle esimesel lugemisel väga lihtne.

Liiga lihtne?

Vaata, siin ongi nüüd see suur küsimus – lihtne on raske. Önnepalu kirjutas oma Hiiumaast, aga mina ei ole sellist Hiiumaad iial kogenud. Ma ei ole kogenud seda Kõpu jäist teed, mida ta raamatus kirjeldab. Minul on teine ots katta, Nurste-Kaderna-Haldi. Sündisin 1980ndate lõpus ja mul oli täiesti maagiline, teistsugune pisikene maailm, mida ei ole enam. Pean muidugi plaani sellest kunagi kirjutada, aga ma ei ole leidnud õiget võtit ja see pole veel hakanud mulle pinda käima, et kirjuta ära.

Rääkisid enne Ave Alavainust. Millised kirjanikud on sulle veel olulised olnud?

Olulisi kirjanikke on üksjagu. Aga omamoodi kooliks on olnud need väiksed vihikukesed, mida käisin sageli raamatupoodides jahtimas – kui Viru tänaval oli veel alles see raamatupood, kus nüüd müüakse suveniire. Teisel korrusel oli üks riiul, kus olid allahinnatud luuleraamatud, kaks või neli krooni tükk, alati ostsin sealt mõned ja lugesin lihtsalt suvaliselt kõike. Aga väga tähtsaks pean näiteks Aleksander Suumanit. Ka Jaan Kaplinski kogu „Tule tagasi helmemänd” on oluline raamat. Üksvahe jahtisin Kalju Kanguri sonetiraamatuid, mul on terve ports tema kogusid, antikvariaatidest leitud.

„Merehurmarohus” kirjutad korraks ka Uku Masingust.

Uku Masing kandus minuni siis, kui kuulsin Jaak Johansonit „Öölikooli unenäos” laulmas Masingut, seal oli rida „kui keegi oleks nii kerge kui pudenev lumi” ja see läks mulle hinge. Hiljem sirvisin ühte neist Ilmamaa välja antud Uku Masingu kogumikest ja kirjutasin sealt välja katkeid, millest aru sain. „Kui hommikud on nii kerged ja ämbliku sõrmed on herged” vms, ühesõnaga sõnad, mis olid vapustavad ja löid pilte. Rohkemast ma muidugi väga aru ei saanud, aga need fragmendid on mind puudutanud.

Uku Masing on tõesti päris keeruline, aga ega me vist saa ühestki luuletusest lõpuni aru, st nad ei ammendu. Sa mainisid rida luuletusest „Taanduja palve”: „Kui keegi oleks nii kerge kui pudenev lumi”. Ka Suuman on püüelnud kogu aeg lihtsuse poole. Kaplinski on öelnud, et raske on kergeks saada. Sinu raamatus on ka seda lihtsust – kas see on taotlus või sa kirjutadki iseenesest ... lihtsalt?

See on ikka taotlus.

Kas seda lihtsust on ka kuidagi raske kätte saada?

Vahel on raske, aga vahel on ka kerge olnud. Lihtsuse taotlus annab mulle naudingut. Kui ma suudan võimalikult täpselt ja lihtsalt kirjeldada seda, mida olen kogenud-näinud nii, et lugejal tekib pilt, siis on mul väga hea olla.

Lihtsuse juurde võib kuuluda ka see, et tekstis ei ole väga palju metafoore – Hiiumaa luuletustes on näiteks üsna vähe n-ö klassikalisi kujundeid, Berliini omades ka, aga Tartu luuletused kipuvad olema kujundirikkamad ja eristuvad tonaalsuselt teistest tekstidest. Kas ülikoolis õppimine võis sind mõjutada?

Kujundirohkuse ja ehk ka keerulisemate käänakute poolest.

Muidugi, tegelikult on mul tunne, et Tartu osa on isegi kõige õhem – et oleks nii palju rohkem öelda. Seda fantastiliselt kirjut elu, mis ma elasin ülikooli bakalaureuse ajal, seda ei ole ma kusgil väga jäädvustanud. Mingid fotod on siin-seal ligadi-logadi, osa on kadunud jne. Ja mõned tekstid on ka, pidasin blogi üsna aktiivselt, aga päris palju on siiski kadunud.

Aga luuletusi?

No ütleme nii, et need ongi proosatekstide väiksed ideed, mis on ka siin raamatus.

Kas sul tekib siis enne luuletus ja hiljem töötad selle ümber proosaks? Või jääb proosast justkui midagi üle?

Pigem on nii, et proosa sees on peidus luule. Kui ma kõnnin kusgil või sõidan praamiga ja tuleb miski mõte või näen midagi, siis kirjutan selle üles, ja ma olen harjunud kasutama neid ideid näiteks artiklites, aga neid võib ka pärast artiklist välja võtta, panna iseseisvalt elama. Ma ei suuda seda piirjoont luule ja proosa vahel näha. Tajun motiive, mingit ideed – midagi, mis elab. Vorm ei ole minu jaoks nii tähtis.

Aga millal saab sul luuletusest proosatekst või vastupidi?

Siis, kui ma tegelen, töotan sellega. Proosa tuleb palju lihtsamalt. Minu jaoks on hästi tähtis hoida ennast kogu aeg kirjutavana. Lased rahulikult, mõnuga. Mingil hetkel tuli pildiline maailm, hakkasin oma halva telefoniga pilte tegema. Armastan kompositsioone: kuidas mingi aknaraam moodustab koos oksaraoga äkki harmoonia. See on mingi visuaalne taju, mis mulle naudingut pakub, näha harmooniat ja jäädvustada seda.

Tihti kirjutatakse kohtadest alles tükk aega hiljem, tagasi-vaatamine-retrospektiiv annab vajaliku distantsi. Samas näiteks Talvike Mändla rääkis mulle hiljuti, et ta kirjutab sageli mõnest kohast hoopis enne, kui ta sinna läheb. Kus sina kirjutad?

Kirjutan ikka pigem seal, kus parajasti olen. Berliini tsükliga on selline lugu, et lugesin ülikooli esimesel aastal Mika Waltari „Suurt illusiooni” ja sain sellest tohutu elamuse. Kui ma ei eksi, siis ta käis seda kirjutamas Pariisis. Selles tekstis on tõeline pinge, armastuskolmnurk, ja viis, kuidas ja kus ta seda kirjutab, kindlasti kuskil Pariisi kohvikus, ilmselt suitsetas tohutult ja oli üldse väga vaba. Noh, mina muidugi unistasin ka sellisest retkest. Ta oli sel ajal kuskil üheksateist või kakskümmend. Ma lõpetasin magistri 25aastaselt. Ja tundsin, et kõik rongid on läinud – ma ei kirjuta kunagi oma elu esimest romaani ja ei tee seda kindlasti Pariisis, kuigi Pariis on alati olnud minu unistus. Berliiniga oli aga nii, et mul olid seal sõbrad ja tahtsin pärast magistrit lihtsalt ära minna, mul oli ka vaja ära kirjutada oma reisikiri Ameerikast. 2008. aastal, enne ülikooli minekut, rändasin seljakotiga kuu aega Ameerikas ringi. Selgus, et neil Berliini sõpradel on rõdu, fantastiline rõdu: kerge aialaud, kaks tooli. Ja ma istusin terve augusti seal ja kirjutasin iga päev. Berliini tekstid „Merehurmarohus” ongi sündinud umbes nii, et kirjutasin end kõigepealt selle reisikirjaga tühjaks ja siis tuli veel mõni väike pildike, kasvõi mingi teksti algus.

*Koht kirjutab mind,
ma püüan ennast
hästi vabaks lasta,
lasta ümbrusel
minusse mõjuda.*

Mulle tunduvad nad ka hästi sellised head kerged. Üldse jääb selline tunne, nagu ma oleks puhkusel, kui su luulekogu loen. Mitte suvitamise tähenduses puhkus, kuigi raamatus on mu meelest suve rohkem kui teisi aastaegasid. August just, väga maagiline aeg, ritsikad ja tähistaevas ja ...

August on Hiiumaal eriti ilus. Jah, Hiiumaa kirjutasin Hiiumaal, Tartu Tartus ja Berliini Berliinis. Või pigem kirjutab see koht hoopis mind, ma püüan ennast hästi vabaks lasta, lasta ümbrusel minusse mõjuda. Need tekstid vajavad, et neid kirjutatakse, see saun tahab, et tust kirjutatakse, see mereäär – mis on minu jaoks praegu kinni, sest minu mereääres on muutused. Seal on tohutud sadamaehitustööd. Umbes kakssada meetrit uuest sadamast on üks nina, kus ma olen käinud kogu lapsepõlve, nii et miski võib-olla lõpeb jäädavalt ... Iseenesest on see muidugi suurepärase, elavdab kohalikku majandust jne, ma ei ole kuidagi solvunud, ma ei lähe sinna ja ei lase ennast sinna aheldada, et karjuda: „Jätke see maja alles!” See oleks lihtsalt rumal.

Mulle jääb üldse mulje, et sa oled väga rahuliku meelega inimene. Kust sa võtad tänapäeval selle rahu? Tuliste Facebooki-arutluste ja igapäevapoliitika taustal.

Tegelikult olen ikka väga koleeriline ja intensiivne, võin kõvasti vaielda. Minul võttiski tuurid maha see, et sõitsin esmaspäevahommikuti Haldilt Kärklasse poolteist tundi, Kõpu poolt saab autoga 20 minutiga. Või näiteks saarelt ära saamiseks on äratus hommikul kell 5.45 ja praam läheb kell 8.30. Sadamasse on kokku ainult 45 kilomeetrit. Kõigepealt sõidab buss Valgule, seal antakse uus pilet, ja siis sõidab buss tund aega läbi väikeste Hiiumaa külade: Kuri, Kaigutsi, Männamaa. Käinas teeb buss väikse pausi ja enne Heltermaad käib veel ka Sarvelt läbi. Sõit kulgeb rahulikus tempos, tee käib sinka-vonka, vahel on see kruusatee, vahel tavaline asfalt. Hea rahulik on see kõik. Kuulan vaikselt „Öölikooli”, *all systems shutting down*. Ja siis mõistad, et mitte mingil moel ei pääse sellest teekonnast, aeg on venitatud, aega ei ole olemas.

Mis ajal sa Ukrainas olid?

2013. aastal, magistris, täpselt enne sõda.

Kuidas sulle sealsed sündmused mõjusid?

Käisin Kiievis enne kurikuulsat Maidani, olen näinud seda väljakut veel ilusate lillevanikutega. Õhus oli hirmu ja Lvivis, kus mina elasin ja

õpetasin, oli väga palju proteste, lippudega vehkimist: „Слава Україні! Героям слава!”¹ Tundsin, et olen justkui Natsi-Saksamaal – et nagu mis toimub? Mul oli tegelikult väga paha olla sellises võitlevas rahvusluses, see tegi lausa haiget. Minu tollasest vaatevinklist tundus seal kõik vale, see rahvuslus ja pingutatud olek. Aga kui hakkasin nägema Vene-hirmu, siis leebusin tohutult. Rääkisin oma õpilastega ja sain ka asjadest selgema pildi.

Kas sa poliitilistel teemadel kirjutad või näeksid ennast kirjutamas? Kas poliitika ja ilukirjandus üldse sobivad kokku?

Pentti Saarikoski on kirjutanud, et kirjaniku ülesanne on harida poliitikut, kes peab lõpuks tagama kirjanikule laua, pliiatsi ja lambi sinna laua kohale ning kui sa neid ei hari, siis jääd lauast ilma, ja kes seda siis tegema peab kui mitte kirjanikud. Neid, kes ühiskonnas vähemal või rohkemal määral otsustavad, on väga vähe, aga nemad loevad raamatuid.

Sinu koduküla Haldi oli Emmaste vallas, aga nüüd on üks suur Hiiumaa vald. Kuidas sinu kandi inimesed reageerisid haldusreformile?

Raskelt kindlasti. Kui 16. sajandil ehitati Kõpu tuletorni, siis olid ka väga paljud selle vastu, sest meil oli ju vaja laevu põhja ajada. Miks on meil vaja üht tuletorni, mis näitab Näkimadalad ära? Hullud peast või, meil on vaja neid valetulesid teha igale poole, meil on vaja need vandid ära raiuda ja kraam endale krabada! Kirjutasin Hiiu Lehte haldusreformi teemal arvamuse juba vist 2010. aastal, minu kindel veendumus on, et üks vald on tugevam ja ammu juba oleks võinud selle asja ära teha. Aga kui eestlastel on raske koostööd teha, siis hiidlastel on koostöö tegemine veel eriti keeruline, sest keegi kuskil tegi midagi, neli-viis põlve tagasi ja vaat ei räägi sinuga, kohvilähker – Hiiumaal on sellised seltsid, mina näiteks olen sünni poolest liivastrampija.

Äkki ongi väiklus ja identiteet omavahel paratamatult seoses? Et identiteet sõltub mingil määral väiklusest?

Kindlasti. Ent samas tundub mulle ka, et neil, kes on peaaegu terve elu Hiiumaal elanud – võib-olla on nad korraks tehnikumis käinud, näiteks bussijuhid ja igasugu töömehed –, et neil on tohtu kohalik identiteet, sügav tunne, et nad on õiges kohas ja sealt pole vaja ära minna. See on see mündi teine, positiivne külg. On olemas tugevalt läbipõimunud ja

¹ „Elagu Ukraina! Kangelased elagu!” (ukraina k).

elujõuline sotsiaalvõrgustik. See on ka varjatud ja oma reeglitega, mida väljaspoolseisja ei mõista, sest talle ei näidata seda. Kui aga hiidlane võtab su omaks, siis võib näha kõike seda varjatut: siin istuvad vanatädid, nurgas on vanavanaema ja seal teeb ema mingeid omi asju, isa tuleb töölt ... Ma kohutavalt austan ja armastan neid inimesi. Kuid ma ei ole tegelikult osa sellest, võib-olla ka selle pärast, et mu vanemad on kunstnikud ja kunstnikud on vist alati perifeerias, veidi väljaspool. Aga näha sellist õhtut Kärkla väikses majas ja kuidas nad räägivad. Kuidas nad on nii pingevabad. See on nagu tõeline kojujõudmine. Minu traagika ongi võib-olla selles, et olen olnud Tartus ja õppinud siin, aga siis käinud korra jälle Hiiumaal ja sealt tagasitulek on olnud ikka väga valuline.

Kellena sa ennast tunnend?

Sellega on olnud omajagu rähklemist, olen ikkagi kogu aeg olnud vaatleja. Alati on olnud nagu mingisugune silm minus, mis salvestab ja jälgib ja vaatleb ja see on mind muidugi vahel meeletehetele ajanud, aga samas ka päästnud, just kirjutamise kaudu.

Mulle tundub ka, et see vaatleja positsioon ei ole ainult negatiivne. Oma raamatus kirjutad sa nt nii: „mida rohkem inimesi vaadata saab / seda õnnelikum ma olen” (lk 60).

Eriti neid vabasid inimesi seal Berliinis. Jah, kindlasti, see on mind teinud õnnelikuks. Olen alati tahtnud põgeneda tiitlite eest. Olen ka palju meelehäarmi põhjutanud vaidlustes sõpradega, kus tulihingeliselt kaitsen ühte poolt ja siis äkki ütlen, et tegelikult ma arvan teisipidi ka, ja siis on eriti raske – mida sa päriselt arvad?

„Merehurmarohi” on üsnagi melanhoolne raamat, mitte läbivalt küll, Berliini tekstides on rohkem seda energilist pulbitsevatu elu ja noori inimesi. Aga Hiiumaa ja Tartu tekstides sa justkui igatseksid seda kohta, kus sa juba oled. Kas sul on vahepeal tunne, et sa polegi päriselt kohal?

See tunne on viimasel aastal taanduma hakanud. Siia maani oli tõesti nii, et ainult Hiiumaal on kõik hästi ja õige. Olen väga aeglane kohaneja ja mul on ka südamest kahju, et ma pole suutnud mujal seda päris kodu leida. Aga nüüd võib-olla tõesti tunnen, et olen iseendas kodus ja ükskõik, kus ma olen, olen juba kohal. See on olnud suur sisemine kasvamine. Mul võib olla raske kergeks saada, ja raskeid aegu minu elus palistab kerguse

Alati on olnud nagu mingisugune silm minus, mis salvestab ja jälgib ja vaatleb ja see on mind muidugi vahel meeleheitele ajanud, aga samas ka päästnud, just kirjutamise kaudu.

ja rõõmu otsimine. Kirjutama hakkasin, sest olin põhikoolis väga kurva-meelne. Kirjutamine oli võimalus pakkuda iseendale mingit lohutust. Võib-olla see on ka üks osa vaatleja elus, et tegelikult ei jõua ta kunagi koju. Olgu see siis Hiiumaa või Ithaka. Et ongi pidev oma koha otsimine ja see ei lõppe. Aga ma pole ka selle üle sügavas mõttes õnnetu.

Kui raamat lõpuks ilmub, siis see on justkui stopp-punkt, lävepakk, kust edasi minna. Sahtlisse kirjutades seda ette ei tule ja nii ei saa siis ka kogu eelnevale loomingule tagasi vaadata – ei näe vigu nii selgelt ja puudub õppimise aspekt. Avaldamine seda võimaldab. Kuidas sulle on see mõjunud, kas tajud nüüd selgemalt, mida tahad järgmiseks teha?

Kindlasti mõtlen selle üle, mida edasi teha. Mõnes mõttes on see nagu rännukoti mahaasetamine, see on nagu millegi äraandmine ja et sellega ma enam niisugusel moel tegeleda ei saa. Selge on, et „Merehurmarohu” luuletused on ühe noore naisterahva mõtted ja mõtisklused, kulgemine ja vaatlemine, ja ma lihtsalt ei ole enam see, ja sinna enam tagasi ei saa. Mõnes mõttes on see ka toetusmaterjal iseendale, et kirjutatan. Ja mõnes mõttes ma ei tundnud midagi, kui ma nägin raamatupoes oma raamatut, sest mõte sellest oli olemas juba aastaid tagasi. Selline pikk mõtlemine on olnud.

Kas järgmine luulekogu võib tulla varem kui kümne aasta pärast?

Seda küsin ma ka enda käest, vastust ei ole veel tulnud.

VÄLJAVISKAMINE HIIUMAA MOODI

KRISTEL ALGVERE

„Heakene küll,” mõtles Miralda. „Siin ma siis nüüd jälle olen.” Ta istus akna all bussis, mis võttis kerge naksatusega kohalt. Kui võimatult pime oli juba kella viie ajal õhtul, mitte mingit videvikujälge polnud taevast, päike oli juba tunde tagasi loojunud. Miralda meenutas, mismoodi ta suviti pidi päikesest lähtuvalt mõtlema, kummal pool bussis istuda – sõidu alguses võis küll päike kõrgel olla, aga Hiiumaa peal tuli ju veel ka kolmveerandi tundi sõita, ja alles Viirimäel pööras buss nii, et päike paistis vasakut kätt, aga siis juba loojuv päike, mis enam silmadele ere ei ole. Seega oli suvisel ajal parim istuda vasakule poole, muidu kõrvetas Tallinna-Haapsalu lõigul päike paremalt poolt liiga palju. Aga nüüd, talve hakul oli täiesti ükskõik, kummal pool istuda, vasakul, kui tahta maanteed jälgida, paremal, kui põllud ja majad kutsuvad tundusid. Miralda istus paremale, üsna bussi taha otsa.

Oli reedene päev, ta oli töönalast läbi ja läbi väsinud, sikutas saapad jalast, sättis mantli üle kere. Otsis käekotist välja vana muusikamängija, milliseid vist enam kellelgi pole, Schneideri MP3-mängija, millega pidi oskama ümber käia – edasikerimise nupp näiteks oli nii tundlikuks muutunud, et raadiojaamu pidi otsima alati kahanevas suunas. Ja selle valjus oli ühe koha peale kinni kiilunud, valjemaks siiski sai, aga vaiksemaks enam mitte, selleks tuli aparaat korraks välja lülitada. Ka üks kõrvaklappidest ei lasknud muusikat juhtme teatud asendis läbi, pidi oskama seda õiget pidi väänata, siis kuulis küll. Miralda mäletamist mööda oli ta mängijasse terve portsu muusikapalu laadinud, aga helesinisele ekraanile ilmus kiri „* No Files *”, mis tähendas, et tuli leppida raadio ja tõsiasjaga, et tema sekondhänd mängija hakkab päriselt otsi andma.

Mõnusast unelusest äratas Miraldat küsimus, kas tema kõrvale võiks ehk keegi istuda – nimelt peatuvad ju Hiiumaale suunduvad bussid ka Vana-Pääskülas ja paistis, et tema kõrval oli tõesti viimane vaba koht. Mis saanuks tal olla pinginaabri vastu! Ei, viisakalt pani ta oma seljakoti põrandale, võttis käekoti sülle ja vabastas koha pikkade juustega neiule. Õige pea kuulis ta läbi kõrvaklappidest, kuidas tüdruk ütles üle vahekäigu poisile: „Minu meelest võiksid kõik need üksikud kokku istuda ... neile,

kes on kahekesti, tuleks lihtsalt anda kõrvuti kohad.” Noormees naeris rõõmsalt, haaras neiu käe. Miralda pani silmad uuesti kinni ja teeskles, et ei kuulnud neid. Ta mõte rändas Jürgeni juurde.

„Ma ei ole üksik, mul on ju Jürgen,” mõtles Miralda. Kuigi raske oli Jürgenit Hiiumaale meelitada. Kord oli ta siiski seal Miraldal külas käinud, ühel kaugel suvel aastaid tagasi. Õigupoolest ongi Miralda seal maamajas viimasel kümnel aastal olnud vaid suviti. Või siis harvadel nädalavahetustel, sest sõit Hiiumaale on tõepoolest aeganõudev ettevõtmine, Tartust kolme bussiga ja praamigagi, kokku veidi vähem kui kaheksa tundi ainuüksi sõidule ... see peab olema ikka suur tahtmine – minna Hiiumaale! Ja vilunuma reisijana on Miralda ikka see, kes läheb ja tuleb, sõidab, liigub; Jürgen aga lihtsalt on.

Miralda võttis kotist telefoni ja tippis Jürgenile sõnumi, et ta on teel, sinna, tead-küll-kuhu, nagu oli juba varem kokku lepitud. Varsti saabus plumpsatusega vastus: „Head sõitu!” Kuidas ta oleks tahtnud hoopis Jürgeni juurde sõita ... Pime lumetu ilm, üksikud majad mööda vuhisemas, vastutulevate autode tuled valgustamas bussi lage. Oma rütm oli sel kõigel, Miralda tundis seda hästi – pika kojusõidu rütmi.

Ometi ootas ta mingit muutust, millegi algamist, mille eest ta oli nii osavalt kõrvale põigelda osanud, põgenenud elu eest. „Kui jääbki nii, et ma ei koligi iial tagasi Hiiumaale ... siis ma lepin sellega. Just praegu siinsamas pimedas bussis lepin ma sellega,” mõtles Miralda ilma mingi paatoseta. Ta pigistas silmad tugevasti kinni ja soovis, et midagi muutuks, et ta vabaneks Hiiuamaa painest, selle saare seletamatust külgetõmbejõust, mille vastu oli Miralda täiesti võimetu. Ta sai vaevu mõelda: „Kus on Jürgen, sinna lähen ka mina, ja kindlasti pole see Hiiuamaa,” kui helises telefon. See oli tema ema, kes tahtis teada, kas ta ikka jõudis Tallinnas bussile, sest isa oli juba sauna tule pannud ja oleks suur pettumus, kui teda siiski ei tuleks.

Miraldal välgatas kõne ajal, et oleks tore, kui ta saaks järgmiseks päevaks Kärdlasse juuksurijaga, kas ema võiks helistada nende lemmikjuuksurile – muidu ka armas inimene, ehk oleks too nõus lühikese etteteatamisega järgmisel päeval siiski Miraldat vastu võtma. Ema lubas asja uurida. „Mul oleks seda ikka homme väga vaja, mul lihtsalt ei ole aega edaspidi nüüd, töö on nii kiired ajad! Püüa ta ikka ära rääkida, eks!” nende sõnodega lõpetas ta vaikselt ja pimedas bussis kõne, lootusrikas, et krapsakas juuksur Riina löikab talle juba homme tuluuu tuka.

Ülejäänud tee praamini tukkus Miralda oma sooja mantli all, jalad mõnusasti välja sirutatud. Sadamas urgitses ta kotist välja Astrid Lindgreni

„Vahtramäe Emili” – lugemisvara töö jaoks; ja veepudeli, ülejäänud asjad võisid ülesõidu ajaks jääda bussi. Et viimati oli Miralda söönud hommikust, läks ta praamisöökla sappa, kus juba ootas terve rivi näljaseid. Kohe püüdsid tema pilku säinakotletid, hind oli neil siiski soolane, 6,50 eurot. Tema ees valisid sööki ema ja poeg. Ema teatas, et tahab koduseid kotlette, poiss jäi siiski friikartulite ja viinerite juurde.

Kui tuli Miralda kord, päris ta kõigepealt, kas selle summa eest saab ühe või kaks säinakotletti – ühe. „Selge, palun mullegi sama, mis poiss võttis – friikartulid ja viinerid, salatit võib rohkemgi panna!” ütles Miralda lõbusalt. Aga tema järel tuli üks kohalik daam, kelles Miralda tundis ära Hiiumaa Tenniseklubi juhataja Tiiu. Kõhklematult valis daam säinakotleti – ainsa tõeliselt nauditava roa menüüs. Miralda kahetses, et oli läinud labase valiku teed, aga juba ulatati talle üle leti kuivetonud friikartulid, ketšupi võis ta leida seina tagant, söögisaalist, teenindaja viipas energiliselt käega Miralda selja taha; muidugi teadis ta, kus on ketšup ja salvrätid, ega ta esimest korda uute praamidega ei söida, kohtlevad teda nagu mingit turisti ...

Käinas läks buss peaaegu tühjaks, peale Miralda sõitis edasi vaid üks Haapsalust peale tulnud noormees – poiss läheb ühe peatuse enne teda maha, ta teadis ju seda perekonda juba lapsepõlvest. Pärast Käinat ei olnud ka Klassikaraadiot enam kuulda, ta keris oma muusikamängijas raadiojaamu muudkui ringiratast, aga peale sahina ei kuulnud ta midagi. Kui siis äkki hakkas läbi kahina laulma Anne Veski: „Sest hinges nüüd mul keegi teine, Sind veel kohtan unenäos. Sest hinges nüüd mul keegi teine, sa meie tunded lasid peost ...” Hämmeldunud Miralda jäi kuulama, ise mõeldes: „... ja mis tümps sinna taha on kruvitud! Sihukest laulu pole ma küll eales kuulnud ... huvitav, mis raadio ma siin kinni püüdsin?” Kaua ei pidanud ta vastust ootama, laul oli juba otsakorral: „... sest hinges nüüd mul keegi teine! Mu süda teisele nüüd lööb. Kadiraadio!” Hüüdis reklaamihääl läbi eetri. Õigus küll, kohalik raadio.

Bussijuht peatus palumise peale tee otsas, mis jäi bussipeatusest pisut maad eemale. „Mine bussi eest läbi, siis näed teed. Head õhtut!” ütles muhe bussijuht. Kuu paistis läbi pilvede ja raagus puude, hoovi peal kohtas ta isa, puud süles – läks sauna ahju tuld juurde panema. Toas kulub aeg tühjale-tähjale, küpsistele ja teele, poolelioleva remondi imetlemisele ja kui kell hakkas üksteist saama, avaldas Miralda arvamust, et vahest oleks õigem minna sauna hommikul. Seda kuuldes ütles isa solvunult: „Aga mille pärast ma siis kella kahest päeval seda sauna kütnud olen!?” Jah,

tõesti, ise ta ju ütles, et soovib juba reede õhtul sauna, ehkki Hiiumaal on just laupäev see püha saunapäev. „Ega ma nii väsinud olegi,” ütles Miralda, „lähen käin siis ikkagi ära.”

Saunaköögis võttis teda vastu südant pahaks ajav hais – pliidi kohal nurgas rippus mingi suur kala, hambaorkidega hõlmad laiali ja silmist traat läbi. „Vuih, mida nad küll mõtlevad!” pani Miralda ruttu enda järel eesruumi ukse kinni. Kähku riided seljast ja sauna! Saunaruumis oli tuli aga kustunud, isegi süsi polnud järel, ja hakatamiseks polnud kuskil saunas näha ajalehti ega muud sodi-podi. Rätik ümber, otsis Miralda kuurist pilpaid ja kuivemaid oksa, millega tuld käima saada. Saunaköögist valge pingi alt leidis ta siiski mõned ajalehed, mis tundusid aga niiskevõitu. Paljana istus ta ühe ajalehe peal saunaruumis, püüdes tulutult visisevaid puid süüdata. Pealegi tundus, et tõmmet ei ole mingisugust – kogu leiliruum täitus vaikselt kirbe suitsuga. „Ei, mingit mõnu pole sellisest saunast! Kuradi kurat!” vandus lõdisev Miralda ja käkerdas viimast ajalehte kokku, lootes, et ehk see siiski võtab tuld.

Ei ühti, tuli ei hakanud põlema. Ta otsis mantli taskust vanu taskurätte, käis tõi kuurist veel kuivi pilpaid ja männikäbisid, toppis need kõik puude vahele ja süütas kogu krempli kolme tikuga. Sulges kärmelt ukse, avas akna, et saunaruumi tuulutada ja ronis ise, rätik ümber, lavale istuma. See katse kandiski vilja ja varsti oli saunas juba meeldivalt soe. Siiski polnud ruum nii kuum, et leili visata, ja Miralda puhkes laval valju häälega nutma – väsimus ja pettumus võtsid võimust. „Täielik farss! Olen ikka loll-pea küll!” pomises ta läbi pisarate, tuli lavalt alla ja hakkas pead pesema.

Järgmisel hommikul oli külmetanud, maa oli valge ja vanemate auto üleni jääga kaetud. Et Miralda alles kella kahe paiku öösel tuppa oli tulnud, ei suutnud ta kuidagi õigel ajal üles tõusta, et rahulikult riietuda, süüa ja kella üheteistkümneks Kärdlasse juuksurisse jõuda. Niisiis ärkas ta mitmenda äratuse peale viimasel hetkel ja väga tusesena. Riietus kibekähku, sõi viilu leiba ja hakkas auto poole sättima. Nähes, et masin on jääs, vihas-tas naine tumedalt ja hakkas paljaste kätega klaasilt jääd ära pühkima. Kaabitsa oli ta heast peast suvel ära kaotanud, ja talle tundus, et jääd pole nii palju ka, et ülearu muretseda. Istus autosse ja sõitis. Aga juba mõne kilomeetri pärast selgus, et kapotilt lendab teravaid jäälahmakaid vastu klaasi nii, et see tõsiselt nähtavust häiris. Miralda tõmbas auto teeserva, pühkis veel paljakäsi jääd, sõrmed punased ja kipitavad. Möödasõitva auto juht võis ainult mõistatada, missugune masohhismihoo sellel naisel peale võis olla tulnud, et ta niimoodi seal toimetas.

Viis minutit enne ühtteist ületas Miralda Kärdda linna piiri, võttis hoo maha ja liugles otsejoones ilusalongi maja kõrvale. Selgus, et juuksurija oli ta küll saanud, kuid mitte Riina juurde – kes oli nädalavahetuseks läinud ammu broneeritud puhkusele Pärnu spaasse –, vaid hoopis ühe teise juuksuri käe alla. Akna all istus värviste juustega tüdruk, kelle värvi kuivamise ajale oldi siis ilmselt Miralda juukselõikus sokutatud. „Mida me teeme? Kas pesta on vaja?” küsis lühike blond naisterahvas asjalikult. „Eile käisin saunas, pesta vist pole vaja. Tahaksin tukka, sellist hästi lühikest, noh, eks Riina on mul muidu löiganud, hästi hoolikalt, sest et mul on lokkis juuksed ja muidu nad jäävad naljakalt hoidma,” Miralda püüdis peeglis naisega silmsidet hoida, sisendades talle, et see tukk on o l u l i n e asi, mitte niisama teeme-aga-ära! Aga juba kiskus naine Miralda ülepea hobusesabast juukseid tuka juurest välja ja juba ta lõikas, kröpsti, ära suure tüki tukajuustest, lihtsalt niisamuti karmauhti! Kui Miralda üritas öelda, et võiks täiesti julgelt veel rohkem pea pealt juukseid võtta, vastas juuksur, et ega tukk peagi väga paks olema, et nii on väga hea.

Miralda mainis, et juuksed on sügisega hapramaks jäänud, ilmselt mingi aine puudus, et võiks otsi ka lõigata. Seejärel võttis käbe naine Miralda juuksed hobusesabast lahti, lasi kammiga läbi juuste käia ja hakkas lõikama, ise samal ajal kõneledes: „Aga mina soovitan tegelikult küll sellist vitamiinidega jooki, mis on küll paljusid naisi aidanud, eriti just habraste juuste puhul. Ja tegelikult on olemas kohe selline kotike erinevate mineraalidega, mis tuleb pooleteises liitris vees ära lahustada ja päeva jooksul ära juua. Ja kus te praegu elategi, Tallinnas?” „Ei, hetkel Tallinnas ei ela,” vastas Miralda igaks juhuks väga lühidalt. „Noh, kui elaksite Tallinnas, oleks väga lihtne seda mineraalikutikeste komplekti ostmas käia. Olete kuulnud sellisest poest nagu koralliklubi?” „Võib-olla midagi olen, täpselt ei mäleta,” vastas Miralda lühidalt ja jälgis samas, kui hoolelt tema kalleid juukseid lõigatakse. „Seal koralliklubi kodulehel on iga-suguseid tervisetooteid, ma saan anda teile ühe koodi pärast ja kui te selle kaudu sinna sisse logite, siis saate ilutooteid palju soodsamalt osta, ainus reegel on, et midagi tuleb kolme kuu jooksul pärast registreerumist osta,” vadistas juuksuriproua. „Ahah, väga põnev,” vastas Miralda ja ootas mil-lal see lõikus-reklaam lõppeks. Juuksur lasi Miraldale pähe veel natuke midagi tugevalõhnalist ja palus tal siis järgneda puhketuppa, kus ta saaks tollest koralliklubist veidi lähemalt rääkida.

Miralda teeskles huvi veel suisa kümme minutit, kirjutas üles, mil-lal tuleb järgmine toodete tutvustus Kärddas ja mida peab selleks ikkagi

täpselt tegema, et mineraalidega kotikesi soodushinnaga soetada ... Seejärel tasus ta lõikuse arve, tänas ja läks autosse. „Mida paganat! Mis julma mängu see elu nüüd mängimas on?! Pole enne veel kodujuuksuris niimoodi pügada saanud ...” rääkis Miralda valjusti omaette, vaatas oma soengut peeglist, sasis veidi juukseid ja otsustas siis oma ainsale Kärkla sõbrannale, Leenile helistada. Selgus, et Leenigi oli parasjagu sugulasi väisamas ja oleks saanud Miraldaga hea meelega kokku. Nad leppisid kohutumispaigaks Pae tänava legendaarse keldrikaltsuka Sõbralt Sõbrale, kust mõlemad on juba aegade algusest haruldasi hilpe saanud – saami saabas- test uhiuute vihmamantliteni.

Et laupäeviti on Pae tänava kaltsukas harilikult lahti kella üheni, oli pisike ruum ostjatest tulvil. Komme on, et sisenedes tervitatakse valjusti kõiki ja kui avaneb võimalus, öeldakse tere ka koha perenaisele – pisikest kasvu südamlikule daamile, kes on seda kohta kõik need aastad pidanud. Lauad olid uuest kaubast lookas ja laudade alt võis leida põnevaid kingi ja saapaid.

Terve portsu asju üle käe võtnud Miralda tundis, kuidas ta vasaku käe vereringe on raskest koormast juba häiritud, ja nii pani ta osa kleitidest ja seelikutest ühe laua nurgale virna, mis selgelt eristus laual muidu ringutanud teksakuhilast. Vaid veidi aega kangaste riiulitel ringi vaadanuna pöördus ta tagasi oma väljavalitud riidehunniku juurde ja mida ta nägi – pool sellest oli kadunud! Seda ei olnud temaga veel Pae tänava kaltsukas ette tulnud, et keegi oleks tema riidekuhilat sortida julgenud ... veel viimase oranži kleidi suutis ta teksade vahelt tuvastada, kuid kõik teised esemed oli kadunud nagu tina tuhka – keegi oli need lihtsalt omastanud ja võib-olla et juba ka ära ostnud, seal käib äri väga kähku.

Leenile nõrdinult olukorrast ülevaadet andes astus keldrisse kohalik hipster Aivar, kes peatus keset ruumi, kõhatas ja ütles selge valju häälega: „Tere päevast!” Tema kannul tulnud naine naeratas malbelt, püüdes ehk olukorra koomilisust veidi mahendada, sest mitte keegi ostjatest ei pööranud üle pea kammitud juuste ja suure hipsterhabemega Aivarile mingit tähelepanu, sest hilbud vajasid seda rohkem. Koha perenaine vaatas siiski ostjate rivi vahelt välja ja ütles Aivarile „Tere-tere!”. Miralda ja Leeni vaatasid kavalalt üksteise poole ja otsustasid oma allesjäänud asjad ära maksta ja sealt vehkat teha.

Keldripoest maa peale tulles paistis sinist taevast – päike oli vahepeal välja tulnud ja nii tekkis Miraldal ja Leenil mõte minna metsa või mere äärde või ... Leenil oli kotis termos teega ja poest ostsid nad veel üht-teist

söödavat. Otsus sõita Kärddla lähedale metsaveerde liivaranda merd vaatama tuli loomulikult – kummalgi polnud aega teab kui palju, sest laupäev on hiidlastel teadupärast ju püha päev ja öhtul pidi Leeni külla minema. Miralda tahtis tagasi vanemate juurde sõita valges, tähendades, et neil oli metsa- ja merevaateks aega tunnike, ei rohkem.

„Kuidas sul siis meestega lood on?” küsis Leeni häbematuult nagu vanaadel sõpradel tavaks. „Noh, ma suhtlen jälle väga palju Jürgeniga. Mäletad Jürgenit? Ma ei teagi, mis meil vahepeal juhtus ...” „Ei või olla! Mida, Miralda!? Jälle oled vanu radu tallamas! Sa ei õpi ka midagi ...” pahandas Leeni tõsimeeli. Hetkega kerkis vanade sõprade vahele nähtamatu, kuid tajutav külm sein. Miralda solvus, et tema valikuid, tema elu niiviisi hukka oli mõistetud. „Vala mulle veel teed, see oli väga hea. Kuidas sul endal läinud on?” ei näidanud Miralda aga oma pettumust sõbranna jutust välja.

Miralda viis Leeni autoga tema tädi juurde, olles ühtlasi ka uhke, et sai teda pea kümme aastat sõidutanud Leenit kord ka ise kuskile autoga viia – aeglasem oma arengus, on Miralda ikkagi oma juba-kolmekümnendates sõbrannale järele jõudmas. Ja siis lojuva päikse poole ehk tagasi vanemate juurde teisele poole Hiiumaad. Viimased kilomeetrid metsavaheteed olid kaetud lume ja jääga, sinna lihtsalt ei paistnud päeval päikest, mõtles Miralda kiirust vähendades. Veel ei olnud päike täiesti loojunud, ta peitis end pilvedes ja lõi vahetult enne koduküla taas särama. Miralda otsustas minna ikkagi ka kodumereäärde, autoga oli seda pealegi veel eriti hõlbus teha.

Külavahetee oli kuidagi lombilisem-augulisem, võimalik, et sahk polnud kaua aega teed tasandamas käinud, mõtiskles Miralda gaasi vajutades. Ühe sujuva jutiga otse sadamahoone ni välja, enne kurvi taha pööramist võttis naine siiski hoo päris maha, sest tema pilku paelus üks suur hunnik ... „Mis see on? Kruus? Liiv? Kas keegi hakkab teed täitma?” mõtles ta valjusti. Aga juba nurga taga ootas vastus – alanud oli sadama rekonstrueerimine.

Vana hülgerasva kogumismaja oli ära lammutatud, selle asemel oli lauajuppide ja telliste hunnik, sanglepad olid välja juuritud, põldmarjaväli oli täielikult hävitatud, pihlakad lõhutud ... Miralda pööras auto ringi, vaatas esiti läbi klaasi, seejärel otsustas ta ikkagi sündmuskohal veidi jalutada. Tõesti – seinal seisis suur plakat kalanduspiirkonna rahastamisest ja suurtest plaanidest. Ta püüdis meenutada, kas talle poldud sellest mitte räägitud? Midagi hakkas häguselt meenuma, kuid terve ta elu samasugusena püsinud sadama muutused olid siiski niivõrd rabavad, et ta sõrmitses kuivanud sanglepa juuri ja lihtsalt vaatas tummalt muljutud pilliroogu.

„Minu sadamat ei ole enam, käes on uued ajad ... käes on uued ajad,” pomises ta tuulde.

Juba järgmisel hommikul pidi ta tagasi mandrile sõitma, pühapäeviti läheb Hiiumaalt kaks bussi, üks Kärblast ja teine Käina poolt. Igal muul päeval tuleb Miraldal esiti sõita kodukülalt Käinani, sealt teise kohaliku bussiga Heltermaa sadamasse ja praamil istuda Kärbla bussile ümber. Pühapäeviti jääb aga see ära ja sõita saab ühe ja sama bussiga koduküla bussipeatusest Tallinna bussijaama välja.

Tol hommikul jõudis Miralda süüa võileiva, juua teed ja bussile ei tulnudki joosta, nagu nooremana ikka sagedasti ette võis tulla. Vana tuttav suurte silmadega bussijuht müüs Miraldale pileti mingi erilise viisakusega, ta isegi teietas teda. See äratas Hiiumaal alati kahtlust, kui keegi teietama kukub ... „Mis nali see siis on? Ise teab mind lapsest saati!” mõtles Miralda bussi taha otsa kobistades ja paremal pool akna all istet võttes.

Õues oli veel pime, muidugi, kell sai alles seitse. Kõige maagilisem aeg – päiksetõusueelne aeg. Aga bussijuht ei kavatsenudki bussis laetulesid ära kustutada, ehkki kedagi nüüd kuni Käinani peale ei oleks tulnud, see oli ju selge. Miralda ei näinud aknast muud kui istmeridade ja iseenda hommikuse näo peegeldust. Taeva heledamaks muutumist ja puude siluette võis vaid hädavaevu aimata. Just see, mida ta Hiiumaa bussides sõites nii nautinud oli – pimedusest ärkava maastiku vaatlemine – oli nüüd häiritud. Miralda kaalus, kas paluda bussijuhil tuled kustutada, aga leppis siis olukorraga: „Kus on Jürgen, sinna lähen ka mina, ja kindlasti pole see Hiiumaa.”

LAURA KELL

*

sügis jätab suhu mõrkjasmagusa maigu
kargete õunapuuadade ärevusttekitav rahu
surun jahedasse mulda valgeklaarisid sõrmed
oma esimese lille istutasin suvel 2014
sügisel on oma defineerimatu lõhn

jäisel puupõrandal ei ole enam kaltsuvaipa
see käis viimast korda keemilises puhastuses ära
ruudulisel köögivakstul jääb vajaka värsketest kohviplekkidest ja saiapurust
see oleks nagu mingi teise maja tunne

tahan tantsida päikeselooigus keset maarjalilli nii nagu vanasti
paljaste taldade alla jäävad õunamugulad tekitavad magusat valu
eksida punasõstrasilmsete pilvede sülelusse
pehkinud puuksal väreleb kokkuklopsitud kiige mälestus
see maja ei ole enam see sama
tahan mõelda et vana lõpp on uue algus
morbiidsuse kleepuvasse võrku on lihtne takerduda

*

rabedad sõrmed riivavad juust
puudutus on tahumatu aga
sisemuses tantsisklevad tulililiblikad
üle selgroo jooksuraja sprindivad külmavärinate mahedad vood
mu kael on balliruum ja su sõrmeotsad tantsivad viini valssi
iiristes tähetolmused valgusekillud
tunnen kuidas sa otsid ja avastad aga pilk piisavalt kaine et värisen ja varisen

see ei ole sajandi armastus
aga palun ära lõppe

inimesed voorivad siin nagu sipelgad
sosistavate suude luigelaul ja pilkude kuulitärin
konarlik põlv pörkab laua all vastu teist
klišeelik ja banaalne ja imal ja tragikoomiline
kõik mida inimkond on ajaloos juba kogenud
innovatiivsuse piire murda ei ihka
aga see konarlik põlv pörkamas vastu teist
kõhust sööstab läbi kramp nagu ööliblika värelus
sireliõiteaegu päiksesoojas peetakse seda tunnet tavaliseks
aga praegu sulab ja jäätub korraga
ja vanalinna munakividel jalutada on liiga külm

vahel on mul väga õnnelik tunne

*

matke mind tulipunaste rooside sisse
karminnikarva õielehtede karmusesse
närtsinud lehtede kuivusesse
veriste okaste rünnakusse

matke mind sügavate soode sisse
rõveroheliste sammalde pehmusesse
nälkjate roiskunud mäda sisse
kahvatuniiske turba väsimusse

minus võib särada viissada päikest
või viissada kuud
ei ole kumbagi endas säramas näinud
kuu mõrkjas jahedus kriibib päikese lämmatavale uimastavusele laike
ma lähen hulluks
trammi karjuv ragin rööbastel lõikab nahale veriseid vagusid
huilged üle mahapõlenud väljade mitte kellegi suunas

ma ei ole mitte keegi
milleks ihaldan saada ei tea
matta mind roosilehtede sisse või turbasambla manu
oleks patt

*

kes üritab teise silmadest leida vastuseid enda küsimustele
on loll
seal on teised vastused
teistele küsimustele
pane silmad kinni ja kujuta
peegli peal uisutamist
leegitsevaid puid
paradigmaatilisi neide
võta end kokku
ja tiri õmblused uuesti lahti
sa pead ise suutma endas leida
kõik mis rännanud kadunud asjade maale
võta silmad pihku
soolavesi on tervisele kasulik
õiged vastused tulevad ainult meelega piiril

ARO VELMET

PÄEVIK

Multiformne glioblastoom. Pildil näeb see välja nagu suurele Kreeka pähklile laiali aetud tindiplekk. Või siis veidralt asümmeetriline lilleõis. Treenimata silmale, ühesõnaga, nagu Rorschachi test, mis ütleb rohkem sinu enda meeleseisundi kui kujundi enda kohta. Tegelikult on pildil muidugi magnetresonantsuuringu abil loodud läbilõige inimese ajust. Ja kauni nimega moodustis (kas ei kõla

glioblastoom umbes nagu rododendron?) on tegelikult pahaloomuline kasvaja. Kiirelt guugeldades leiame, et samasugune, nagu USA tervishoiureformi eest võitlejal Edward Kennedyl ja praegusel senaatoril John McCainil.

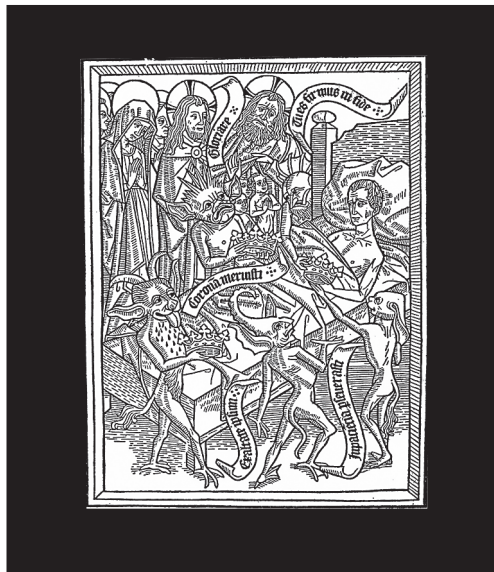
Mu emal diagnoositi GBM peaaegu kaks aastat tagasi. Juhuslikult, tasakaaluhäireid ja seljavalusid ravinud füsioterapeudi soovitusel EMOSse minnes. Selleks hetkeks, kui ma olukorrast teadlikuks sain, oli ta jõudnud juba PERHi neuroloogiaosakonda ja ootas uuringute tulemusi. Järgnes meditsiiniliste terminite, riskianalüüside, ravivõimaluste ja uuringutõlgenduste vool, mis vältas umbes kuu. Biopsia, koeanalüüs, astrotsütoom, glioblastoom, T.Metformiin 1gx3, T.Amaryl 1,5 mg L, 1,5 mg Ö, insuliin Novorapid 4-6TÜ L, Ö, parem ajupoolkera, lõikusele alluv, ajuturse alandamine hormoonteraapiaga, verekao ja hilisemate verejooksude risk, radioterapia vs. kemoterapia, *temozolomide*. Kümned külastused lehekülgedele nhs.co.uk (Briti haigekassa informatsiooniline koduleht), nih.gov (USA terviseuuringute instituudi koduleht), Harvardi ja NYU meditsiinosakondade kodulehtedele. Kõik veebilehed olid täis muljetavaldavalt renderdatud digitaalseid pilte vererakkudest või neuronitest, teadlastest, kes istusid mitu miljonit dollarit maksva aparatuuri taga ja võrdlesid kahemõõtmelisi ja kolmemõõtmelisi kujutisi keskealiste naiste rinnakoest, uuringus, mis „võimaldab arstidel tuvastada just nimelt seda sorti rinnavähki, mis võib suure tõenäosusega naiste elu ohustada”. Selge jutt. Nüüdisaegne tehnoloogia, teaduslik ekspertiis, farmakoloogia, neurokirurgia ja kõik muud biomeditsiini imelised saavutused teevad ennenägematuid edusamme. Küsimusele „mida teha?” on vastuseid rohkem kui kunagi varem. Ainult ühte asjaolu ei puudutanud me nende esimeste kuude jooksul kordagi, ei vestlustes neurokirurgi, onkoloogi, endokrinoloogi ega

perearstiga. Multiformsele glioblastoomile ei ole ravi. Keskmise diagnoosijärgne prognoos on, kõige haardkoorima raviga, umbes aasta-poolteist. Me ei rääkinud sõnagi surmast.

Suurema osa inimkonna ajaloost on surm olnud sotsiaalne kogemus, sündmus, milleks valmistutakse aastaid, mille kohta otsitakse märke ja mida oodates tehakse läbi rituaale. See oli kogemus, mis tõi kogukonda kokku, nagu praegusel ajal valimised või „Sinu nägu kõlab tuttavalt”. Mitte põhjusetu ei maetud kuni 18. sajandi teise pooleni inimesi põhiliselt kirikuaeda, ühiskondliku elu keskmesse, kohta, kus liikusid iga päev kõik, aadelkonnast talupoegadeni, koolilastest köstriteni. Surijatele löid kirikukellad, mis tõi kokku terve küla, sealhulgas näiteks professionaalsed leinajad, kes kasutasid suremisrituaale oma koolidele või vaestemajadele almuste kogumiseks. Mälestamisprotsess algas ammu enne surma ennast ning selle orientatsioon oli avalik, mitte privaatne.

Suremise mõtestamine oli keskajees Euroopas üks põhilisi probleeme, suuresti seepärast, et see sündmus oli sedavõrd sagedane igas vanuses inimeste seas. Musta Surma järel levisid tekstid, mis õpetasid surma mitte kartma ja selleks valmistuma, esitasid surijale küsimusi, millele vastates võis leida surmaeelsest rahu, ning andsid juhtnööre surija lähedastele, kuidas surivoodil käituda – niinimetatud *ars moriendi*, suremise kunst. Nende tekstide

illustratsioonidel võib näha rahuliku näoga surijat, kelle ümber tõuklevad kuradid ja demonid ning kelle kohal ulatavad talle käe taevased inglid. Tegelikuses võis suremine olla samavõrd rahvarohke tegevus; keskaegses maailmas oli tavaks lasta surijal oma lähedastelt ja kogukonnaliikmetelt andeks paluda ja siis omakorda neile andestada, mistõttu muutus surija maja sageli läbikäiguhooviks, kus võisid viimseid sõnu ütlemas käia kõik külaelanikud, ka need, kes surijat ei tundnud ehk rohkem kui mõnelt pikale veninud kõrtsiõhtult. Surm ei pidanud olema üksildane ega mõistetamatu kogemus; õigeid õpetusi järgides, olgu siis kohaliku kiriku

vahendusel või siis *ars moriendi* laadsetest tekstidest oli võimalik kogeda „head surma”, surma, mis oli tähenduslik, väärikas ning seisusekohane ettevalmistus igaveseks eluks.

Surma kohalolust igapäevaelus kõnelevad ka eesti pärimuslikud suremisrituaalid, mida on analüüsinud Tiia Ristolainen ja Marju Kõivupuu. Surmaendeid nähti kõige igapäevasemates sündmustes: öhtuse käo kukkumises, koera ulgumises taeva poole, ootamatus puu murdumises, öökulli huikamises maja lähedal. Sügist ja kevadet peeti halvaendelisteks aastaegadeks, mil vihmased ilmad ja lagunevad teed tõid kaasa uusi surmajuhtumeid. Kroonilised haiged surevat just nimelt kas sügise lehtede langemise või kevadise lehtimise ajal. Unenägudes igapäevaste tööde – näiteks kraavikaevamise või majaehitamise – nägemine võis samuti liginavat surma ennustada. Nii nagu elavate ja surnute maailm polnud eelmodernses maailmas selgelt eristunud (surnud võisid käia elavatel külas, olgu siis vaimudena või loomadeks kehastunult, ning teatud tingimustel võisid elavadki näha surnute maailma), polnud ka surma kogemine ja mõtestamine igapäevasest elust kindla piirjoonega eraldatud.

Pärast ema diagnoosi ei kõneldud surmast meie perekonnas sugugi rohkem kui arstidega kohtudes. Aga nagu repressseeritud mõtetega sageli, avaldusid need seda jõulisemalt asendustegevuste kaudu. Mu seni üsna segamatult komme ja keekse nosinud vanemad avastasid ühtäkki tervislikud eluviisid. Nad hakkasid pöörama erakordselt palju tähelepanu igapäevastele kroonilistele haigustele, millega siiani oldi vaikselt leppinud. Ema jättis suitsetamise maha (hiljem küll alustas uuesti, kuna järeldas, põhjendatult, et kui tal üks vähk juba on, siis teist pole ehk mõtet karta). Veresuhkru jälgimine ja tervislikult toitumine muutus peaaegu et obsessiooniks. Arsti tehtud kõrvalised märkused võisid omandada hiiglasliku mõõtmega (GBMi põhjustatud kognitiivsed muutused ilmselt aitasid sellele kaasa). Kui neurokirurg mainis värske õhu olulisust operatsioonijärgsel taastumisel, hakkas ema käima ülipikkadel jalutuskäikudel ning ohutas kõiki korteritube mitu korda päevas – kuigi väljas oli jaanuar ja tuuleõhk üsnagi jääne. Surmale otse silma vaatamiseni jõudis ema kõige lähemale siis, kui me ühel kargel jaanuarikuupäeval mööda notareid „asju korda ajamas” käisime. Midagi kontrastsemat varauusaegsetele rituaalidele annab välja mõelda. See oli ülipriivaatne, viimse piirini umbisikustatud külaskäik ühte Tornimäe majja, kus robotihäällega tädi seletas lahti selle või teise otsuse juriidilisi tagajärgi. Ema üritas robottädile seletada, kuidas tema lähedaste sugulaste lahkumine oli tekitanud suguvõsas lahkkelisid ja

miks ta ise selliseid olukordi vältida tahab; robottädi ei lasknud tal kordagi lõpuni rääkida. Niipea kui oli selge, mida üks või teine lugu dokumentide vormistamise seisukohalt tähendab, polnud põhjust seda juttu enam edasi kuulata. Tunnitasu tiksus.

Moodsa aja paradoks on asjaolu, et kuigi veedame üha suurema osa oma elust aktiivselt surses, räägime surmast vähem kui kunagi varem. 1900. aastal oli eurooplaste keskmine eluiga 46,3 aastat. Isegi kui arvestada sealt maha seda arvu kõvasti alla toovad vastsündinute surmad, on fakt, et sada aastat tagasi suri terve hulk inimesi enne kõrgesse ikka jõudmist. Põhilisteks surmapõhjusteks olid sada aastat tagasi gripp, tuberkuloos ja mao- ja soolestikuinfektsioonid. Vigastused, nakkushaigused ja halb hügieen võisid tappa igal ajahetkel. Nälgjast ja sõdadest rääkimata. Südame- ja veresoonkonnahaigused, diabeet ja vähk – põhilised surmapõhjused aastal 2017 – on vanade inimeste haigused. Need tapavad siis, kui ükski muu loodusjõud sellega toime pole tulnud. Ning need tapavad aeglaselt. Kui grippi haigestumine võis tappa nädalaga ja koolera paari tunniga, siis GBMi poolteist aastat on 21. sajandi maailmas pigem lühike aeg. Dementsus, arenenud ühiskondade signatuurhaigus, võib areneda aastakümneid. Selline asjade seis on märk nüüdisaegse meditsiini ja rahvatervise triumfidest. Tänu antibiootikumidele, desinfektsioonile, puhtale joogiveele, puhtamale keskkonnale ja rikkalikumale toidulauale on enamik kiirelt tapvaid haigusi selja taha jäetud ja inimesed saavad üldse elada nii vanaks, et nende Alzheimeri geen võiks neid häirima hakata. Eesti inimeste oodatav eluiga läheneb nüüd 80-le. Aga viiendik eakatest vajab aktiivset hooldust.

Institutsioonid, mis on ajalooliselt tegelenud inimeste surmaks ette valmistamisega, on nüüdseks oma tähtsuse minetanud. Kirikutes peetakse põhiliselt kammerkonserte, külakogukondade pärimuslikest rituaalidest pole samuti suurt tolku; ammu pole ju enam külasidki. Elu ja surma vahelise piiri valvamisega tegeletakse põhiliselt polikliinikutes ja haiglates. Lääne meditsiin on aga tõeline industriaalajastu institutsioon: progressi usku, sõjakas ja inimese kõikumatut ülemvõimu kuulutav. Ning samas: inimesest pole meditsiinidiskursuses järel eriti midagi. Ajaloolane Pieter Judson on kirjeldanud, kuidas 19. sajandi jooksul kadus arstide kosmoloogiast haige inimese kuju. Varauusaegse Euroopa arstid vaatlesid igat patsienti kui tervikut. Haigusi diagnoositi subjektiivsete sümptomikirjelduste põhjal (muid variante sel ajal ju lihtsalt ei olnud) ning vaadeldi terve organismi harmoonia seisukohalt. Arvati, et igal inimesel on eripärane

kehakeemia ja seetõttu peab arst igat patsienti individuaalselt tundma õppima, et just temale sobiv raviskeem leida. Nn voodiääre meditsiin asendus kõigepealt haiglameditsiiniga ja seejärel 19. sajandi Pariisis laborimeditsiiniga, haige inimene kadus arstide silmapiirilt pea täielikult. Oluliseks muutusid patsiendi koeproovid, vereanalüüsid, hiljem röntgenipildid ja MRT-d. Pole harukordne, et arstid ei räägi omavahel mitte patsientidest, vaid diagnoosidest. „Mul on siin üks subarahnoidaalne hemorraagia” ja muu taoline jutt. Biomeditsiin keskendub haigustele, mida tootab hävitada. Ajalooliselt pastoraalset hoolt pakkuvad institutsioonid on aga ilmalikus maailmas suuresti marginaalseks muutunud. Ravitavate haiguste ja surma vahele jääv tühimik on tänapäeval täitmata.

See kõik on väga abstraktne. Praktikas väljendus see järgmiselt: ema liikus alalõpmata eri spetsialistide vahet: neurokirurgiast onkoloogiasse, onkoloogiast radioloogiasse, radioloogiasse endokrinoloogiasse, vahepealsete peatustega perearsti juures. Ühed vaevused kadusid, teised tekkisid juurde. Kiiritusteraapiale järgnes juuste väljalangemine, peavalud, väsimus; kemoteraapiale järgnes verehüübimatus, tursed, hormoonide võtmisega kaasnesid muutused ainevahetuses, hüplev vererõhk, veresuhkru kõikumised. Iga nädal tõi kaasa mingi uue kriisi. Ema ise oli selle kõige keskel rahu ise. „Täna on natuke kehvake olla,” ütles ta mulle telefonis. Pärast kuulsin, et kodus oli just käinud kiirabi tema ülikõrget vererõhku kontrolli alla saamas.

Ma mõtlesin ühele artiklile, mida olin lugenud ühel meditsiiniajaloo kursusel. 20. sajandil lõpus, üldise demokratiseerumislaine kiiluvees, muutus ka arusaam arstide autoriteedist. Traditsiooniline arsti-patsiendi suhe olevat nüüdisaegses meditsiinis „paternalistlik”. Arst ütleb sulle, mis sul viga on ja mis rohtu on selle vastu vaja võtta. Üha rohkem arste üritavad olla „informatiivsed” – selgitada, kuidas sinu sümptomid viitavad sellele-ja-sellele haigusele, öelda, millised on ravivõimalused ja lasta patsiendil otsustada, mida selle infoga peale hakata. Ideaalis võiksid arstid olla „interpretatiivsed”, aidata patsiendil mõista, millised on eri ravivõimaluste tagajärjed ja kuidas need haakuvad patsiendi soovidega, mida ta üldse elult saada tahab.

See artikkel tundus ema kogemuse taustal lootusetult naiivne. Ränga koormusega töötavatel arstidel oli vaevu aega, et tegeleda nende erialaga seotud sümptomite väljaselgitamisega, rääkimata sellest, et keegi oleks silmas pidanud mingit suurt pilti või individuaalseid vajadusi. Kui ema vaevles verehüübimatuse käes, siis tehti kemoteraapias paus, anti talle hulk

ravimeid ja kuulutati probleem lahendatuks. Kui vererõhk väljus kontrolli alt, siis aitasid vasodilaatorid ja hormoonravi vähendamine. Aga seejärel arstid kadusid. Kuidas tegeleda väsimuse, liikumiskäimise, tujukõikumise ja muu sellisega, selleks ei olnud kellelgi pakkuda mingit raamistust. Kuidas üldse mõtestada fakti, et üks keha on aeglaselt, aga järjekindlalt üles ütlemas?

Nüüd tunnustatakse üha rohkem, et kogu arstiteadus ei saa keskenduda üksikutele haiguskollele ja kangelaslikule, ent üsna jõulisele sekkumisele. Kui mitte muudel põhjustel, siis sellepärast, et valu vaigistamine, stressi maandamine, igapäevastes toimingutes aitamine, lähedaste toetus, usaldus arstide vastu ja muud sellised elukvaliteedile ja sotsiaalsele abile suunatud tegevused töötavad lihtsalt empiirilisel. Kui sind kuulatakse, elad sa kauem. Meditsiiniajakirjanik Atul Gawande rõhutab, et „inimesed, kes külastavad palliatiivraviarste, teevad lühemaid kemoterapiakuure, jõuavad palju varem õendushaiglasesse, kannatavad elu lõpul vähem ning elavad samas 25 protsenti kauem”.

Selle fakti nentimisest praktiliste rakendusteni on aga üksjagu pikk tee. Tervishoiusüsteemid, isegi kui need põhinevad solidaarsel ravikindlustusel nagu Eestis, lülituvad kapitalistlikusse majandusringlusesse ja institutsioonidesse, mille eesmärk on sekkuda, mitte ennetada või leevendada. Sekkumine on kangelaslik, see nõuab viimase peal tehnikavidinaid (näiteks sedasama MRT-masinat, operatsioonisaalide sisustusest rääkimata) ja selle tulemused on hetkega hinnatavad. Elulõpu plaani koostamine või valuvaigistusmeetodite läbiarutamine, psühholoogilisest abist rääkimata, ei ole just eriti seksikad teemad. Nii arstidel kui ka patsientidel on neist keeruline rääkida, nende tulemusi on keeruline mõõta. Pole siis ime, et palliatiivravikabinetid on haiglates sageli need, kus õed ja sotsiaaltöötajad on palgal osalise tööajaga ning nende olemasolust teada saamiseks tuleb internetis korralikult detektiivitööd teha.

Tänapäeval lõpeb inimese elu peamiselt kahel viisil: kas kodus, hooldaja (Eestis aga suurema tõenäosusega naissoost sugulase) käte vahel, või siis hooldusasutuses. Kumbki stsenaarium pole eriti meeldiv. Sellest, mida tähendab mõnikord aastaid üle oma võimete käivaid ülesandeid täites kalli inimese hääbumist jälgida, on kirjutanud Andrei Hvostov oma naiseema Annleena näitel; taolisi kogemusi võimendava sotsiaalsüsteemi reformimise nimel on aastaid võidelnud Tiina Kangro. Kes soovib, võib guugeldada. Soovitan seda tehes varuda rohkelt kummeliteed.

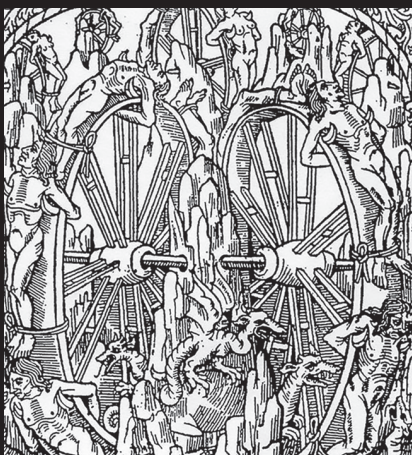
Läänes üritatakse üha enam liikuda hooldekodude mudelist individuaalsema lähenemise juurde, katsetatakse mudeleid, mis jätab surijale võimalikult palju iseseisvust, võimalust kogeda oma elu lõppu just enda vajaduste järgi, mitte õdede graafikust lähtuvalt. Paremini toetatud koduhooldus, *assisted living facilities* – variante on palju. Eestis on kõige kiiremini kasvamas just hooldekodude populaarsus. Riigikontrolli auditi andmeil aastatel 2004–2014 hooldekoduelanike arv peaaegu kahekordistus, samal ajal kui koduhooldusteenuseid saavate eakate arv tõusis vaid kümnendiku

võrra. Hooldekodukohti on meil natuke üle 6500, hooldust vajavaid eakaid umbes 50 000. Ning paljud inimesed, keda hooldatakse algul kodus, jõuavad hiljem kuskile asutusse. Enamik meist peab kunagi tegema selle otsuse, „kuidas edasi”. Mõne oma lähedase kohta, hiljem aga ka enda kohta.

Umbes poolteist aastat pärast ema diagnoosi jõudis see hetk kätte. Vestlus isaga, mis algas sõnadega „ma ei saa enam üksinda kodus selle kõige hakkama” oli ilmselt üks raskemaid arutelusid, mida

ma ette kujutada oskan. Ema oli kodus mitu korda kukkunud ega julgenud enam ilma isa toeta köökigi minna. Tema mäluhäirete tõttu pidi isa kogu aeg pliidil, ravimikalendril ja kööki unustatud sigarettidel silma peal pidama. Kõige tipuks kippusid nad üha sagedamini tülli minema. Üsna kaua aega tagasi, kogu selle teekonna alguses, oli ema pansionaadis ühte sugulast külastades öelnud, et sinna võiks ta küll kolida, kui kodus olukord liiga keeruliseks läheb. Õhtul arvuti juurde jõudes lõin googlisse sisse selle pansionaadi nime.

Elu lõpus kapitalismiga silmitsi seista on karm. Ma olen USA sõpradele ema loost rääkides aina mõelnud, mis tunne olnuks iga protseduuri ja raviotsust kuskile Exceli tabelisse kanda, eelarvestada, kaalutleda, kui palju valulevendust meie pere krediitvõimekus lubada jõuab. Vähemalt

seada lisasurvet Eesti tervishoiusüsteemis ei ole. Hooldekodudega on teistmoodi. Haigekassa järjekorrad on sageli kuudepikkused ning lisaks näevad kodudega sõlmitud lepingud ette vaid teatud hulga hoolduspäevade hüvitamist aastas. Tavaliselt on selleks ajaks kaks-kolm kuud. Nii juhtubki, et sa paned oma lähedase ühe hooldusasutuse järjekorda ja kui ta lõpuks sinna koha saab, pead hakkama juba järgmist otsima, et hüvitatud päevade lõppemisel ta uude kohta kolida, kus kell uuesti nullist tiksuma hakkab. Inimlik, kas pole.

Järjekorraliselt on võimalik ennast sellest kes-aias-mängust välja osta. Siis on variante rohkem. Odavamad hooldekodud maksavad Eestis 400–500 eurot kuus, kallimad kuni 2000. Meeldetuletuseks: keskmine pension on meil 409 eurot kuus; keskmine palk on 1242 eurot. Mida kõrgem hinnaklass, seda vähem meenutab hooldusasutus haiglat. Paljaste seinte asemel on puitplaadid ja looduspildid, tubades (teinekord isegi korterites) on terrassid ja köögid, elukoha sisustamisel on rohkem vabadust.

Nüüd juba peaaegu rutiinseks muutunud hooldekodukülastuste käigus olen märganud, kuidas see keskkond pakub vähemalt osaliselt seda rituaalset, muust maailmast eraldatud, mõtteliselt ülendatud ruumi, milles suhestuda elu lõpu, leina, muutuse ja muude selliste küsimustega, milleks biomeditsiini maailm suurt ruumi ei jäta. Ei ole ilmselt juhuslik, et paljud hooldekodud asuvad kohtades, mis on igapäevaelust kaugel ja loodusele lähemal kui haiglad või elamurajoonid. Maja männimetsa keskel. Privaatsust pakkuv metsatukk. Looduskaunis koht. Umbes selliseid kirjeldusi võib lugeda hooldusasutuste kodulehtedelt. Küünilisem vaatleja võiks nentida, et ühiskondlike normidega mittesobivate inimeste silma alt ära küüditamine on Eestis vana, nõukogude aega ulatuv traditsioon. Pealegi, männimetsas asub ka Metsakalmistu.

Siin aga tundub toimuvat ka midagi muud. Mõne aja eest märkasin, et meile nüüdseks üsna tuttavaks saanud metsatukka sõites hakkasime isaga vestlema eksistentsiaalsetest teemadest, avama üksteisele läbi elatud tundeid ja mõtteid, mis muidu jäid üksildase öhtuse viskiklaasi juurde kummitama. Hooldekodus, erinevalt haiglatest (ja üldse, kogu ülejäänud 21. sajandist) ei rõhuta niivõrd tegutsemisele kui olemisele. Terrassil istumisele ja metsa ääres kasvavate seente vaatlemisele. Jalutamisele. Ootamisele. Meditatiivne seisund on kerge tekkima. Liikumine linnast metsa piirile ja sealt tagasi linna tekitab selle lävepakurituuaali, mis aitab astuda ühest meeleseisundist teise ning pärast sealt jälle igapäevaelu tagasi tulla. Annab võimaluse omaenda *ars moriendi* välja töötamiseks.

Kas see keskkond mõjub ka mu emale samamoodi? Sellistest teemadest ei räägi me juba ammu. Ameerika *assisted living* liikumise põhiline kriitika hooldekodudele on nende rõhuasetus hooldamisele, mis tavaliselt tuleb kodutunde arvelt. Kui kodu on koht, kus iga inimene peaks tundma ennast omaenese peremehena, siis hooldekodude rütm käib riskide maandamise, rutiinitekitamise ja järelevalve rütmis. Süüakse söögiajal, ettenähtud kellaaegadel tehakse ühistegevusi, õed valvavad ravimeid, sigarette, kõike, mis võib osutada turvariskiks. Selline elukorraldus meenutab rohkem laagrit kui kodu. Ja ometi on see meie põhiline alternatiiv, kui koju jäämine pole enam mõeldav. *Ars moriendi*'st on lugu kaugel. Tänu biomeditsiinile elame kauem kui kunagi varem, ei pea kartma põletikke, koolerat, väikeste vigastuste kontrolli alt väljumist, oleme loonud illusiooni, milles ei puudu terake tõtt – inimkond on suutnud universumi kaosesse luua vähemalt raasukese korda. Me oleme võitnud palju. Ehk on nüüd aeg seista silmitsi ka kaosega?

Oktoober 2017

MIKK PÄRNITS

*

mis veel on vaja, traktorid ja tõstukid? liftid, tehased ja maasturid.
rändrahn, rauamaak ja pealinn praha: kuhu minna tahad?
gravitatsioon, väsi mind

kajaka tiivalöökides lainetusi näen, perfektsust
kilav, loll hүүd viib kaasa. melanhoolia neab.

metroorong näitab suunda, pimedasse tunnelisse
evolutsioon siis vooluna viib kaasa

kummalisse tehasesse

*

tuulevaikus täiskuusüdasuveöös,
ma.

*

enam pole jahe, kui puhub tuul mu okstest läbi
alla, alla juurtesse ma peitsin närvid, kõik need õrnad osad

las torm siis sasib

ja väsib

*

tahan külma tundra, et ära tunda kui sa haarad
sahara

minu kuumad põsed sinu liustikäte vahel

segadus sageduses, sõnadega asendudes

*

metsmesilane, sumise mul kärjejuttu

kui sisimas sus sajab und ja pehmes pesas alamad on hukkund

kas igatsed neid taga?
ja su olematu kuningas, ta ka?

mee asemel amneesia
kõik kadund elud, et sind teenida

kas talvel külma ei hakka?
ja kannad krooni üksi, vakka

las kannan sind, võin olla õis

*

jooned minu pihkudel, mis päikest vajate?

ja su rind, su veresoonte okste rägastik
kus keskel pesitsemas tukslev lind

kelle tuuleiili igatsed, kes liigutaks su latva?

taevast ootasin juurtele vihma ja lehele valgust
ja ma sain, ma sain, ma sain

üks hirv end peitis mu varju ja kui öösi hiilis minema
ta jättis ennast minuga

nüüd minu toit on miski muu,
pelk vari, kiirgus kuult

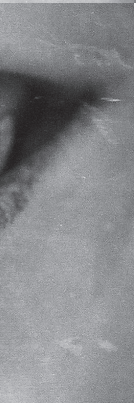
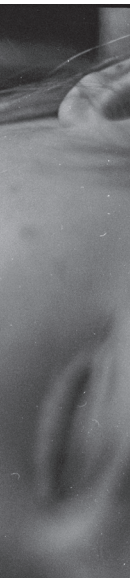
ALIIS AALMANN

*

karda mind, mereröövel
olen ookean, mis hoiab su laeva
loksutab seda itta ja läände
vangistab Põhjatähe oma hammaste taha
neelab selle alla peavalutabletina

karda mind, pereröövel
oma võrgud laota tühja randa
püüa kalu puutumata paikadest
või hakkan ämblikuks
ja söön su peidupaigust välja
või hakkan jumalaks
ja voolin su oma vihasse
aheldan mäe külge kotkastele söögiks
või hakkan kuradiks
ja vean su saunast
oma vihaväätidele tugitalaks
või hakkan eluks eneseks
ja maalin su luuüdini
vanaks

hästi

ma olen vihmapiisk
ja punane tulp
Eestimaa nukral põllul
õõtsun idatuulte õrnas mängus
silmad lääne poole

tunnen end koerakoonlasena
kesk kullakarvalisi rapsioaase
sõrmitsen ahhaadiga ehitud kaelakeed
millesse valasin eilse õnnetuse

vastan naeratusega: „Hästi”
kuigi maski all olen rabe
nagu kruusakarva paber
vanavanaisa joonistatud portreega
tüdrukust, kellele ta meeldida tahtis

olen saar keset Vaikset ookeani
räägin palavikulises unetuses peegelpildiga
karjun mõtete peale, mis mind rahule jätta ei taha
vaid põimivad end pärjaks mu tuulepea kohal

ma olen vihmapiisk
ja punane tulp
Eestimaa nukral põllul
suhkruroog mussooniloitsu embuses
avastamata saarel
koerakoonlane rapsioaasis

ja
minuga
on
kõik
hästi

kummitus

ta on nagu kummitus
kuhu jättis ta oma inimese?
mu nahk on kare, tema oma siidine
nagu silikoon
nagu plekk-katus
nagu keemiast pungil vahukommid
mis sulavad kiiremini
kõrbevad kiiremini
põletavad valusamalt mu päiksest puutumata huuli

ta on kummitus
kuhu jättis ta oma inimese?
kuhu riputas kuivama nahamantli
kuhu annetas siirusepärja
kuhu poetas oma südame

ta on kummitus
aga ta ei kummita
ta vaikib nagu inimene

siisitaja

me oleme roomavad ööloomad
tulikollaste silmadega siisitajad
katkiste küüntega nüüditajad
„siis ma olin noor ja ilus” siisitame
„nüüd ma olen ...” nüüditame

te olete teised, kes kannavad hallitust loorina
kes joovad kulpidest keevat ürgsuppi
teie jaoks pole siis ja nüüd
teie iglud sulavad ja ehitavad end uuesti
teie onnid kasvavad templiteks, templid impeeriumideks

me oleme roomavad ööloomad
huhutame metstuvide kombel südalinnades
me oleme tulikollaste silmadega siisitajad
katkiste küüntega nüüditajad
me süütame jäälõkkeid
ja kevadet kuulutab sulav tulekeel
me oleme tilk tõrva maailma meepotis
ja toodame end rohkem, kui on nõudlust

te olete teised, kes kannavad hallitust loorina
teie kollased hambad siravad tähereana
meie valged naeratused on peidetud peenikeste huulte varju
me oleme need, kes logelevad loorberitel

meenutame, et
„siis olin ma noor ja ilus” ja
„nüüd ma olen”

SEIO SAKS

Muutuvad ajad (re: Runnel)

Siniste õhtute silmus,
roosade lootuste roog,
võõraste vilavais silmis
linnade pideta hoog,
midagi vaikusest ilmus
taandus sõnade voog,
mälu kallastelt silmus,
lootuste sahisev roog.

Kui Caesar hauas keeras

Tüng, mille kündsime,
kas elab üle meid,
siirus kas maetakse
meie luudega?

London

Hernemäe
külmaraju tee
kristallpalee
sadamakandi
lääne-tuimla

eksisin jälle ära
tundmatu laulik
keset novembrit

Kena äraolemine

Lenda mu juurde
vari igavese linna päikesel

lenda mu juurde
ja laota mu üle mustad tiivad

peida terav valgus
liigne heli

naabrid seksivad
naabrid kaklevad
ma ei tahagi midagi teada
kanna mind nüüd

purskkaevude aeda

Mäluharjutus

Mis nad tahavad sust, minevik?
sa pole koridor
pole kuningas
sest sein on langenud
nina murdunud

oled ümmargune kivi
mis ei mahu müüri

ARVUSTUSED

ÜKS MAAILMALÕPP, PALUN! SENI KIRJUTAN, KAEVAN KRAAVI

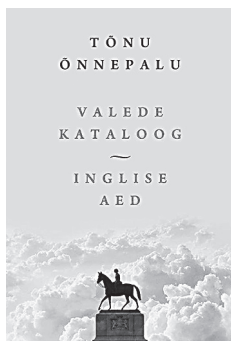
Maarja Helena Meriste

Tõnu Õnnepalu
„Valede kataloog. Inglise aed”
Eesti Keele Sihtasutus, 2017

Sissejuhatus „Valede kataloogi” rabab esmalt äärmise prentensioonikusega, kuid saab tegelikult hakkama üsna kavala käiguga: kui etableerunud kirjanik tunnistab kõik oma sõna- teod ette- ja tagasiulatuvalt valeks, kas siis saab ehk midagi *päriselt* öelda? Sest tõekuulutajaid on palju, neid ei jaksa keegi enam kuulata, ja kui jaksakski, on tõejärgne künism ikkagi halvav. Aga Õnnepalu on üles leidnud tõe viimse varjupaiga: vale. Vale on ju õige lahe kest tõe: esiteks, valele ei heida keegi ette poolvalesust, „segatust tõega”, nagu tõe saab ette heita pooltõesust, „segatust valega”. Teiseks, vale sees saab tõe niisama, rahulikult olla, väljalugemiseks neile, kes soovivad. Kui väljalugejad liiga häirivalt innukaks muutuvad, võib neile targalt meelde tuletada, et see on ikkagi ju vale.

„Valede kataloog. Inglise aed” on selgelt üks mittefiktsionaalsemaid teoseid Õnnepalu loomingus. Aga jällegi, kõike valeks tunnistades saab autor enda käsutusse nii fiktsionaalse kirjutuse hüved (väljamõeldise pelgupaik) kui ka dokumentaalse kirjutuse hüved (ei pea midagi välja mõtlema). Sellisena on teos Õnnepalu andunud austajate seas kindlasti kõrgelt hinnatud, sest selles avaldatakse nii mõndagi varasemate teoste loomisloost, seotusest konkreetsete elusündmuste ja -tundmustega. See lubab kriitikul sõnadesse fikseerida ühe ammu ärganud kahtluse: on intuitsioonivastane käsitleda Õnnepalu loomingut eraldi teostena, sest see ei koosne mitte *teostest*, lõpetatud loomeaktidest, vaid ühest suurest kirjutamisest. Ikka samad teemad, võtted, sümbolid, tegelased (nii vähe, kui neid on), kohati tulevad isegi mõned fraasid ja kollokatsioonid tuttavad ette. Kõik, mis on selgelt ühele teosele omistatav, näiteks mõni tegelane, Joonatan („Hind”), Angelo („Piiriirik”) või Liz Franz („Raadio”), on pigemini kujuks kristalliseerunud ekskursid suure Kirjutamise pinnal, mis, kui neilt mõni diferentseeriv tunnus eemaldada, sulanduvad kandvasse voolu tõrgeteta.

See peegeldub ka n-ö tavalugejate retseptisioonist (sõbrad-tuttavad, internetikommentaariid, blogid jne): Õnnepalult ei oodata mitte uut lugu, tegelasi, isegi mitte uusi mõtteid, vaid *kirjutamist*. Ükskõik millest! Et ainult

kirjutaks. Ja – ei teagi nüüd, kas iroonilisel või hoopis kongeniaalsel kombel – just nõnda „Valede kataloog. Inglise aed” tehtud ongi. Päevikukirjutusena, mille eri osad seob kokku igapäevane kirjutamine ise. Päeva teema on ilmselt selgunud üsna vahetult, inspireerudes kas kirjaniku tähelepanekutest looduses, mõnest värskest loetud raamatust või uudisest, mõtteseigast, juhtumusest. Tõsi, on ka n-ö õnnepalulikke püsitemasid, nagu Välismaa, Igatsus ära, Maa. Ja kuigi formaalselt on sellisele märksõnastik-struktuurile ehitatud vaid „Valede kataloog”, kandub see sujuvalt üle „Inglise aeda”. Nende eraldamine kaheks osateoseks põhineb ennekõike kirjutuse ruumi muutusel: „Inglise aed” on kirjutatud Inglismaal aiatöö-eksiilis.¹

*

„Valede kataloog. Inglise aed” süvendab muljet Õnnepalust kui müütiliselt kirjutama mõistetust (nagu Nipernaadi ja Ekke Moor olid käima mõistetud?). Kirjutamine on ainus, mis olemist kuidagi kergendab, aga täielikult ei päästa. Täielikku vabastamist oodatakse milleltki totaalselt, mitteinimlikult – sõjalt või katastroofilt (armastus- või usulunastusele enam ei panustata): „Kui ei saabu päästvat haigust ega sõda ja ma ei tapa ennast ära, tuleb edasi kirjutada.” (lk 180) Peatükke raamistavad väliselt kas piiblisalm või tähelepanek kirjutamispäeva ilmast, loodusest. Kuid see väline palsam pole eriti efektiivne, sest teksti intuiitiivne kese, mille ümber kõik muu koondub, on sõja- ja katastroofiootus. Natuke ka hirm, aga peamiselt ootus. „See saab olla ainult globaalne katastroof. Me ei tea, mis. Võib-olla pöud ja üleujutused, külm ja nälg. Võib-olla vulkaanipurse. Võib-olla ikkagi tuumapommide plahvatused. Aga miskipärast mulle tundub, et see on midagi mitteinimlikku. Inimene lõpetab küll ise Inimese ajastu, aga mitte oma käega.” (lk 245)

Õnnepalult ei oodata mitte uut lugu, tegelasi, isegi mitte uusi mõtteid, vaid kirjutamist. Ükskõik millest! Et ainult kirjutaks.

Sõda ja katastroof pole Õnnepalul *mõttearenduste* lähtekohad, vaid reaktsiooniliste *tundearenduste* omad. Tunne pendeldab peamiselt vastikuse, jõuetuse ja totaalse lootusetustunde vahel. Sellisena kajab „Valede kataloog. Inglise aed” lehekülgedelt vastu poetiseeritud, müütilise väega Häving, dekadents. Raske otsustada, kas see tuleks individuaalse vananemise-väsimise või hoopiski *Zeitgeist*'i arvele kirjutada, aga dekadents viib silmitsi ühe üsna jahmatava paradoksiga. Nimelt: kogu teksti vältel deklareerib Õnnepalu eemalejäämist ebameeldivast ajast, mille tunnistajaks ta on, ja üleüldse on ka varasema loomingu kandvaim noot

¹ Sel põhjusel ei käsitle ma neid rangelt kahe eraldi teosena.

võõraksjäämine ümbritsevast ajast, elust, teistest inimestest. Aga „Valede kataloog. Inglise aed” on minu lugemuse kohaselt kõige täpsemini kirja pannud midagi, mis peitub praegusaja kultuuris postapokalüptika ja neodekadentsi nime all ning mida justkui peaks kandma noorem põlvkond. Kas oleme tunnistajaks ultrakaasaegsele tekstile, sellisele, kus kirjutaja on pannud kirja „kogu tõe” (või siis kogu vale) iseendast – ja mõne aja pärast mõistame, et see oli ühtlasi

kogu tõde *sellest* ajast? Kas niimoodi loeti 25 aastat tagasi „Piiririiki”?

Õnnepalu teoste kirjanduslikku pinget ei hoia üleval mitte tegevustik, vaid see, kuidas jutustaja/tegelane eri *persona*’sid mõttes läbi mängib, kas parodeerides või siiralt sisse elades.

Naastes moodsate märksõnade juurde, rivistub „Valede kataloog. Inglise aed” ajakujutuse alusel kenasti nüüdsete katastroofinarratiivide jadasse, milles õudus pole mitte lõplikkuses, vaid igikestvas olevikutundes, selles, et eksistents hävingu keskel ikkagi kestab: „Ma ootan sama himukalt lõppu, nagu ma kunagi ootasin alguseid. Ja samas ma tean sellegi ootamise tühisust.

See tühisus, see tühjus on viimne kannatus.” (lk 52) Seesuguse postapokalüptilise tardumustunde on Tõnis Vilu luule kaudu hästi lahti kirjutanud Hasso Krull: „Maailma lõppu ei tule enam kunagi, ja seda pole kunagi olnud ka varem: me lihtsalt elame selle keskel, orkaani südames.”² Lõpuootust, viimsepäevaootust kannab inimese totaalsuseni jõudnud jõuetus.

*

Ja tõesti, väsimus tungib kõigest läbi. Õnnepalu teoste kirjanduslikku pinget ei hoia üleval mitte tegevustik, vaid see, kuidas jutustaja/tegelane eri *persona*’sid mõttes läbi mängib, kas parodeerides või siiralt sisse elades. „Valede kataloogi” esimeses lõigus mängitakse mõne lausega läbi sõjameheks olemine: „... jooksen tümp-tümp, tääk õieli, vaenlasele vastu, torkan, aah! Surnud.” (lk 7) On huvitav, et just selliste maskide mõnelauselises näitamises on tihtilugu peidus tihendatud tegutsemisakt, liikumine, otsustav käitumine. Lisaks on rõhutatud emotsionaalsust ja eksklamatiivsust, mis aga pole omane kiirelt sumbuva erutuse järel maski langetavale kirjutajale. (Statistilise tõsikindluseta) tundub, et maskiproovimised on Õnnepalu tekstides aina lühenenud, kataloogis on ironia ja lootusetus kohal vaat et enne maski näitamist, illusioon on purustatud veel enne, kui lugeja seda kas või natukenegi uskuma saab hakata. Nõnda sedastatakse: „Aga viimasel ajal ei taha fantaasiad ja unistused enam minu juurde tulla. Või kui tulevad, tunnen nad kaugelt ära, vanad igavad tuttavad.” (lk 141) ja „Võib-olla on

2 Hasso Krull. „Tardumusse venitatud avas: Tõnis Vilu utoopiline aeg” – Vikerkaar nr 9/2016, lk 100–108.

kogu mu elu lihtsalt tsükli lõpp. Proovin veel kord läbi kõik oma elud, oma mina võimalused, et saaks lõpuks magama, lõpmatusse.” (lk 167)³

Kui maskide teemal jätkata, siis üks hoiak, mis Önnepalu kirjutustööd läbivalt saadab, on see, et tõeliselt saab näha vaid distantsilt vaadeldes. Kui elus täie-vereliselt osaleda, pole see võimalik, sest osalemise eelduseks on võtta roll, panna pähe mask. Sellest hoiakust tuleb aga probleem: soovimata ise maski kanda, distantseerub vaatleja teistest nii, et vaadeldavate maskilisus aina süveneb. Seda võiks kujutleda ka nii: mida kaugemal asub kirjutaja vaadeldavast maailmast, seda vähem suudab ta haarata vaatlusobjekti kompleksust. Uurimisobjekti jääb tähistama vaid üks pale, tõenäoliselt selline, mis on vaatlejale äratuntav ja sildistatav. Sama protsessi on (küll äraspidiselt) „Valede kataloogiski” kirjeldatud, kui soovitatakse oma perekonnast eemalduda nii vara kui võimalik: „Kui sa oleksid läinud, oleksid sa nende meeles saanud millekski ilusaks ja väärtuslikuks, muutumatuks. Kauniks mälestuseks, kadunud pojaks, keda alati on magus koju oodata.” (lk 19) Ühesõnaga, lubada neil asendada tegelik inimene sobiva kujutlusega temast ja mitte seda illusiooni kuidagi lõhkuda.

Hea näide tüübistamisest on peatükis „Heategevad daamid”: „Hommikul intervjueriti raadios ühte üdini positiivset noort naist. Nagu nad on. Meie ajastu *heategevad daamid*. Nad tegutsevad kas kunsti alal või MTÜ-des, nad kaitsevad loodust, lapsi, perekonda, usku, vähemusi, kõike, mis on kindlasti hea.” (lk 54) Heategevate daamide ajaloolise vastena on toodud 19. sajandi *dames bienfaisantes*. Need tüübid võnguvad kuskil stereo- ja arhetüübi vahel: neis on rohkem sügavust kui moodsal klišeel tugineval stereotüübil ja vähem üleajalist totaalsust kui arhetüübil. Selline tüübistamine teeb kahetsusväärset lihtsaks inimese hukkamõistu talle omistatud *persona* ja selle külge haagitud väärtuspaketi alusel. Neis tüüpides, mida inimesed justkui esindavad, aga millega nad ju tegelikult ei võrdu, on kerge tuvastada silmakirjalikkust või eetilist viga. Inimese ühitamine *persona*’ga muudabki kirjutaja ümbritseva suhtes küüniliseks ja sulgeb ta endasse. Tõe huvides

tuleb öelda, et heategevate daamide tegutsemine on Önnepalu arvates siiski parem kui mittetegutsemine, kuigi iroonianoot ei lahustu ka selles andestuses. On veel tüübistunud „pärisinimesed”, suurtäheliselt märgitud Tädi ja Onu, Kuninganna. Ja mitte ainult: on ka Bussipeatus, on Pomm, Vanaisa, Tatarlased ja Barbarid. Nõnda aimub, et ehk oleks õigem neid tüüpe

3 Kas eri olemisvõimaluste läbikatsmise alla ei liigitu avaramalt võttes ka terviklike fiktsionaalsete karakterite olemasolu? Neid pole Önnepalu proosas juba mõnda aega näha saanud. Siiski tuleb siinkohal aus olla ja tunnistada, et selle suundumuse küsimärgistab kirjaniku siirdumine näitekirjandusse, kus tegelastest loomulikult puudu pole.

lugeda mitte sellena, kuidas kirjutaja vaatab maailma, vaid kuidas maailm vaatab kirjutajasse: milliseid printsiipe väline maailm sisemises äratav. Mittetüübistuvad ainult need inimesed, kes väga lähedal on: „Kataloogis/Aias” on see kirjutaja keskkonnas võrdlemisi püsivalt figureeriv A., temast räägitakse väga vähe, aga ta on.

*

Väsimus ilmneb stilistiliselt õnnepalulike paradokside ja sümbolite maneerlikuks muutumises. Näiteid paradoksidest: „Sain temast aru, isegi kui ma millestki aru ei saanud.” (lk 50); „Miks on see lihtne õnn nii kättesaadav? Isegi kui ta on nii kättesaadav.” (lk 83); „Varsti on kogu maailm nendega kaetud. Või siis pole.” (lk 102); „Aga sellest, mida inimesed teevad, ei maksa kunagi mõtet otsida. Pigem sellest, mida nad ei tee.” (lk 149). Näib, et teesi-antiteesi konstruktsioon, mille abil varem tühistati levinud mõtteautomatisme (ja paiguti, tõsi, tehakse seda praegugi) ja värskendati mallmõtlemist, muutub „Kataloogis/Aias” juba rutiin-

seks, etteaimatavaks vastupidi-tegemiseks. Sellega kõrvu on tekstis palju sümbolipotentsiaalset raskeid märke, selliseid, mis on Õnnepalu varasemas loomingus juba kanda kinnitanud. Ometi tundub, et nüüd loobitakse neid üsna hooletult, et öelda: kõik, mis tähendab väga palju, ei tähenda sama hästi mitte midagi.

Leidub küll üks allusioon, mis tekstis eri kujul aina naaseb ja on tõepoolest kõnekas: viide Vargamäe Andresele. Kirjutaja pihub, et ta ei taha enam linna ega Euroopasse, sest seal ei sündinud oodatud pääsemist. Nii teeb ta siin ja seal maatööd, eriti kraavitööd: „Aga kraavid tahavad iga kevad jälle puhastamist. Üks kevad, üle-eelmine, isegi kaevasin uusi. Kraavitöö on tore töö. Lootsin eile ka, et ehk kraavide puhastamine teeb rõõmsamaks.” (lk 28) Maale naasmine pole Õnnepalu jaoks looduslähedasema eluviisi lootusrikas rehabilitatsioon, ökoidüll, vaid lüüasaanu tagasipöördumine maa kohale küürutama. Tööd lõpetades selga enam „päris sirgu ei saa” (lk 129). Maatöö, kange turi ja igapäevane piibil lugemine, just nii nagu Andresel.

*

„Valede kataloogi. Inglise aeda” on raske lugeda (ja raske arvustada!), sest see on selgelt võrsunud isiklikust raskusest. Ehkki nüüdisaja kirjandusuurimine üritab agaralt tegeleda enam teksti kui autoriga, tuleb tunnistada, et viimaste aastate eesti ilukirjandus ei tee seda sugugi lihtsaks. Kui

kõrvutada kõnealuse teosega Maarja Kangro „Klaaslast”, Tõnis Vilu „Kinki psühholoogile”, Neon Musta „Ma tahan olla tema”, isegi Andris Feldmanise düstoopilist „Viimast tuhandet aastat”, teravneb tunne, et ilukirjandusse on kolinud miski, mis (sotsiaal)meedia kiirtähelepanu eest võitlevas aruteluruumis endale kohta ei leia. Kas on ilukirjandusest saanud viimne pelgupaik pikkadele, põhjalikele, nüanseeritud monoloogidele, kuhu lisaks mõtetele saab kirjutada ka *tunnet* ja *kogemust*?

INIMENE JUMALIKU JA MAISE VAHELÜLINA

liris Viirpalu

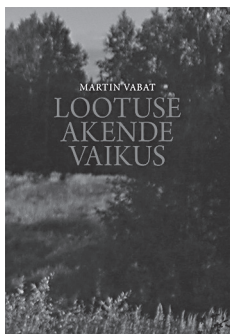
Martin Vabat

„Lootuse akende vaikus”

Eesti Keele Sihtasutus, 2017

Martin Vabati viiendas luulekogus „Lootuse akende vaikus” liigub autor maistelt ja sotsiaalsetelt radadelt sisemaastikele ja -seisunditele. Möödunud aastal ilmavalgust näinud kogu sobib lugemiseks iseäranis talve ja kevade pöördepunktil, ajal, mil loodus hakkab lume alt välja sulama ja päevad võitlevad end pikast ja pilkase pimedast ajast iga nädalaga aina pikemaks. Samamoodi nagu talvest toibuv looduses, püüeldakse ka siin väsimusest, tüdimusest, tuimusest ja madalseisust uue hingamise, lausa uue hinge või maailmatunnetuse poole. Kogu kannavad loodusmetafoorid: loodusejõudude ja nendega seostuvate omaduste kaudu väljendab autor erinevaid seisundeid ja emotsioone, aga ka emotsioonitust. Nii võib Vabati uues kogus näha mööndustega ka loodusluulet.

„Lootuse akende vaikust” läbib tugev hinge ja keha duaalsus. Autor eraldab vaimu ja hinge materiasest, seades esimese jumaliku ja igavikulise pärusmaale, teise maise elu ajutisusse. Ühtlasi on hing kõrvutatav elujõuga – elujõust tühjaks jäänud inimene on pelk keht, kes on suletud oma õnnetusse, tühjusesse ja tuimusesse. Dualistliku ilmatunnetusega on seotud ka soov kaduda, sulada või haihtuda ehk maisusest vabaneda: ihulist olemist nähakse takistusena, olematuseks saamise soov viitab (tagasi) hingeks saamise püüele, millele Vabat leiab erinevaid sõnalisi sümbolvasteid, olgu selleks „sulamine” (lk 10, 17, 30, 32, 33), „suitsemine” (lk 16), „hõljumine” (lk 12, 16), „voolamine” (lk 34), „ära tantsimine” (lk 34) või lihtsalt „vabanemine”, „priiks laskmine” (lk 25, 33). Ka mõnedel looduselementidel on vabastav roll, iseäranis tuul ja veel, mis võimaldavad puhumise või voolamise kaudu hingel vabaneda või vähemalt „valgeks ja uueks” (lk 63) saada. Autor tõdeb korduvalt surma ja kaduvusse libisemise paratamatust, mis mõnel juhul saavutab leidliku ja omapärase kujundileiu kaudu tõelise poeetilise sügavuse: „Lõpuks peame kõik uppuma, / uppuma teisele poole” (lk 17). Vormilt minimalistlikel ja sisult tõeliselt tähendusrikkastel ridadel on eksistentsialistlik ja koguni religioosne mõõde: surm on kui uppumine teisele poole, isegi, kui me ei tea midagi sellest, mis „teisel pool” ootab.

„Lootuse akende vaikuses” avalduv religioosne maailmatunnetus on esil ka Vabati varasemates luuleraamatutes „Naerutaltsutaja” (2009) ja „Hargumine” (2014). Mina-hääl tunnistab end kuuluvat enam jumalikku kui maisesse sfääri, millest tuleneb ka igatsus millegi muu järele. Vahest kõige selgemini väljendub jumalikkuse tunnetamine luuletuses „... looja silm sukeldub minusse maailma kaema” (lk 39), religioosse ilmavaatele viitavad nii teksti esirida kui ka read: „Ainult üks igavene taevasilm, üks pikk kevadine päev, / vaatab minust lõpuks siiski läbi”. *Mina*-hääl on justkui millegi kõrgema ja väerikka kanal, aimub arusaam inimesest kui ühest elu avaldusest jumalikult loodud maailmas. Ka kehahinge duaalsust võib näha kristliku ilmatunnetuse osana. Nagu sõnastab Vabat: „Kehalise olemasolu talumatu raskus vajub taas / hinge peale nagu jääaeg.” (lk 52) Keha on paindumatu, jäik, maine ja võib koguni vanglaks saada ning sealt ihkab hing ära – oma päriskoju.

Teispoonsus, kuhu *mina*-hääl igatseb, asub tõepoolest *teisel* pool – see on (meta)füüsiliselt tajutav ja tunnetatav paik, kus hing saab end tõeliselt vabaks lasta, nagu kirjutatakse luuletuses „Kukkusin hingeserva pealt kehade merre” (lk 16). Sellest tekstist leiab „hingeserva”, „õhulise serva”, „igavikupiiri” ja „kahepoonsuse” kaudu viiteid ilmaruumile kui hinge päriskodule, ruumile, kus hing liigub erinevate olemise tasandite vahel. Nõnda kerkivadki esile metafüüsilised ja sümboolsed piirid, servad ja paigad ruumis. Keskmes on ka ruumiline aspekt: läve ületamine markeerib olemuse või kuju muutumist, astumist maisest ja kehalikust siitilmast metafüüsilisse teispoonsusse. „Seepärast pelgangi ihulikku ilma, / sest mu kodu on ju seal / teiselpool sedasama õhulist serva.” (lk 16)

**Vabat eraldab vaimu ja hinge
materiasst, seades esimese
jumaliku ja igavikulise pärusmaale,
teise maise elu ajutisusesse.**

Kõige kõlavamad on elu ja inimeseks olemist täpselt kirjeldavad kujundid nagu „Elu on nagu nähtamatu pallivise, / kaar üle ihulise tegelikkuse.” (lk 27) See rida peidab endas mõjusat metafoori, mis seab taas vastakuti maise, kehalise pärismaailma ning millegi, mis füüsiliselt tajumatu, kuid siiski aimatav. „Elukaar” on tuntud kõnekujund, elu kui „nähtamatu pallivise” lisab aga kujutluslikku ruumi – pallivisega viidatakse millelegi, mida inimene ette ei näe ning mis on pigem metafüüsiline. Leiab ka mõttelise maailma ja väärtustega seotud tõdemusi, selgeid äratundmisi või tabamusi: „Ilu ja õnn poeb juhustesse.” (lk 45) Kus siis ikkagi paikneb inimene, kus on tema pärisolemus? Just seda autor transtsendentaalsetes, aga ka maisemates, loodusnähtusi kirjeldavates tekstides otsibki.

Keelelistest kujunditest ja poetilistest mängudest domineerivam on aga teatava tundmuse sõnastamine. Vabati stiil on õhulisem ja tundeküllasem kui eelmistes kogudes – seni on prevaleerinud pigem kirjeldav-proosaalik kirjutamislaad. Kui kõrvutada värsket luulekogu aastal 2009 ilmunud „Naerutaltsutajaga”, torkab erinevus silma eelkõige igapäevaelutoiminguid kirjeldavates tekstides, mis mõjuvad nüüdisühiskonna suhtes iroonia- ja kriitikanoodina. Nii leiab „Naerutaltsutajast” ridu nagu „Vaatasin gmailist su saadetud pilti / sa ei paistagi nii ära- / lennanud.” (lk 54) või „Sina oledki kubjas / ja orjanäru ühtaegu / Teed töö ja raha tegu / Teed edule jalategu” (lk 28). „Lootuse akende vaikuse” mõtisklevas-kahtlevas, kohati romantilise stiiliga proovitakse leida aga viise, mis hingerahuseisundile lähemale viiksid. See on rahutu inimese püüd vaikuse, lihtsalt olemise poole – korruga nii äratahtmise kui ka kojujõudmise ihalus, mitte pidev soov hinnanguid anda, suhestuda ja kirjeldada.

Nagu eelmisteski kogudes, on ka „Lootuse akende vaikuses” olulisel kohal loodustunnetus. *Mina*-hääle püüd loodusega ühenduda seguneb ümbritsevas keskkonnas ja elusaines sõna otseses mõttes (jumala) loodu nägemisega. Loodus domineerib nii meeleolulooja kui ka kujundilooja alusena: inimese hingeseisundid ja meeleolud seatakse vastamisi looduspiltide ja -hääldetega, luues üldmulje inimesest kui terviku osast, mitte isoleeritud süsteemist. Sellele osutavad näiteks read: „Olen taeva liivatera, // valguse peegeldus kõikjalt mujalt sinna, kus ma olen.” (lk 38) Tervik on aga osade summast suurem – inimese olemus ei koosne üksnes kehast, mõtetest, kogemustest ja emotsioonidest, vaid sellel on ka vaimne ja hingeline mõõde. Ühelt poolt maise, teiselt poolt hingelise eksisteerimisega on inimene otseku üs endast suurema ja vägevama hingestatud elu avaldus. Just seda viimast autor rõhutabki, kujutades ühelt poolt jumalikkust ja igavikulisust, teisalt igatsedes looduse või looduselementide omadusi (voolavust, vabadust, kõikehõlmavust).

Lisaks kirjeldab *mina*-hääle, eriti teose teises pooles, seisundit, mida tänapäeva meditsiin tunneb depressioonina. Arvestades pea igast tekstist kajavat vabanemisesoovi ja tungi jumalikkuga ühenduda, võib seda kõrvutada šamanistliku paradigma ja sellest lähtuva olukorraga, kus uskumuse järgi on haige hingel midagi häda ning šamaan, muutudes ise vaimolendiks, läheb haige hinge tagasi tooma. Ka „Lootuse akende vaikuses” käsitletakse depressiooni eelkõige *hinge* haigusena: olukorraga, kus hing on liimist lahti või n-ö kodutu. Seisundikirjelduste tagant peegeldub teatav pidetud, hinge vaev ja vaimu tühjaksvoolamine. Samas on huvitav, kuidas Vabat on hoolimata emotsionaalselt

keerulistest, isegi masendavatest teemadest kirjutanud nii, et lugemiselamus raskeks ei muutu.

Nõnda ei ole tegu lihtlabase „ängi-raamatuga”, vaid eheda hingeseisundite luulekeelde ülekandmisega. Selmet kirjeldada ängi ja depressiooni proosaliselt, on emotsioonid või emotsioonide puudumine valatud tundeküllasesse kirjutuslaadi, mis toob lugeja tegelikult *mina*-hääle kirjeldatud kogemusele lähemale kui vahetu ja puhas, n-ö kliiniline kirjeldus. Kui näiteks „Hargumises” on psühhiaatria haigla mee leolusid ja olustikku edasi antud üsna kainelt-kaalutlevalt, siis „Lootuse akende vaikus” viib lugeja teisele tasandile: Vabat ei kasuta oma seisundi ja mee loolu kirjeldamiseks enam bioloogilisi ega argiseid termineid ja väljendeid, vaid kõrvutab mee loolu looduspiltidega ja toob sisse sakraalse mõõtme. Need tekstid portreteerivad hinge madalseisu ja inimese sisemise rõõmu ja külluseallika tühjaksnõrgumist. Pealkirigi viitab ängile just lüürilise kujundlikkuse kaudu: ei vaiki mitte rõõm või õnn, vaid „lootuse aknad”. Ka

Selmet kirjeldada ängi ja depressiooni proosaliselt, on emotsioonid või emotsioonide puudumine valatud tundeküllasesse kirjutuslaadi, mis toob lugeja tegelikult *mina*-hääle kirjeldatud kogemusele lähemale kui vahetu ja puhas kirjeldus.

„Lootuse akende vaikus” ise on äärmiselt jõuline kujund, andes edasi tühjuse ja mee leheite, käegalöömise seisundit, kus läinud on ka viimane ölekõrs ehk lootus, mis peaks inimest sellises olukorras püsti hoidma. Kui lootus vaikib, mida on siis hingelgi kosta?

Võrreldes Vabati varasemate kogudega on „Lootuse akende vaikus” tuntavalt poeetilisem, tunnetuslikum, peegeldades paikade ja olustike asemel enam *mina*-hääle sisemaastikke. Kui „Hargumises” kirjeldati olmelisi ruume, kus annavad tooni kohtumised teiste inimestega, siis siin on esil igavikulised teemad ja ruumid. „Lootuse akende vaikus” kohtub *mina*-hääle justkui omaenda erinevate kihistuste, seisundite ja emotsioonidega. Luulekogu ongi ühe mee leseisundi koondportree, mis värvib korraka nii jõuliste kui ka haprate ja lüüriliste kujundite toel pildi ängi ja tühjusetunde nüansseeritusest ja sellega kaasnevast (ära) pääsemise lootusest. Keskmes on kontrast reaalse-aise tegelikkuse ning igavikulise, hoomamatu ja äraseletamatu paiga vahel, kuhu inimese hing kuulub ja tagasi ihkab. Ning päris lõpus lubab end akende ja looduse kaudu kumavast valgusest aimata ka lootus.

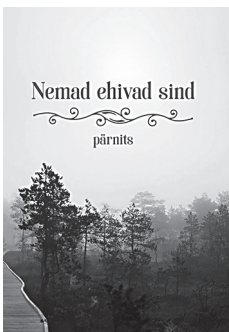
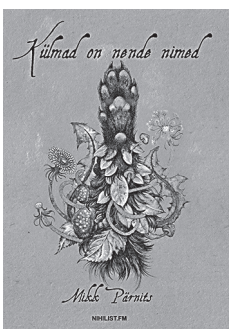
MIKK PÄRNITS JA 21. SAJANDI ARBUMINE

Hele-Mai Viiksaar

Mikk Pärnits

„Külmad on nende nimed” (nihilist.fm, 2015),

„Nemad ehivad sind” (Eesti Keele Sihtasutus, 2017)

Mikk Pärnits on eesti kirjanduses aktiivne olnud juba aastast 2005, mil ilmus tema esikteos „Näiv on jääv”. Tõelise grafoomaanina on ta teinud katsetusi mitmes žanris: kirjutanud mitu lühiproosakogu, laste- ja noortekirjandust, ka detektiivromaanide. Laiema avalikkuse jaoks on Pärnits tuntud eelkõige vastuoluliste artiklite ja arvamusalvade tõttu, mis just viimasel ajal on meedias erilist kõneainet pakunud.¹ Seetõttu võib paljudele tulla üllatusena, et terava keele ja kohati vulgaarse sõnakasutusega autor on muu hulgas kirjutanud sellised luuleread: „kanarbik on sinu rada, mulle laiub linnutee / loomakarja järel kõnnid, minu hinge karjane”.² Pärnitsa loomingu üks põnevamaid aspekte on omanäoline keelekasutus, mis mõjub ühtaegu loitsimise, värdmurde ja skisofreenilise sonimisena. Ometigi on iga lause puhul ilmne, et pealtnäha lohakalt ja rutakalt paberile puistatud sõnade taga peitub omaette elufilosoofia. Kindla stiiliterviku loovad Pärnitsa avaldatud loomingus kaks teost: proosakogu „Külmad on nende nimed” (2015, edaspidi KN) ning esimene luuleraamat „Nemad ehivad sind” (2017, edaspidi NES).

Proosa- ja luulekogudest on raske leida kohti, kus „päris” Mikk Pärnitsale äsada saaks, ent ometi ei puudu nendes isiklik mõõde. Autor ei käsitle ilukirjanduses argiteemasid, ühiskondlikke probleeme ega suhtedraamasid ning kui tänapäeva luules ja belletristikas laiemaltki domineerivad urbanistlikud teemad, siis tema loomingus on esil hoopis loodus: „Tallinna elu muudab inimese vist inimvareks, mulle linnatemaatika ei meeldi ja see justkui teeb loovast inimesest *copywriter*’i”.³ Loodus mõjub turvalise pelgupaigana, kus valitseb vaikus ja üksildus, suisa hüljatus.⁴ Märkilisena mõjub ka see, et Pärnits inimestest peaaegu ei kirjutagi (kui välja arvata mitme armastusluuletuse adressaat, kes näib samuti olevat rohkem loodusjõud kui inimene): kesksel kohal on hoopis loomad, antropomorfsete omadustega loodusnähtused ning tume jõud või kosmiline kurjus, mis „kraabib välja pimedamast” (KN, lk 9). Sestap võiks ekslikult

- 1 Nt Mikk Pärnits. „Lühike ülevaade Eestist kui apartheidiiriigist” – ERRi kultuuriportaal, 15.07.2017.
- 2 Kogus „Nemad ehivad sind” pole leheküljenumbreid märgitud.
- 3 Mikk Pärnits. „Sinamäe jookseb viie aasta pärast Tartu maratoni” – ERRi kultuuriportaal, 05.06.2017.
- 4 Muide, mõlemas kogus on üks läbivatest kujunditest mahajäetud linnupesa: „ja mahajäetud pääsupessa korjan sulle marju” (NES).

Autor ei käsitle ilukirjanduses argiteemasid, ühiskondlikke probleeme ega suhtedraamasid ning kui tänapäeva luules ja belletristikas laiemaltki domineerivad urbanistlikud teemad, siis tema loomingus on esil hoopis loodus.

eeldada, et Pärnitsa looming sobib hästi näiteks eelmise sajandi eesti loodusluule või Jaan Oksa süngete proosapalade sekka, kui autor ei oleks tekstide sisse pillanud vihjeid, mis need selgelt tänapäevasesse keskkonda asetavad: „situb matrixit” (KN, lk 86), „esimesel deidil tahan suga rääkida / poliitikast” (NES).

Looduskirjeldustes on midagi vaevutuntavalt sünget ja ähvardavat: pidevalt korduvad sellised motiivid nagu „magma”, „äike” ja „vulkaan”, mis esialgu minakirjutajat keskkonnaga ei seosta, küll aga sisaldavad need ürgset ja võimast jõudu. Loodusluules on alati midagi universaalset, kõigile mõistetavat, hoolimata sellest, kas ollakse kasvanud üles mändide või palmide all, ent Pärnits manab silme ette just Eesti looduse: tekstides tegutsevad rebased, hundid, sipelgad ja karihiired. Kanarbik, pihlakad ja rabamarjad toovad sõõrmetesse metsalõhna: „sõnjalapuhmad sinu suus, kasteheinajuus / leevikese pillat’ õunaseeme kasvab tasahilju kopsudes”

(NES). Seetõttu tekitavad pisut argisemas laadis kirjutatud luuletused võõristust (nt „esimesel deidil tahan suga rääkida poliitikast, religioonist rahast” või „kaubamajas temata, sünnist kuni surmani” (NES)). Tekib umbes samasugune tunne, nagu kuulaks Arvo Pärti ja ühel hetkel on keset sulnist klassikalist muusikat lühike tehnopala. Ebakõlade loomine võib Pärnitsa puhul olla väga teadlik valik, sest ka „Külmad on nende nimed” sisaldab konteksti justkui sobimatuid sõnu ja lauseid. Vahest osutab autor selle kaudu, et iga lause on eraldiseisev üksus, mis teksti sisu korruga loob ja lammutab.

Kogu „Külmad on nende nimed” ei ole lihtne lugeda, sest see koosneb lõputust, palavikulisest ja intensiivsest teadvusevoolu kirjeldusest – tekib umbes samasugune tunne, nagu kuulaks sõpra psühhotroopset trippi ümber jutustamas. Kujundeid ja oksüümorone on üleliia, mistõttu on neid raske nautida, sest lõpmata pikad laused ei anna lugejale hingetõmbepause. Teksti on väga tinglikult liigendatud, peatükkidel ei ole läbivat narratiivi ning need mõjuvad pigem loitsuseeriana. Samuti eirab Pärnits kirjavahemärke, teeb ilmselgeid kirjavigu ja näib suisa sihilikult demonstreerivat, et tekstid on loodud justkui transis olles: „Rääkid’ püha keelt on ärgata üless, jääda pidevasse ärkamise seisundisse ja siisei võta sind surm ega uni.” (KN, lk 67). Sedasi samastab autor ennast teadlikult prohveti või šamaaniga, kelle eesmärk on väljastpoolt tulevate ja meile mõistetamatute sõnumite vahendamine. Sellele osutab ta ka ühes artiklis: „Küll aga nõustuvad paljud nõiad sellega, et nemad

on vaid kanal või Värav, mille kaudu avaldub mujalt tulev jõud. Seega ei pea nad end tolle jõu allikaks, vaid ainult edastajaks.⁵

Sealsamas mainib Pärnits, et nõidusest kõnelemiseks on vähe keelelisi vahendeid – enamasti räägitakse sellest liiga ratsionaalselt. Amar Annus on nõidusega seotud uskumusi seletanud maagilise idealatsiooni mõiste kaudu, kus nõidusesse uskuma hakkamiseks tuleb ilma pikema analüüsimiseta järeldesteni hüpata.⁶ Sestap ei olegi võimalik üleloomulikku mõistuse kaudu seletada. Praegusel ajal, mil nõidusega seotud teemad on suisa kommertslikuks muutunud (vt ka „Selgeltnägijate tuleproov”, horoskoobid, kristallide abil tervendamine), võiks ka Pärnitsa loominguga esoteerilise *new age*-umbluu alla liigitada. Ometigi on seda raske teha, sest kuigi teataval määral võib tema prohvetlik hoiak kergelt muigama ajada, on just keelemaagia see, mis lugejat köidab ja lummas.

Praegusel ajal, mil nõidusega seotud teemad on suisa kommertslikuks muutunud, võiks ka Pärnitsa loominguga esoteerilise *new age*-umbluu alla liigitada. Ometigi on seda raske teha, sest kuigi teataval määral võib tema prohvetlik hoiak kergelt muigama ajada, on just keelemaagia see, mis lugejat köidab ja lummas.

sest kuigi teataval määral võib tema prohvetlik hoiak kergelt muigama ajada, on just keelemaagia see, mis lugejat köidab ja lummas, nagu märgib ühes arvustuses Heli Allik: „Kõik need hääled, žanrid ja lugemisviisid toimivad samas korraga, mitte ükski tähendus ei jää lõplikult kinni. Pudelid tuleb välja kord üks džinn, siis jälle teine. Igal leheküljel keerab tekst ette uue näo. Ja niimoodi lõpmatult. Tere tulemast Pärnitsa nõiaringi!”⁷

Ehkki Mikk Pärnits on suur enteriluule kritiseerija,⁸ ei ole alust väita, et ta ise rangelt vormist kinni hoiaks, sest tema loomingus on kesksel kohal hoopis kõla- ja keelemängud ning rütm: „siug või suits sa? / minu ümber suikund magama // siis vulkaanina ma / liigun tasa // magmana” (NES). Üldse on „Nemad ehivad sind” vormiliselt hoomatavam kui „Külmad on nende nimed”: kui Pärnitsa proosat iseloomustab üleüllus, siis tema luulekeelele on omane ääretu minimalism. Kõik üleliigne on eemaldatud, et olulist paremini esile tuua. Väga paljud luuletused on pelgalt üherealised lausungid nagu „vari, vari, oota ööd”. Omal kohal on ka loitsivana mõjuv keelekasutus: „du’n paber / mes tähhed sää! / mes laused, kui kostup sookure ääl? / ‘du’n paber / ‘du’n paber.” (NES). Samas annab Pärnits ninanipsu neile, kes proovivad ta loomingu üleliia analüüsida: näiteks ei tähenda esialgu müstiliselt ja šamanistlikult kõlav „du’n paber” mitte midagi muud kui „udu on paber”, mis saab selgemaks alles rõhukoma mõttest arusaamisel. Kohati meenutab tema luulekeel arbujaid – peamise

5 Mikk Pärnits. „Keele nõiduslik mõju. Sõnumise ja algkeele otsinguil” – Sirp, 24.03.2017.

6 Amar Annus. „Muistse Mesopotaamia nõidustekstid” – Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2017.

7 Heli Allik. „Mikk Pärnitsa nõiaring” – Vikerkaar 6/2015.

8 „Värske Rõhu suvenumber võiks olla rõõmsam ja julgem” – ERRi kultuuriportaali, 20.06.2016.

paralleeli võiks tõmmata Uku Masingu emotsionaalse ja müstilise loodusluulega. Stiililt ühtset tervikut loovate luuletuste sekka on sattunud aga ka mõni tekst, mis ei moodusta teistega sümbioosi ning mõjub kergelt kulunud ja pisut liialt punnitavate kujundite kuhjumise tõttu noore luuletaja esimeste sammudena: „keegi kaevab kellelegi kuskil hauda / sinu ja minu vahele öösel laskub vari” või „mis siis kui ainult me varjud on tõesed” (NES). Tõtt-öelda ei ütle sellised read midagi, mõjudes muidu omanäolises kogus banaalsetena.

Pärnitsa luulekeelt võiks tinglikult nimetada ka kunst- või värdmurdeks. Kui Jaan Oks ja Johannes Aavik oleksid kahasse kirjutanud, oleks tulemus ilmselt sarnane olnud. Markantseima näitena mõjub järgnev lause: „Ses jões sümbolit ja vormit, need siis läbi inimeselooma voolavat ja pidevas liikumises. So veressa ka väikseda loomada, need oma maailma elukada” (KN, lk 12). Kohati näib, et Pärnits on inspiratsiooni kogunud vanast kirjakeelest ja rahvaluulest,

Pärnitsa luulekeelt võiks tinglikult nimetada ka kunst- või värdmurdeks. Kui Jaan Oks ja Johannes Aavik oleksid kahasse kirjutanud, oleks tulemus ilmselt sarnane olnud.

teisalt arendab ta seda edasi. Arhailiselt mõjuvate sõnade vahel esinevad sobimatuina mõjuvad tühikud, mis vahepeal hoopiski puuduvad, viidates sellele, et tekstid on loodud klaviatuuri, mitte sulepeaga: „Ma aina vähem, a kesetunenägut mäletan” (KN, lk 12). Tekst on meeletult tempokas, autor tahab mõeldu palavikuliselt ja võimalikult kiiresti paberile saada, ta on justkui vaevatud: „Teevad su keha hullumajaksa kustsa ei suuda põgeneda ja keegi sind aidatai saa” (KN, lk 62). Proosatekste ei ole toimetatud ning need mõjuvad toorena – see aga peaks viitama, et tekstid on võimalikult ehedad, neis puudub konstrueeritus. Nõnda presenteerib Pärnits ennast taas tänapäevase šamaanina, kes kanal dab kosmilisi sõnumeid ja samal ajal taganeb autorlusest: „Siinkohal lõpetan ma nendest kõnelemise ää, sest nad esiteks seavad mu sõnasid ja teiseks.” (KN, lk 31)

Kui tänapäeva noored luuletajad liiguvad enamasti linnamaastikul, siis Mikk Pärnits hulgub üksiku hundina metsas, tuttavas ja ohutus keskkonnas. Inimeste asemel on tema loomingus keskel olevused, kes „näitavad ennast harva, kõnnivad inimestesse vahel ja ei näita suurt huvi miski maise vastu ja tapavad nagu kusevad ja nuuskavad, nad korruga mitu asja ja nad mäletavad selgelt oma päritolu ning nemad on puutumatud ja igavesti pühad ja nende vannideks on massihauad ning roosiokkad ja nende imeteod hävitavad hingesida ja toovad mõrasid meeltesse.” (KN, lk 63) Nii „Külmad on nende nimed” kui ka „Nemad ehivad sind” puhul on domineerivaks motiiviks üleloomulik jõud,

soov kirjeldada kirjeldamatut või selgitada inspiratsiooni sügavamaid tagamaid. Pärnits on pidevalt algkeele, kõige ürgsema ja lihtsakoelisema eneseväljenduse otsingutel. Tundub, et sellest järgmine tasand on autori ja lugeja vaheline telepaatiline side, mida mööda nägemused liiguvad: „see keelon loomise keel ja sa muutud ise autoriks nõnna, lood maailma ja iseennast, igavesest ajast igavesti nüit japraegust.” (KN, lk 68)

LUGU SELLEST, KUIDAS ÜKS KLUBIVÕILEIB ELU PÄÄSTIS

Melissa Tuuling

Steven Vihalem
„Welcome 2 hotel Breyn-Fach”
Eesti Keele Sihtasutus, 2017

Steven Vihalem on tegelenud tõlkimisega ja tema luuletusi võib leida internetiportaalist nihilist.fm, kuid debüüdi tegi ta üle-eelmisel aastal romaaniga „6ism2e_dpi_error: _unsupported_personality”. Kui see teos kuulub ulmekate hulka, siis „Welcome 2 hotel Breyn-Fach” ulmeromaan kindlasti ei ole. Detailselt hotelliäri kirjeldav teos tundub kohati nii päris, et seda võiks nimetada lausa pihtimuslikuks dokumentaalaromaaniks. Seda näitab ka raamatukaas, millel on kujutatud tuntud Tallinna hotelli. Kuid nagu ka autor tagakaanel märgib, ei ole see dokumentaalteos, vaid läbinisti ilukirjanduslik romaan.

Kõigepealt torkab silma teose keelekasutus. Minategelase Sini kõnekeel on täidetud mahlakate ropuste, slängi ja võõrkeelsete väljenditega. Kohata võib näiteks prantsuse ja hispaania keelt, kuid eesti keele kõrval domineerib siiski inglise keel. Sellest ühe osa moodustavad hotellindusega seotud mõisted (näiteks *check-out*, *housekeeping*) ning teise osa iga päev kasutatavad väljendid, mõned neist ropud (näiteks *fuck*, *fling*, *bulletproof*). Lisaks kombineerib autor eesti ja inglise keelt, millest vormuvad hübriidsõnad nagu *yuppie-jumalad*, *öö-concierge*. Kui esialgu võib Vihalemi keelekasutus võõristavalt mõjuda, siis huvitaval kombel sulanduvad släng, vulgaarsused ja ingliskeelsed väljendid teksti nii, et ei ole häirivad ega tehisklikud. Ühelt poolt aitab sellele kaasa voolav ja sorav jutustamisstiil, mistõttu ei muuda roppused ega släng teksti konarlikuks, teiselt poolt see, et samu või sarnases stiilis väljendeid kohtab mujalgi: Facebookis, filmides, seriaalides jne. Teose keel näitab ka, milliseks on tänapäeva eesti keel muutunud. Tänapäeva noored puutuvad interneti ja muu meedia vahendusel kokku eri kultuuride ja keeltega, kust laenatakse sõnu ja räägitakse lõpuks segakeeles. Arusaamatuks jääb, kas autor on ilmeka keelekasutuse kaudu seda olukorda kritiseerinud või on tema eesmärk näidata, kuidas eesti keel pidevalt muutub.

Mööda ei saa vaadata ka vaimukatest paralleelidest ja väljamõeldud sõnadest. Näiteks nimetab Sini Breyn-Fachis olevat kohvimasinasse pandavat piima „kosmosepiimaks” (lk 178),

sest see säilib erinevalt tavalisest piimast igal tingimusel ja mitu korda kauem. Samuti mõjub humoorikalt Sini kirjeldus endast kui orelimängijast, kui ta tööarvutisse kiirelt ja pühendunult infot sisestab: „Taon klaviatuuri klahve, justkui oleksin ma orelimängija kirikus, maalin kõik asjad ülevaks ja suurejooneliseks.” (lk 88) Vaimukas on ka ütlus „elu tunnusmärkidega laip” (lk 100), mida peategelane kasutab tööle minnes oma hetkeseisundi kirjeldamiseks. Väljendid on humoorikad ja pea alati on nende taga sügavam mõte – näiteks kosmosepiima ehk säilitusaineid täis ebatervislikku piimalaadset toodet mainides osutab Vihalem sellele, et ettevõtte ebainimlik suhtumine oma töötajatesse võib väljenduda pealtnäha tühistes asjades, mis kokkuvõttes võivad siiski suurt rolli mängida. „Elu tunnusmärkidega laip” osutab aga sellele, et peategelane on läbi põlenud: näiliselt teeb ta pühendunult karjääri, teenib raha ja täidab eeskujulikult ühiskonna antud rolli, kuid tegelikult jälestab ta seda kõike ning ihkab pääseda: „„Hästi, ikka hästi. Kuidas sul?” vastan

Kui esialgu võib Vihalemi keelekasutus võõristavalt mõjuda, siis huvitaval kombel sulanduvad släng, vulgaarsed ja ingliskeelsed väljendid teksti nii, et ei ole häirivad ega tehiskud.

ma ilma kõhkluseta. Tähendab, peegelmina vastab, pärismina jäi WC-sse lipsuga ülespoodult kõikuma.” (lk 101)

Keelekasutuse kõrval tõuseb esile ka romaani ajaline struktuur. Nimelt hüpleb autor kolme ajaliini vahel. Romaani põhiliin käsitleb kõike, mis on seotud Breyn-Fachi hotelliga, teises liinis avatakse aga peategelase lugu üldisemalt. Kirjeldatakse, millega Sini enne Breyn-Fachi tegeles, tema töökspidamisi ja iseloomu. Kolmandas ajadimensioonis tegutseb kohati minategelasega segunev jutustaja ja seal kritiseeritakse ühiskondlikke nähtusi. Ehkki väljendid nagu „post_forward”, „rewind”, „loop”, „rewind_selektah” ja „post_post_forward_author” aitavad aru saada, millise ajataseandiga on parasjagu tegemist, on kohati keeruline mõista, kust algab romaani olevik ja kus lõpeb minevik. Alatasa tundub, nagu oleks tegemist tükkideks rebitud ning hiljem suvaliselt kokku kleebitud päevikuga – ühes peatükis võib olla mitu „post_forward” ja „rewind” momenti. Paistab, et autor ei hüpata ajas mitte seepärast, et lugejat eksitada, pigem muudab see loo voolavamaks ning jätab mulje, et keegi jutustab kaaslasele lugusid ja mälestusi või kirjutab neid päevikusse. Inglisekeelsed ajaväljendid mõjuvad aga nii, nagu need oleksid pärit internetist, mistõttu tekib tunne, et need ei tohiks trükitud kujul eksisteeridagi. Raamatus ei saa ju vajutada „rewind”-nuppu nagu arvutiprogrammis. Näib, et autor on selliseid ajatähistusi kasutanud võõristusefekti tekitamiseks ja selleks, et näidata, kuidas internet on inimeste igapäevaellu tunginud.

Peale selle, et Vihalem painutab keele- ja ajapiire, astub ta nii mõnelgi korral lugejaga dialoogi. Seejuures autor ja minategelane segunevad. Ühel hetkel räägib ta lugejale romaani kirjutamisest: „Okei, esmane plaan oli see, et sellest raamatust tuleb mingi teenindusühiskonda põhjalikult tükkideks võttev meistriteos [---] Las ma *drop*’in asja kohe kildudeks põrandale ja ei piina sind tüütute, igavate ja mäm-mutavate idiootsustega.” (lk 19) Järgmisel hetkel muutub autor aga minategelaseks, kes jutustab, kuidas ta hotelli-karjääriga algust tegi. Lugejat kõnetatakse teose jooksul veelgi: „Kõik see teooria on ju tore, aga ma tean, et sa ei taha ainult koondandmeid, sa tahad roppusest ja raevust röskeid lugusid, mahlakaid kuulujutte, sa tahad teada konkreetseid numbreid, suid summutavaid summasid. Sa tahad, et ma räägiksin, kuidas Eesti rikkaimad palusid mul kokat sebida ja siis andsid selle eest 10 000 eurtsi puhtalt kätte.” (lk 39) Tekib tunne, et autor on loonud endale mudellugeja, kes loeb romaani kindla põhjusega ning kellel on teatud huvid ja iseloom. Breyn-Fachi lugeja huvitub kõmulugudest, saladustest ja paljastustest ning autor just neid talle pakubki, kuid tükati ja seda väga rangelt kontrollides.

Vihalem kasutab lugejaga suhtlemist ära ka selleks, et tuletada meelde, et kirjutatu on fiktsioon. Seejuures teab ta, et lugeja tunnetab lugusid siiski tõelusena (seda kujutlust võimendab ka kaanepilt). Autor peidab ja tõstab end esile teadlikult ning hoolikalt valitud hetkedel. Talle ei piisa sellest, et lugeja lihtsalt loeb ja kulgeb tema looga kaasa, ta tahab, et lugeja oleks tähelepanelik, mõtleks kaasa, kujundaks käsitletavatest teemadest oma arvamuse. Vihalem ütleb otse välja, et lugeja peaks rohkem oma peaga mõtlema ja esitatud loo kahtluse alla seadma: „Eelnev, nagu ka muud situatsioonid on fiktsioon, aga see tundus sulle vist realistlikuna? Et nii võibki juhtuda?” (lk 96) Seejuures on huvitav, et ühelt poolt manitseb autor lugejat esitatu suhtes tähelepanelik ja kriitiline olema, kuid teiselt poolt hägustab ta dokumentaalsuse ning fiktsiooni vahelise piiri. Autori ja minategelase segunemise tagajärjel jätab Vihalem mulje, et Sini lugu on tema lugu, mis omakorda tekitab tunde, et tegemist on dokumentaalteosega. Teisalt väidab ta järjekindlalt, et romaan on ilukirjanduslik teos ja fiktsioon. Näib, et Vihalem tahaks justkui näidata, kui lihtne on väljamõeldud faktina esitada.

Ka romaani peategelane Sini mõjub üsna ambivalentse karakterina. Nii nagu romaanil on kolm ajaliini, on temal

Autor on loonud endale mudel-lugeja, kes loeb romaani kindla põhjusega ning kellel on teatud huvid ja iseloom. Breyn-Fachi lugeja huvitub kõmulugudest, saladustest ja paljastustest ning autor just neid talle pakubki, kuid tükati ja seda väga rangelt kontrollides.

justkui kolm isiksust. Esiteks on Sini töömesilane, kes teeb tööd selleks, et raha teenida ja peret ülal pidada – ta ronib teadlikult mööda karjääriredelit ja etendab näiliselt eeskujulikku osa mudelis „tööta, tarbi, sure”. Sini on püüdlük, saab klientidelt jootraha, on tunda, et võtab oma kohustusi tõsiselt. Teiseks on ta tõeline elupõletaja. Ta pidutseb, suitsetab ja joo, tema kõnepruuk on vulgaarne, täis slängi, roppusi ja ingliskeelseid väljendeid, mis jätab Sinist kohati suvalise jorsi mulje. Kolmandaks kujutatakse peategelast kui kirjanikku ja loomeinimest, keda ahistavad kapitalistid ja bürokraadid ning kes peab iga päev olema keegi, kes ta olla ei taha: „Viimase asjana võtan ära kõrvarõngad, mida ma olen juba viimased 9-8 aastat kandnud. Hotellis on väljanägemisele nii konservatiivsed reeglid, et ma tahaksin röökida.” (lk 11) Sini räägib kirjutamisest ja muretseb, et ta ei ole ammu midagi loonud. Justkui selleks, et oma kirjutamisuskust tõestada, tsiteerib peategelane teose viimases peatükis üht oma hiljuti kirjutatud luuletust. Paiguti on tunda autori ironiat Sini kui loomeinimese suhtes: „Algab loominguline orgasm, mis enamasti päädib sellega, et ma teen kivi ja kustun diivanil. Kuid täna võtsin end kokku ja kirjutasin. Kirjutasin tervelt kaks luuletust [---]” (lk 191) See aga tekitab omakorda küsimuse, et kas Sini on tegelikult looja või lihtsalt üritab ennast sellena näidata.

Kõik kolm isiksust näitavad, et teose peategelane on väga õnnetu, kibestunud ja kahevahel inimene. Ühelt poolt jällestab Sini jõukaid mehi, kes käivad hotellides naistega raha laristamas, kuid teiselt poolt aimub temast kadedust – raha annab meestele vabaduse teha seda, mida nad tahavad. Sini on aga aheldatud tööorjusesse ega julge sellest lahti murda. Kivisein murdub alles pärast seda, kui klient tema peale kõrbenud klubivõileiva pärast karjub. Kõrvalise isiku sekkumine aitab Sinil mõista, et ta on üritanud olla keegi, kes ta ei ole, ja ta julgeb jälle olla tema ise, mitte mulaaž, nagu ta ennast ise nimetab. Võib öelda, et „Welcome 2 hotel Breyn-Fach” ongi ühe mehe arengulugu. Seda ilmestab hästi sisukord, kus peatükkide nimed märgistavad liikumist suremisest taassünnini. Selleks, et olla tema ise, peab Breyn-Fachi Sini surema. Ka mulaaži mõiste on märgiline – kõik versioonid peategelasest on vaid pelgad jäljendused tõelisest Sinist. Tundub, et Vihalem tahab peategelase näitel osutada, et sotsiaalmeedia muudab selle kasutajad mulaažideks: inimesed loovad iseendast internetis erinevaid versioone, jäljendavad pilte üles riputades ja postitusi tehes vaid iseennast ning nõnda kaob neil lõpuks endaga kontakt, just nagu Sinilgi. See loob aga ühiskonnast üpriski tumeda pildi.

Vahel võib juhtuda, et näiliselt kõige tühisem asi või olukord osutub määravaks ja toob kaasa murrangu. „Welcome 2 hotel Breyn-Fachis” on selleks kõrbenud klubivõileivas petunud hotellikülaline. Kõrvaltvaataja jaoks mõttetu olukorranäiv seik osutub Sini jaoks niivõrd oluliseks, et ta lõpetab hotellitöö ning sukeldub teadmatusse. Selline lahendus näitab Vihalema süngeid mõtteid veidi helgemas ja lootusrikkamas valguses. Teose teeb paeluvaks just see, et hoteliäri pahupoole tagant avaneb hoopis teine lugu, millele lugeja kaasa elama hakkab. See on lugu noorest inimesest, kes üritab endale maailmas kohta leida. Mehest, kellel on selge arusaam oma rollist ühiskonnas, aga see puruneb. Inimesest, kes põleb läbi. Allakäigust ja taassünnist. See on lugu sinust, minust ja ümbritsevatest inimestest. Meil kõigil on oma „klubivõileib”, kuid alati ei ole meil julgust ega jõudu käituda nii nagu peategelane. Võib-olla homme on?

tähendab: mõelda punaste kaantega telliskivist kui nihilismile pühendunud inimeste reliikviast, mitte lihtsalt raamatust, mida saab raamatukogust laenutada ja õhtuse kohvi kõrvale lugeda. Nõnda lähenedes saaks FM-i pidada milleks iganes. Võib uskuda, et tegemist on sektantliku ettevõtmise või lihtsalt teatud sorti sentimentaalse anarhismiga – autoriteedi solvamisega isiklikul ja väga emotsionaalsel tasemel, mida paistab kinnitavat korrastamatus ning sagedane viisakus- ja õigekirjareeglite rikkumine.

Ainult ühest positsioonist kirjeldamine pole teatavasti õigustatud, seega enne kui hakkam käima seda libedat rada, et räägin FM-ist kui millestki, mis pole kirjandus, tahaksin kiirelt üles lugeda aspekte, mida kogumikus tajusin. FM-i kaante vahel leidub lugusid, milles on sõnadesse üritatud panna nii siirast elukogemust ja et seda saabki edasi anda vaid huumori kaudu, samas pole siirus mingi püsiv eesmärk ja seepärast varjutab ropp huumor paljutki, jättes tihti hoopis eluvõõra heietuse mulje. Leidub ka veebilehe tuntuks

Autorite eesmärgiks kirjutada arvamuskirjutusi, esseed, novelli, luuletusi, följetoni või muinasjutu – lähtealuseks oli täielik loomevabadus sõltumata sellest, millise tee üks või teine autor valis, on paljude siht võrdlemisi sarnane – tuua esile konflikt.

teinud narkoteemat, mille peamiseks autoriks on Hedonist oma „Korgidiileri õppetundide” sarjaga. Leiab šokiväärtusega jätkusi, millest äärmuslikem on Siim Sinamäe „Funtitled 12” – Kaur Kenderi kurikuulsa lühijutu „lastesõbralik” imitatsioon. On rahulikult kulgevaid, läbimõeldud lühijutte, mille hulgast tahaksin esile tõsta Mudlumi „Linnu silmad” ja Mikk Pärnitsa „Kadunud Kairos”. Mõlemad suudavad luua täiesti omalaadse atmosfääri, kirjeldades kohtumist millegi veidra ja kaugega. On lühidaid naiselikke tundepehanguid, mida pakuvad autorid nagu sheesus, ja hüpernaiselikke orgasmipuhanguid, mida pakub autor Taispeatus, kes muuhulgas õpetab kiisut limpsima ja annab nõu mees-suguelundi imemise kohta.

II

FM-i on kogutud palju erisuguseid tekste. Varieeruvuse aluseks paistab olevat asjaolu, et ilmselgelt polnud autorite eesmärgiks kirjutada arvamuskirjutusi, esseed, novelli, luuletusi, följetoni või muinasjutu – lähtealuseks oli täielik loomevabadus. Küll aga on selge, et sõltumata sellest, millise tee üks või teine autor valis, on paljude siht võrdlemisi sarnane – tuua esile konflikt. Ja just sellepärast ongi hulga kergem lähtuda arusaamast, et tegemist pole kirjanduse, vaid laiema meediafenomeniga. Erinevalt harjumuspärasest ilukirjandusest, kus lahkeli on üks osa teosest, rakedab FM ajakirjanduslikku lähenemist, asetades konflikti kõige keskmesse. Karakterid on suuresti ilma taustata, neid

defineeritakse vaid vastuolu kaudu. See aga jätab anekdootliku või esseistliku üldmulje – sõltuvalt sellest, kui tõsiselt esitatut võtta.

Käsitledes FM-i kui meediafenomeni, tuleb pühendada lõiguke ka küsimusele, kuidas meedia toimib. Meedia struktureeritud temaatiliselt, olgu fookuses valimised, telekava, politseitöö, kooseluseadus või eesti noored. Teemad on mälu elemendid, millele meedia saab edasi-tagasi viidata, mainides seda, mida juba on kirjutatud ja mis veel ei ole tähelepanu pälvinud. Seepärast jääb ajalehest loetu tihti ka palju paremini meelde kui ilukirjanduslik teos – hea raamat pürgib iseenda poeetilise ruumi loomise poole, mille sees viitamine aset leiab, samal ajal kui meedia moodustab tervikliku ühtlustatud väljenduslaadiga võrgustiku. FM laenab meedialt palju, kuid ometi pole tegemist artiklogumikuga, vaid pigem antiteesiga hüpoteetilisele ja keskpärasele Eesti meediaväljaandele, kus räägitakse „tavalist” juttu, mille moraalne kompass on paigas, kus hea on halvast juba lugeja eest eristatud, faktid tõlgendatud ja maailm mõtestatud. FM üritab näidata selle mõtestatud maailma väiksust ja väiklust. Ei ole isegi niivõrd tähtis, kes on hea ja kes halb, on see narkomaan või politseinik, linnas elav pede või ise oma kartulit kasvatav heteroperekond. Need vastandused on ainult väiklase mõtestamistöö tõttu reaalsed. FM paiskab vastandid aga segi, kujutades kõike ja kõiki läbivalt antagonistlikena, mis teeb ka autoritest endist antagonistid, olenevalt sellest, kuidas nad ennast määratlevad: inimesena, pedena, läbikukkujana, eestlasena, narkodiilerina jne.

FM püüab vastu astuda taasiseseisvunud Eesti kultuuriruumis ennast mugavalt sisse seadnud (eestluse) narratiividele, mis tahab rahvast iseendaga identseks sundida.

Frustratsioon ei väljendu pelgalt üksikisiku ja maailma vahelises konfliktis. Väga selgelt on keskmesse asetatud autori enda roll, mis tihti tundub sama õigustamatu kui maailm, mida hukka mõistetakse. Võiks öelda, et tegemist on vihaga narratiivide vastu, mille keskel me elame. Olulisel kohal on Eesti kui sellise olemus, olgu tegu poliitika, politsei, kodanike või ajateenistusega. FM püüab vastu astuda taasiseseisvunud Eesti kultuuriruumis ennast mugavalt sisse seadnud (eestluse) narratiividele, mis tahab rahvast iseendaga identseks sundida.

Kui vaadata FM-i ühiskondliku arengu perspektiivist, pole kogumikus kirjeldatud vastuseisudes midagi ebaloomulikku, mida poleks võinud juba ammu ette näha. Hoolimata sellest, et uus põlvkond on kasvanud loosungite saatel, et „lapsed on meie tulevik”, ja kellele on lasteaiast alates selgitatud, et neil on privileeg kasvada vabas Eestis, on osa sellest põlvkonnast kasvanud nii, et ei taju oma kohta selles

Kuna faktilist minevikku ei ole mõtet eitada, tuleb selle aheldavaid narratiive labastada. See tundubki olevat ainuke võimalus, kuidas mineviku väärtusruumist vabaneda – elada hetkes ja see hetk talletada.

riigis. Utreerides võib öelda, et „nõukaaeg” on nende jaoks vaid peatükk ajalooõpikust ja „eestlaslikkus” mugavuspositsioon, millega sotsiaalseid puudeid välja vabandada. FM-i selgemalt kriitiliste tekstide konfliktipüstitused on tüüpilised rahvuse enesemääratlusega kaasas käivad probleemid: võimetus kaasmaalaste vastu lahkust või mõistmist üles näidata, autoriteedi suutmatus vahet teha kontrollimisel ja kasvatamisel, sarkasm poliitikute suhtes, kes üritavad

rahvust esindada jne. Kirjutatakse ka sellistest rahvuslikest kangelaskujudest nagu „munnipuhmameestest”, kes „on noored ja nad usuvad. Need neli meest. Usuvad, et siin, Eestis on lootust, et siin on elu ja et munnipuhmaski saab kord lõplikult niidetud. Ja et Soomes on nüüd asjad putsis ja et me lähme neist veel möödagi üks päev! Ja et nende munnipuhmas vs meie munnipuhmas ja nii edasi.” (Oolraidi Oolmaidi „Munnipuhmamehed”, lk 55)

FM loob harjumuspäraselt groteskseks muutes pildi Eestist kui nostalgiautoopiast, kus nostalgilist nähakse reaalsena ja reaalsust ennast ei nähtagi. Säärane pealesunnitud narratiividega kultuuriimperialistlik Eesti külvab sentimentaalsusega õigustatud jõhkruks ja usaldamatust, lõhestades inimesi ja süstides kõikjale kahtlusi. FM-i võib vaadata uue eestimeelsuse häälena, mis leiab, et „Eesti riik on meie amfetamiinisõltlasest ema, keda peame üleval ega taha jätta, sest ta on ometigi meid „sünnitand ja üles kasvatand”, vahet pole, et ta on seda teinud sitasti.” (MayB „Miks eesti noor on õnnetu vol 2 – Eesti riik, ained, mõistmatud lapsevanemad”, lk 394)

Imperialistlikesse narratiividesse uskuvatel inimestel polegi võimalik kohe mõista, et Nihilisti autorid on tegelikult eestimeelsed, sest nad pööravad kultuuripärandit järjekindlalt pea peale. Seda saab aga tõlgendada vaid väärtuse eitamisena, teisisõnu nihilismina. Muuhulgas taotakse maha igasugune helge nostalgia, millele osutab näiteks „Nukitsamehe” teise osa fiktiivne filmituvustus: „Järg 1981. aasta kodumaisele kultusfilmile Nukitsamees. Nukist (Egert Soll) on saanud keskeakriisiga vaevlev alkoholisõltlane, kelle elus domineerivad võlad, pisivargused ja juhuseks. Peale pere maamaja mahapõletamist suurlinna kolinud Nuki psüühika on mineviku karmide läbielamiste tõttu viidud viimasele piirile ning igaõised luupainajad sunnivad vaest meest seisma siiani regulaarselt silmitsi nii metsaõnne pilastamiste kui talupere koledustega.” (Limonaad Sajaanid „Homme telkus: vol 1”, lk 515)

See on vaid üks paljudest mineviku ja tänapäeva kohtumise näidetest. Mitmed FM-i kirjutised keskenduvad kollektiivsele minevikule ja nostalgia ümbermõtestamisele ning püüavad lugejat nostalgial oma elu üle kontrolli võtmise eest hoiatada. Nii kirjutab Oolraidi Oolmaidi ajamasinast nimega Kannu Kõrts ja 16aastane666 igatsusest sündinud elavast surnust, „kes käib lihtsalt pidudel kadunud lootust taga otsimas.” (16aastane666 „Kujunikkuja”, lk 702)

On selge, et minevikust ei ole võimalik kunagi päriselt vabaks saada. Siinkohal tulebki mängu nihilism, mis tõstab esile inimesi ümbritsevate narratiivide nostalgilise, surnud iseloomu. Kuna faktilist minevikku ei ole mõtet eitada, tuleb selle aheldavaid narratiive labastada. See tundubki olevat ainuke võimalus, kuidas mineviku väärtusruumist vabaneda – elada hetkes ja see hetk talletada. FM kergitab elutu nostalgia tagant esile täiesti uue reaalsuse, mis alles ootab mõtestamist ja äratundmist.

III

Enamiku FM-i autorite ühiseks jooneks on vajadus millegi eitamise järele. Tung üleliigsest vabaneda ei ole aga päris otsene vastuhakk või protest, sest vastuhakk toimib siis, kui nõutakse positiivset vabadust ehk vabadust teha midagi, mis seni on autoriteedi või piirangu poolt keelatud olnud. Nihilism teenib aga negatiivse vabaduse huve. Kui ühiskond on millestki üleüllastunud, siis murelik inimene ei hõiska enam kaasa. Tekib nõudlus teistsuguse, negatiivse vabaduse järele.

Toon näiteks kaks ajalooliselt peaaegu paralleelselt arenenud vabadust. Mitte väga ammu oli Eesti lipu lehvitamine keelatud. Samal ajal läänes – mitte oluliselt kaugemas ajaloos – oli porno täielikult keelatud. Nii palju, kui pornofilme eksisteeris, tootsid neid kuritegelikud grupeeringud. Kuigi mõlema näite puhul sõltusid karistused suuresti situatsioonist ja inimestest, oli võimuorganite hukkamõistev meelestatus garanteeritud. Nüüdseks on mõlema õiguse eest edukalt võideldud. Positiivne vabadus on kehtestatud ja igaüks võib avalikult rahvussümboleid kanda ja natuke vähem avalikult pornot vaadata. Ühtlasi on läbi teinud suure nihke vabaduse mõiste.

Porno puhul hakatakse tasapisi tunnistama, et paljude inimeste jaoks pole probleem enam selles, kuidas saada pornole ligi, vaid kuidas seda vältida. Internetis on salamisi tekkinud grupid, kus arutatakse, mismoodi pornosõltuvusest vabaneda. Räägitakse, kuidas porno fantaasiad labastab, sellest, et kui jätta inimene oma seksuaalsete rõõmudega üksi, siis võib rõõm muutuda hoopis kurvastuseks. Nii juhtub iga vabadusega, kui seda valesti kasutada. Sealjuures

ei tasu porno üle käivas avalikus debatis unustada, et paljud esimestest legaalsetest pornotöösturitest on veel elus. Mehed ja naised, kes tajuvad end siiani kangelastena, sest nad seisid ühiskonnas tabuteemaks olnud õiguste eest väärrikalt ja võitlesid pseudomoraaliga, mida riik oma hüpiknukudest kodanike abiga vägivaldselt peale surus.

Sarnane fantaasiate mandumine ja reaalsusest irdumine on toimunud ka rahvuslikus mõtlemises, mis – nagu pornogi – lõpmatuseni ühesuguseid narratiive korrates ennast labastab. Samamoodi nagu noormees, kes kasvab üles pornot vaadates ega suuda intiimses kontaktis erutada, ei oska rahvuslike narratiivide keskel sirgunud eestlane enam midagi rahvuslikult ülevana tajuda, kui sellel pole kultuuris fikseeritud ja heaks kiidetud rahvuspornograafilise sisuga lisandit. Kuigi näiteid rahvuspornost on mitmesuguseid, siis kõige mastaapsem on ilmselt küsimus, kas eestlased jäävadki järjekordset kommunismikuritegude mälestusmärki ehitama? Kas asjaolu, et nooremal põlvkonnal puudub

okupatsiooni ajal elamise kogemus, tähistab alati mingit puuet, mida kultuuriministerium peab ravima, või tuleb millalgi ka aeg, mil me julgustame üksteist üha rohkem õppima sellest, mida just nimelt vabaduskogemus endas sisaldab?

Eelnev arutluskäik võib jätta mulje, et analüüsin mingit tõsiseltvõetavat ühiskonnakriitilist teksti. Kriitika pole aga FM-is ühesuunaline ega üheselt mõistetav. Juba raamatut avav „Järelhüüe” algab sõnadega: „Pea kõike on katsutud, mida on võimalik katsuda. Sitta sai keeratud. Riiki nikutud. Elu tehtud palju ilusamaks ja lõbusamaks kui see tegelikult on. Õnnestusime ja põrusime.” (Siim Sinamäe „Järelhüüe”, lk 11)

Kuigi püüdsin problemaatikat piiritleda, siis tegelikult ei ole tekstides poliitiline, kultuuriline ega filosoofiline oponent mitte kõikidel juhtudel selge. Tihti oponenti polegi – suuresti on FM katse hoomata tähendusetust, mis surnud narratiivide keskel varitseb. Selge see, et kolakat antakse ka neile, kes käituvad täieliku sisutühjuse olukorras nii, nagu neil oleks midagi öelda, olgu selleks Taavi Rõivas, kelle sõnavõttudest jääb mulje, et tuleviku-Eestis hakkab riik puuduse käes vaevlevatele tasuta *startup*'e jagama, või Mihkel Kunnus, kes suudab igas diskussioonis kirjandusklassikute suurtele sõnadele toetudes süvitsi mitte aru saada, millest parasjagu jutt on.

Mitmed mõtestamispüüdlused ei puuduta avalikkuse huviorbiiti üldse. Kogumik sisaldab hulganisti intiimseid

Nihilism ise aga polegi avastus omaette, vaid kõigest katse osutada tähendusetule, väärtusetule ja sisutühjusele, mille hääbumine annab võimaluse uue tekkimiseks. Seepärast ei tundu nihilistlikust vaimust kantud tekstid oma ajas kunagi eriti tähelepanuväärsed, pigem teevad need lihtsalt nõutuks.

armastuse-, läheduse- ja seksiteemalisi mõtisklusi, mis on aga kas sügavalt sarkastilised või liiga siirad, et neid saaks „päriskirjanduseks” pidada. Siiski kordub ka neis lugudes (mida on veider lugeda, just nagu oleks mõne teismelise salajane päevik kogemata näppu jäänud) sama muster, mis avaliku sfääri problemaatika üle arutlevate tekstide juures. Konfliktina esitletakse mingeid alusnarratiive, mis keelavad armastusel toimimast, sõltumata selle siirusest: „See ei ole enam fain. Armastus on Sind muutnud. Armastus on muutunud vabanduseks, põhjuseks. Millelegi mida mingid rändom inimesed normaalsuseks peavad. Aga meil oli ju oma normaalsus. Enam ei ole, sest Sa armastad mind.” (Nuka „Järelhüüe tulevasele boyfriendile”, lk 570)

IV

Lõpetan sellega, millest oleks pidanud alustama, ehk nihilismi üldise filosoofilise funktsiooniga. Kui vaadata nihilismi ilminguid mõtteloos, võib märgata, et see mängib olulist rolli selles, et väärtused inimlikkuse rajale tagasi pöördusid. Ka kristlust on mõtestatud algse nihilistliku õpetusena. Tänapäeval seostatakse sellega aga eelkõige jumalajärgset ajajärku kuuluvat Nietzschet, kes ei tegele ainult väärtuste, vaid ka eksistentsitervikuga. Nietzsche mõtisklused püüavad näidata, et jumaliku korra või tahte müür, mida usutakse kõige aluseks olevat, on juba lagunenu, ning ainuüksi asjaolu, et sellega niivõrd harjunud ollakse, takistab muutuse nägemist. On paradoksaalne, et Nietzsche õpetusele ei ole järgnenud mingit „nietzscheaanlikku mõttevoolu” just sel põhjusel, et pea iga tänapäeva lääne inimene on midagi nietzscheaanlikku omaks võtnud, mis kaotab ka vajaduse filosoofilise koolkonna järele.

Väärtusnihkeid on alati tajutud nihilistlikena, enne kui on avastatud, et hüljatud väärtustest alles jäänud tühi ruum polegi tegelikult tühi. Nihilism ise aga polegi avastus omaette, vaid kõigest katse osutada tähenduseta, väärtusetule ja sisutühjusele, mille hääbumine annab võimaluse uue tekkimiseks. Seepärast ei tundu nihilistlikust vaimust kantud tekstid oma ajas kunagi eriti tähelepanuväärsed, pigem teevad need lihtsalt nõutuks. FM-i lugedes tundsin samamoodi. See kogumik on mälestusmärk äärmiselt segasele elukogemusele, mis tekkinud sügavalt konfliktsetes väärtusruumis. Tegemist pole maailmaparandamise, lahenduste pakkumisega ega ka selgelt suunitletud hukkamõistuga. Kõigi kirjeldatud vastuolude lahenemine on sama tõenäoline kui üleinimeseks transformeerumine või jumalariigi peatne saabumine. Sellegipoolest annab iga nihilistlik talletus pisut selgema tulevikuvaate. Isegi, kui silmapiiril ikka midagi uut ei paista.

AUTORID

Aliis Aalmann (22):
„Peaksin kirjutama bakatööd, mitte luuletusi.”

Laura Accerboni (32)

on pärit Genovast. Ta on avaldanud kaks luulekogu, viimasest raamatust „Uppunu rollis” („La parte dell'annegato”, 2015) on tõlgitud ka käesolev valik. Accerboni on esinenud arvukatel festivalidel, sel kevadel astub ta üles ka Prima Vista. Ta on ka luuleajakirja Steve toimetaja ning fotograaf.

Elis Burrau (26)

on pärit Stockholmist. Ta on avaldanud kaks luulekogu: „ja me tegime eimidagi erilist edasi” („och vi fortsatte att göra någonting rörande”, 2016) ja „punased päevad” („röda dagar”, 2017), siinses valikus on tekstede mõlemast luulekogust. Äsja ilmus tema esimene romaan. Sel aastal on Burrau külaline Prima Vista festivalil.

Kristjan Haljak (27):

„Nel mezzo del cammin di nostra vita jne.”

Sander Joon (27)

teeb multikaid.

Laura Kell (19):

„Kohv ja sigaretid kirjutamise juures on minu arvates väga romantiline kontseptsioon, aga ma joon ainult teed ja tubakalõhn mulle ei meeldi.”

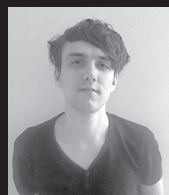
Anete Kruusmägi (32):

„Kirjutab Pärnu Postimehele kultuuriuudiseid ja planeerib järgmist pike-mat reisi. Uudishimulik. Kui ta pole parasjagu ajalehetoimetuses, siis ta kas tantsib, loeb või avastab Eesti loodust. Meeldivad hetked öö ja päeva vahel, akrobaatika, telgis magamine ja pikad vestlused armsate inimestega.”

Marten Kevade (20):

vt intervjuud lk 49.

Maarja Helena Meriste (25)

mõtleb, kuidas tuua meie kirjutamis-kultuuri rohkem koosloomise särinat, polüloogi, ühise mõistmise püüdu. See on natuke nagu tutvumiskoolutus, nii et haakujatel palub lahkesti ühendust võtta.

Jonas Ojap (28):

„Praegu on loovtöölauaks baarilett ja muusadeks kõik, kes on joonud ühe joogi üleliia.”

Triin Paja (27):

vt intervjuud lk 57.

Mikk Pärnits (32):
„Jumala flööt.”

Seio Saks (25)
on ikka veel Londonis, mõtleb
Marxist ja muudest asjadest ning
ootab kevadet.

Toni Tombak (26):
„Olen tähele pannud, et
hetkest, kui rindkere taas
puhtast südametunnis-
tusest unistama hakkab,
on ööst saanud jälle liiga
suur defitsiit.”

Kelly Turk (25):
„Olen nii erutunud, et hakkas
kohe patja suudlema.”

Melissa Tuuling (27):
„Kui sõnad oleksid toit, siis sööksin
neid hommikuks, lõunaks ja õhtuks!”

Markus Vedler (18):

on gümnasist, kalamajalane ning kutt, kes leidis mõned aastad tagasi kolides kapi tagant fotoaparaadi. Selle leiu tagajärgedeks on sügav huvi fotokunsti vastu ja uute fotoaparaatide sahtlisse sügenemine. Peamiselt pildistab inimesi ja lavastatud hetki, kuid kuna tänapäeval peab olema paindlik, võib leida teda ka tooteid või pulma pildistamas.

Joonas Veelmaa (29)
on grupeeringu „Pöial on jala Alaska” ainus liige.
Koos Marek Marmoriga.

Aro Velmet (30)
on teaduse- ja tehnoloogiaajaloolane,
Vikerkaare toimetaja ja Vabamu kuraator.
2018. aastal lubab rohkem molutada.

Iiris Viirpalu (25):
„Juba väiksesena hakkasin sõnu sööma. Sõna kaudu avaneb mõte,
mõtte kaudu hing nii eneses kui ka teises. Erialalt semiootik,
igapäevaselt tantsija, kultuurikorraldaja ja -kriitik, kes vahel ka
ise luulet ja proosat paberile paneb.”

Hele-Mai Viiksaar (26):
„Igasugune enesedefinimine eeldab alati usku, et inimeses on midagi
konstantset. Meie rakud uuenevad iga 7–10 aasta takka, ühel päeval ei
ole vana sind enam olemas. Praegu olen magistrant võrdleva kirjandus-
teaduse erialal, kelle peamiseks huvialaks on transgressiivne kirjandus.
Aeg-ajalt loen aga ka ilusaid teoseid, kirjutan luuletusi ja loodan näi-
v-selt, et raamatud muudavad inimesi paremaks.”

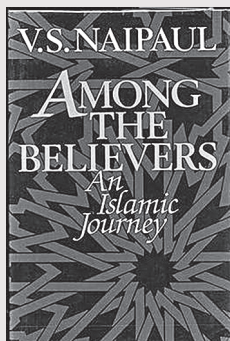
RAAMATU- SOOVITUSED

Marek Hłasko „Kaunid kahekümneaastased” (Hendrik Lindepuu Kirjastus, 2016)

Marek Hłasko on noor geenius viiekümneandate aastate Poolast. Kibedalt vaimukas, röntgenlikult inimanalüütiline, valusalt kompromissitu nii teistest kui ka endast rääkides. Humphrey Bogarti ja Fjodor Dostojevski fänn. Nii vaheda sulega, et totalitaarne võim sundis ta läände emigratsiooni. Võiks öelda, et biitnik, ehkki hoopis teise taustaga. Kerouac steroididel, keda lugedes muutub lumehelbeke terastäheks.

Liht- ja kuritööd, kõrtsikaklused, alkohol ja amfetamiin, nühid ja salateenistused, tunnustus ja tagakiusamine, honorarid ja nälg, tüdrukud ja veel kord tüdrukud – Hłasko, inimene nagu säraküünel, jõudis palju elada, ent üpris vähe kirjutada. Pan Lindepuu väljaanne on vägev *best of* karmidest jutustustest ja mitte vähem karmist, ent humoorikast autobiograafiast.

V. S. Naipaul „Among the Believers: An Islamic Journey” (André Deutsch Limited, 1981)

Paksu pruunikaanelise Naipauli panin pihta gonzoajakirjanik Arthur van Amerongenist üürikorteri kappi jäänud kraami hulgast. Ajakirjandusliku eksperimendina õppis Arthur aasta aega Brüsseli islamivaimulike koolis. Kuid mitte temast ei taha ma rääkida, vaid nobelist Naipauli intelligentsest sissevaatest islamisse.

Naipauli teekond algab 1979. aastal Iraanis, kus demokraatiameelselt alanud revolutsioon on äsja usuäärmseliku totalitaarvõimu tõusuks pöördunud. Järgnevad Pakistan, Malaisia, Indoneesia. Naipaul kiikab kommunistide, taksojuhtide, ärimeeste, poliitikute, õpetajate ja vaimulike hinge, püüab neid kõnetada, et mõista eri piirkondade omanäolist mõtlemist ja usku. Hämmastav, kui värskest mõjub see nelikümmend aastat vana reisiraamat tänapäevalgi.

fs „Tätöveerimata inimene” (Eesti Keele Sihtasutus, 2017)

„Tätöveerimata inimene” on meistritöö, millest ükski rida pole kirja pandud pelgalt honorari saamiseks või loomestipendiumi õigustamiseks. Uut raamatut tuli fs-ilt kaua oodata. Nüüd on see kohal, sünge ja lõbus nagu Iggy Pop. Raamat, mitte luuletuste kogu. Läbi tekstide kulgevad kujundid, mis üha avanevad ja teisenevad – „Tätöveerimata inimest” saab lugeda jutustusena, mistap soovitan seda julgelt neile, kes luuletusi ei armasta. Ennist ütlesin, et sünge ja lõbus. Lisan, et ähvardav, absurdne ja kaine. Juhuslikke näiteid: „poolpaljad teismelised tydrukud / ja suukorvita vanamehed”, „varsti hakkab väga lõbus / lumi sulab ära / must lumi sulab punaseks”, „tule ja kallista puid / tule ja kallista betoonposte”, „kassitoome liputaja / heidab meelisele ja vjatškole / etteheitva varju”.

Vahur Afanasjev

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas

Tegevtoimetaja: Tõnis Vilu

Kriitikatoimetaja: Hanna Linda Korp

Keeletoimetaja: Egle Heinsar

Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule ja tõlked: carolina.pihelgas@va.ee

Proosa: tonis.vilu@va.ee

Arvustused, esseed: hannalinda.korp@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Illustratsioonid Sander Joon

Fotod Markus Vedler

Fotod lk 70–79 Kristel Algreve

Tel 5349 6146

vr@va.ee

www.va.ee

KOLLEGIUM

Eda Ahi, Lauri Eesmaa, Kristjan Haljak, Maarja Kangro, Helena Läks,
Johanna Ross, Marek Tamm, Berk Vaher, Mart Velsker

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht

Voorimehe 9

10146 Tallinn

TELLIMINE

www.tellimine.ee

Tel 617 7717

Trükk: AS Pakett

Värske Rõhk nr 53 (1/2018)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

SISUKORD

1	Joonas Veelmaa
12	Kelly Turk
20	Elis Burrau
31	Laura Accerboni
38	Marten Kevade
50	Triin Paja
58	Anete Kruusmägi
66	Toni Tombak
70	Intervjuu Kristel Algverega
80	Kristel Algvere
89	Laura Kell
93	Päevik: Aro Velmet
103	Mikk Pärnits
106	Aliis Aalmann
111	Seio Saks
115	Maarja Helena Meriste Tõnu Õnnepalust
121	Iiris Viirpalu Martin Vabatist
125	Hele-Mai Viiksaar Mikk Pärnitsast
130	Melissa Tuuling Steven Vihalemist
135	Joonas Ojap nihilist.fm-ist
142	Autorid
144	Raamatusoovitused

Hind 2.60 eurot

